

Det erhvervs- demokratiske landskab

En kortlægning
af demokratiske
virksomheder i
Danmark

Tekst og indhold:

Tænk tanken Demokratisk Erhverv

Troels Mandøe Glæsner
Analysekonsulent

Magnus Skovrind Pedersen
Direktør

Ditte Brøgger, ph.d.
Videnskonsulent

Layout og grafik:

Tetrabit.coop

Om publikationen:

Det erhvervsdemokratiske landskab – En kortlægning af demokratiske virksomheder i Danmark er udarbejdet af Tænk tanken Demokratisk Erhverv, forår 2022, og er resultatet af en vidtgående kategorisering af ejerskab og kontrol hos alle aktive danske virksomheder på baggrund af data fra CVR-registeret, og en efterfølgende analyse af regnskabsdata fra Danmarks Statistik.

Om Tænk tanken Demokratisk Erhverv:

Tænk tanken Demokratisk Erhverv arbejder for at fremme og forene demokratiske virksomheder, så dansk erhvervsliv understøtter et involverende demokrati og bliver løsningen på samtidens økonomiske, miljømæssige og sociale udfordringer. Det gør vi ved at producere viden, deltage i den offentlige debat og ved at skabe netværk i den erhvervsdemokratiske sektor.

Tænk tanken Demokratisk Erhverv er finansieret af medlemsorganisationer, som alle er demokratiske virksomheder.

For mere information kontakt:
Direktør, Magnus Skovrind Pedersen
magnus@demokratiskerhverv.dk
+45 2856 3777

Det erhvervs- demokratiske landskab

En kortlægning
af demokratiske
virksomheder i
Danmark

Indhold

Resume af rapportens hovedpointer	5
Kapitel 1: Det erhvervsdemokratiske landskab i Danmark	10
1.1 Den demokratiske sektors udbredelse i Danmark	11
1.2 Erhvervsdemokratisk geografi	16
1.3 Investeringer i demokratiske virksomheder	19
1.4 Produktivitet i demokratiske virksomheder	21
1.5 Afkast i den demokratiske sektor	24
Kapitel 2: Ændringer i det erhvervsdemokratiske landskab	26
2.1 Nystartede demokratiske virksomheder	27
2.2 Ophørte demokratiske virksomheder	33
Kapitel 3: Demokratiske virksomheder i forskellige brancher	42
3.1 Demokratiske virksomheders største brancher	43
3.2 Demokratiske virksomheder inden for handel	48
3.3 Demokratiske virksomheder inden for industri	54
3.4 Demokratiske virksomheder inden for energiforsyning	60
3.5 Danmarks demokratiske lejeboliger	66
3.6 Demokratiske virksomheder i finans- og forsikringsbranchen	70
Definition og klassificering	78
Definition på demokratisk virksomhed	78
Det brede socialøkonomiske felt	79
Tre kriterier for demokratiske virksomheder	80
Klassificering af demokratiske virksomheder	81
Referencer	84
Bilag	88

Resume af rapportens hovedpointer

Denne rapport er resultatet af en vidtgående kategorisering af ejerskab og kontrol hos alle aktive danske virksomheder på baggrund af data fra CVR-registeret, og en efterfølgende analyse af regnskabsdata fra Danmarks Statistik. Rapporten vil forklare og analysere disse deskriptive tal, og resultaterne skal derfor ikke ses som påstande om kausale sammenhænge.

Kortlægningen viser, at der findes mindst 20.336 demokratiske virksomheder i Danmark, som står for en betragtelig del af dansk erhvervslivs omsætning. Demokratiske virksomheder er stabile, går sjældent konkurs relativt til øvrige virksomheder, og så har de et højt niveau af investeringer relativt til øvrige virksomheder.

Derudover står demokratiske virksomheder gennemsnitligt for en højere produktivitet pr. medarbejder end øvrige danske virksomheder.

Rapporten viser, hvilke ændringer der har været i den demokratiske sektor siden den første udgivelse af rapporten i 2019 og tager desuden et nærmere kig på fem af de brancher, hvor erhvervsdemokratiet er mest fremherskende, nemlig handel, industri, energiforsyning, bolig og finans.

Den demokratiske virksomhed – en definition	Et konservativt bud
En uafhængig erhvervsdrivende organisation der ifølge vedtægterne styres af en demokratisk forsamling tilnærmelsesvist efter princippet ”ét medlem, én stemme”, eller hvor minimum halvdelen af styringen og/eller ejerskabet kan ledes tilbage til denne demokratiske forsamling. Medlemmer kan være organisationer, producenter, forbrugere og andre privatpersoner, og medlemskabet skal være relativt åbent.	Denne rapport indfanger ikke den erhvervsdemokratiske sektor til fulde. Der er brancher og områder, som ikke er medtaget pga. datamangel hos Danmarks Statistik, og der er demokratiske virksomheder, som ikke er indfanget af dataindsamlingsmetoden. Desuden er virksomheder, hvor demokratiske organisationer har en betydelig ejerandel og derfor reelt kan kontrollere virksomheden alene medtaget, hvis de demokratiske organisationer har ejermajoritet.

Vores undersøgelse viser, at demokratiske virksomheder ikke fungerer efter samme logik som øvrige danske virksomheder. Dertil kommer, at der er betydelige forskelle mellem typerne af demokratiske virksomheder. Mens foreningsdemokratier og virksomhedsdemokratier (som f.eks. Lån & Spar Bank og Arla) i gennemsnit har højere eller lignende afkast pr. investeret kapital sammenlignet med øvrige danske virksomheder, har forbrugerdemokratier et lavere afkast. Det er interessant, da netop forbrugerejede selskaber som oftest har til formål at holde priserne nede, hvilket til gengæld betyder lavere afkast.

Andelsselskaber, gensidige selskaber, foreningsejede virksomheder, kooperativer mfl. blev skabt til at løse danskernes fælles økonomiske, sociale eller kulturelle udfordringer og tilfredsstille fælles behov. Her slår traditionelle afkastmål ikke til. Men hvis ikke demokratiske virksomheder skal vurderes på klassiske afkastmål, skal de måles på noget andet. Når vi ser på virksomhedsøkonomiske mål, måles den primære værdiskabelse på virksomhedernes overlevelsessevne og evne til at fastholde og udvide markedsandele. Dertil kommer et andet

vigtigt mål: De demokratiske virksomheders evne til at investere i egen virksomhed. Fordi adgangen til eksterne investorer ofte er mere kompliceret og i nogle tilfælde ikke mulig for demokratiske virksomheder, så er investeringer i egen virksomhed afgørende for, at demokratiske virksomheder kan udvikle sig, så kommende generationer kan drage fordel af det fælles ejerskab. Virksomhedernes produktivitet kan også være et tegn på øget værdiskabelse, men klassiske produktivetsmål som afkast pr. medarbejder er ikke nødvendigvis retvisende for virksomheder, hvis formål er at levere billige og gode varer frem for at skabe profit.

Demokratiske virksomheder har stor betydning for Danmarks økonomi

Der findes 20.336 virksomheder i Danmark, som enten er direkte demokratiske, eller hvor en demokratisk organisation har over halvdelen af ejerskabet. Det er dog kun 7.064 af disse virksomheder, som Danmarks Statistik fører firmastatistik på. Derfor er omsætning, ansatte og forskellige regnskabstal kun baseret på disse 7.064 virksomheder. Knap 10 % af danske virksomheders omsætning (9,1 %) er erhvervsdemokratisk og hver femtende ansatte (6,3 %) arbejder i en demokratisk virksomhed.

Figur 0.1: Overblik over demokratiske virksomheder

	Antal virksomheder	Antal medarbejdere	Omsætning
Demokratiske virksomheder	7.064	180.116	375 mia. kr.
Øvrige virksomheder	277.679	2.686.969	3.743 mia. kr.
Demokratiske virksomheder som andel af den samlede økonomi	2,5%	6,3%	9,1%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 22 vises udviklingen over tid.

Få demokratiske virksomheder forsvinder

Fra 2019 til sommeren 2021 er 1.071 demokratiske virksomheder enten gået konkurs, har afviklet det demokratiske ejerskab eller er ophørt. Kun 20 demokratiske virksomheder er gået konkurs. 65 har afviklet det demokratiske ejerskab, og 986 er ophørt, fordi de fusioneret eller er lukket og har svaret eventuelle kreditorer.

Der er en langt lavere andel konkurser blandt demokratiske virksomheder end generelt for alle typer af virksomheder. De 20 demokratiske virksomheder, der siden 2019 er gået konkurs, svarer til 0,1% ud af de 18.605 demokratiske virksomheder i 2019. Til sammenligning var der, ud af Danmarks i alt cirka 800.000 virksomheder, 8474 (cirka 1%), der gik konkurs alene i 2019.

Fra 2019 til sommeren 2021 har 65 demokratiske virksomheder afviklet det demokratiske ejerskab. Fælles for disse er, at de alle er kapitalselskaber, og at de er blevet solgt af deres demokratiske ejere. Langt de fleste af virksomhederne, der afviklede deres demokratiske ejerskab, var små. 39 havde ingen ansatte og alene 15 virksomheder havde over 10 ansatte. De største virksomheder, der afviklede deres demokratiske ejerskab, var Tican Fresh Meat, Dantaxi, DEAS og KK Windsolutions. I alle tre tilfælde frasolgte de demokratiske ejere virksomhederne.

Hovedparten af de 986 demokratiske virksomheder, der ophørte fra 2019 til sommeren 2021, var små. 824 havde under ét årsværk, 98 havde ét årsværk, og 15 havde ti eller flere årsværk. Hovedparten af virksomhederne uden årsværk var foreninger eller frivillige foreninger indenfor boligområdet. Ud af de 15 med ti eller flere årsværk er 12 ophørt på grund af fusion, mens tre er lukket.

Få demokratiske virksomheder starter op

Fra 2019 til sommeren 2021 er der registreret 114 demokratiske virksomheder med ansatte. I 2019 alene oprettedes i alt 10.819 virksomheder med ansatte. Altså udgør de nyoprettede demokratiske virksomheder med ansatte i perioden 2019 til sommeren 2021 1,1% af alle nyoprettede virksomheder med ansatte i 2019 alene.

Taget i betragtning at demokratiske virksomheder udgør 2,7 % af alle reelt aktive virksomheder i Danmark og står for 9,1 % af omsætningen, så ser det ud til at demokratiske virksomheder fylder mindre blandt de nyoprettede virksomheder, end de burde. Fortsætter udviklingen kan andelen af demokratiske virksomheder på sigt ende med at falde, selvom man dog skal huske på, at risikoen for konkurser blandt demokratiske virksomheder samtidigt er lav, hvilket trækker andelen af demokratiske virksomheder opad.

42 af de nystartede demokratiske virksomheder er virksomhedsdemokratier, 30 af dem er foreningsdemokratier og 27 er forbrugerdemokratier. Analysen viser, at der i perioden er registreret meget få nye medarbejderdemokratier¹.

Af de 104 nye demokratiske virksomheder er 37 interessentselskaber. For denne selskabsform ender demokratiet ofte med at blive afviklet, efterhånden som virksomheden vokser, da eksterne investeringer mm. resulterer i, at ejerskabet ikke længere er ligeligt fordelt mellem deltagerne i virksomheden. Dermed er der et potentiale i at undersøge og understøtte fastholdelsen af erhvervsdemokratiet i disse virksomheder.

Cirka 25 % af de nye demokratiske virksomheder har base i de fire største byer i Danmark. Det demokratiske iværksætteri foregår både i storbyer og i landdistrikter men i mindre grad i de større byers omegnskommuner. Dette følger den geografiske placering af de eksisterende demokratiske virksomheder, omend det ligner, at fremvæksten af nye demokratiske virksomheder i højere grad foregår i de større byer.

Demokratiske virksomheder har et højere investeringsniveau end øvrige danske virksomheder

Demokratiske virksomheder har et højere investeringsniveau end øvrige virksomheder. Målt som nettoinvesteringer over omsætning ligger demokratiske virksomheders investeringsniveau på 5,2 %, mens øvrige virksomheder ligger på 4,4 %, hvormed demokratiske virksomheders investeringsniveau er 18 % højere end øvrige selskabers. Målt på nettoinvesteringer over aktiver er niveauet for demokratiske virksomheder 21 % højere end for øvrige. Det højere investeringsniveau gør sig gældende indenfor brancherne handel og energiforsyning, hvor demokratiske virksomheder leverer en stor del af bidraget til den økonomiske aktivitet. Det høje investeringsniveau kan tolkes som udtryk for, at virksomhederne styres ud fra et mere langsigtet perspektiv med en prioritering af at holde kerneforretningen konkurrencedygtig og på teknologisk forkant. Meget høje investeringsniveauer kan dog også være udtryk for overinvestering, men dette synes ikke at være tilfældet generelt set, da der både er højere produktivitet og en meget høj overlevelsesrate for de demokratiske virksomheder.

¹ Som nævnt i metodeafsnittet i bilag 1 har denne kortlægning dog svært ved at identificere medarbejderdemokratier, hvormed antallet af nystartede medarbejderdemokratier sandsynligvis er undervurderet.

Figur 0.2: Investeringsniveauet i demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

	Nettoinvesteringer/omsætning
Demokratiske virksomheder	5,2 %
Øvrige virksomheder	4,4 %

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år.

Resultatet drives især af et højt investeringsniveau blandt forbrugerdemokratier inden for handel og energiforsyning, da det er brancher, hvor udviklingen af digital og fysisk infrastruktur har været stor de seneste år.

Demokratiske virksomheder bidrager til beskæftigelsen i landdistrikterne

En større andel af arbejdsstyrken i landkommunerne er ansat i demokratiske virksomheder sammenlignet med bykommunerne. Demokratiske virksomheder i yderkommunerne står for 6,9 % af de fuldtidsbeskæftigede. Også land- og mellemkommuner har flere fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder end gennemsnitligt, mens bykommunerne til gengæld har en relativt lav andel på 5,3 %.²

Årsagen til, at demokratiske virksomheder har relativt mange arbejdspladser i yder-, land- og mellemkommuner, er, at store produktionsvirksomheder som Arla, Danish Agro, Naturmælk mfl. er placeret i de danske landdistrikter.

Demokratiske virksomheder står for en højere produktivitet end øvrige danske virksomheder

Erhvervsdemokratiske virksomheder stod i perioden 2017, 2018 og 2019 for en gennemsnitligt højere produktivitet målt på resultat efter skat pr. årsværk (360.553 kr.) end øvrige virksomheder (305.365 kr.). Produktiviteten inden for både handelsbranchen, industri og energiforsyning, hvor demokratiske virksomheders omsætning er høj, var dog lavere i demokratiske virksomheder end i øvrige målt ved resultat efter skat per årsværk. Dermed tyder det på, at den høje produktivitet blandt demokratiske virksomheder stammer fra de øvrige brancher.

Figur 0.3: Nøgletal for demokratiske virksomheder

	Produktivitet (Resultat efter skat/årsværk)	Egenkapitalens forrentning (ROE)
Demokratiske virksomheder	360.553	9,7%
Øvrige virksomheder	305.365	12,4%

² Dette tal er baseret på Danmarks Statistiks register BFL, og afviger derfor en smule fra de øvrige tal om antal ansatte, som er baseret på FIRM. Iflg. FIRM står demokratiske virksomheder for 6,3 % af ansatte i Danmark. Generelt vil FIRM-tallene blive brugt og alene, hvor der bruges tal for arbejdsstedets geografiske placering vil BFL anvendes.

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019.
Anm: For at undgå diskretionering præsenteres tal fra Danmarks Statistik som gennemsnit over perioden 2017, 2018 og 2019. Anm: Produktivitet er målt som resultat efter skat pr. årsværk. Egenkapitalens forrentning er målt som ordinært resultat som andel af egenkapitalen (ROE).

Samtidig viser rapporten, at demokratiske virksomheder samlet performer ringere på en række afkastmål som f.eks. egenkapitalens forrentning (9,7 %) i forhold til øvrige virksomheder (12,4 %). Ser man på de enkelte erhvervsdemokratiske ejerformer, får man dog et andet billede. Foreningsdemokratier (13,2 %) og virksomhedsdemokratier (14,2 %) performer bedre på egenkapitalens forrentning samt en række andre performancemål end øvrige virksomheder. Det er de forbrugerejede virksomheders lavere performance (5 %) ift. de andre demokratiske ejerformer, der hiver gennemsnittet ned på alle performancemål. Det er nærliggende at læse denne forskel som et resultat af forbrugerejede virksomheders mål om at holde priserne nede og kvaliteten af services oppe.

Den samlede konklusion er, at demokratiske virksomheder overordnet set har en højere produktivitet end øvrige danske virksomheder. Dog er der en stor variation i de forskellige demokratiske virksomhedstyper med de forbrugerejede virksomheder med den laveste produktivitet.

Demokratiske virksomheder bidrager særligt i handel, industri, energiforsyning, bolig og finans- og forsikringsbranchen

Hele 87 % af demokratiske virksomheders omsætning ligger i tre brancher: handel, industri og energiforsyning. Især i handelsbranchen er demokratiske virksomheders aktivitet høj, og store virksomheder som COOP, DLG, og Spejdersport står for 9,5 % af branchens omsætning. Også i industrien er der stor erhvervsdemokratisk aktivitet, og virksomheder som Arla, Danish Crown, Kamstrup og Boligbeton står for 13,5 % af omsætningen. I energiforsyningen udgøres hele 26,3 % af omsætningen fra demokratiske virksomheder af Andel, Norlys, og NRGi.

Desuden viser rapporten, at 47 % af lejeboligerne i Danmark er demokratisk ejet af de almene boligselskaber, mens 23 % er ejet af virksomheder, om hvem vi ikke ved, om de er demokratiske eller ej. Pensionsselskaberne, som i høj grad er demokratiske, forventes at eje en stor andel af disse 23 % af lejeboligerne.

Rapporten viser også, at forskellige dele af finanssektoren i høj grad er demokratisk ejet. Demokratiske pengeinstitutter står for 13 % af bankernes arbejdende kapital og udgør mere end halvdelen af institutterne. På forsikringsmarkedet står demokratiske virksomheder for 54 % af markedsandelen. Demokratiske realkreditinstitutter står for 44 % af realkreditlånene i Danmark, og mere end 60 % i landdistriktskommunerne. Slutteligt står de demokratiske pensionselskaber for 61 % af pensionsmarkedet.

Opdatering af publikation fra 2019

Denne publikation er en opdatering og udvidelse af Tænk tanken Demokratisk Erhvervs publikation *Danmarks Demokratiske Virksomheder*, fra 2019. Denne version af rapporten udmærker sig metodisk fra den gamle ved at benytte et opdateret datagrundlag fra Danmarks Statistik.

Kapitel 1:

Det erhvervsdemokratiske landskab i Danmark

I dette afsnit beskrives det erhvervsdemokratiske landskab i Danmark. Afsnittet skal give et overblik over de vigtigste nøgletal for erhvervsdemokratiet set i sin helhed: Hvor mange virksomheder er der? Hvor stor en aktivitet står de for? Klarer de sig godt eller skidt sammenholdt med øvrige virksomheder?

De vigtigste konklusioner fra kapitlet er:

- ▶ Demokratiske virksomheder står for 9,1% af omsætningen blandt de danske virksomheder.
- ▶ I Danmark er 1 ud af 17 ansatte i en demokratisk virksomhed. Relativt til antal og omsætning beskæftiger de demokratiske virksomheder mange mennesker.
- ▶ De demokratiske virksomheder er større end gennemsnittet af virksomheder i Danmark.
- ▶ Demokratiske virksomheder har mange medarbejdere i yderkommunerne, hvor andelen af fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder er 21% højere end landsgennemsnittet - omvendt findes den laveste andel af fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder blandt de københavnske omegnskommuner.

- ▶ Produktiviteten i de demokratiske virksomheder er høj. Bruttofortjenesten per årsværk, ligger 7 % højere for de demokratiske virksomheder end øvrige virksomheder. Omsætningen pr. årsværk er 87% højere, og det ordinære resultat pr. årsværk er hele 31 % højere blandt demokratiske virksomheder. Her er der dog tale om væsentlige brancheforskelle som uddybes yderligere i afsnit 3.
- ▶ Investeringsniveauet i de demokratiske virksomheder ligger højere end i øvrige virksomheder. Nettoinvesteringer relativt til ordinært resultat ligger på hele 90,6 % for demokratiske virksomheder, hvor det tilsvarende tal for øvrige virksomheder er 56,2 %.
- ▶ Demokratiske virksomheder har generelt et lavere afkast end de øvrige virksomheder på både ROE, ROA og EBIT-marginen. Der er dog stor forskel på disse performancemål indenfor de forskellige erhvervsdemokratiske ejerformer.

Danmarks erhvervsdemokratiske landskab beskrives i dette kapitel i fire afsnit. Det første handler om den demokratiske sektors udbredelse i Danmark, mens det andet afsnit handler om den erhvervsdemokratiske geografi. Det tredje afsnit har fokus på produktivitet i demokratiske virksomheder. Kapitellet afsluttes med et afsnit om performance i demokratiske virksomheder.

1.1 Den demokratiske sektors udbredelse i Danmark

I denne kortlægning er der identificeret 20.334 demokratiske virksomheder. Dette tæller alt fra større produktionsvirksomheder med tusinder af ansatte til mindre foreninger med begrænset erhvervsaktivitet. I Danmark findes der mere end 800.000 aktive virksomheder, men kun godt 300.000 virksomheder vurderes at være reelt aktive. Disse godt 300.000 reelt aktive virksomheder opgøres årligt i Danmarks Statistiks generelle firmastatistik.

I figur 1.1 nedenfor fremgår det, hvor mange af de demokratiske virksomheder identificeret i denne kortlægning, der optræder i Danmarks Statistiks generelle firmastatistik som reelt aktive virksomheder.

Figur 1.1: Antallet af demokratiske virksomheder i Danmark, gennemsnit over 2017-2019

	Demokratiske virksomheder i CVR	Virksomheder i FIRM
Demokratisk i alt	20.334	7.064
Øvrige	826.693	277.679

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021 og Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: For at sikre mere robuste tal præsenteres tal fra Danmarks Statistik som gennemsnit over perioden 2017, 2018 og 2019 og ikke bare som nedslag på data fra enkelte år.

Ud af de 20.334 demokratiske virksomheder optræder 7.064 i den generelle firmastatistik fra Danmarks Statistik. De 7.064 reelt aktive demokratiske virksomheder udgør 2,5 % af det samlede antal reelt aktive virksomheder i Danmark, som optræder i Danmarks Statistiks generelle firmastatistik.

Knap 35 % af de demokratiske virksomheder identificeret i denne kortlægning optræder i den generelle firmastatistik fra Danmarks Statistik og kan altså regnes for reelt aktive virksomheder. Kun 4.371 optræder i Danmarks Statistiks regnskabsstatistik, og rapportens tal, som er baseret på regnskabsstatistikken, vil altså ikke være helt så repræsentative som de, der er baseret på den generelle firmastatistik³.

Demokratiske virksomheder står for 9,1 % af omsætningen i Danmark

Inden for den demokratiske sektor skelnes der mellem fem forskellige typer af demokratisk ejerskab: forbruger-, forenings-, virksomheds-, medarbejder- og multistakeholderdemokrati. Eftersom der er få medarbejder- og multistakeholderdemokratier, lægges disse sammen med foreningsdemokratierne.

3 Se metodeafsnittet i bilag 1 for en nærmere gennemgang af datadækningen i Danmarks Statistiks FIRM, REGN og BFL.

Figur 1.2 nedenfor viser antallet af demokratiske virksomheder samt deres omsætning fordelt på ejerformer.

Figur 1.2: Antal virksomheder og omsætning fordelt på ejerformer, gennemsnit over 2017-2019

	Antal virksomheder	Omsætning, mia. kr.
Forbrugerdemokrati	4.082	162
Foreningsdemokrati	1.561	19
Virksomhedsdemokrati	1.421	194
Demokratisk i alt	7.064	375
Øvrige virksomheder	277.679	3.743

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. Medarbejderdemokratier og multistakeholderdemokratier er lagt sammen med foreningsdemokratier for at undgå diskretionering.

Figur 1.2 viser, at demokratiske virksomheder står for 375 milliarder kroner i omsætning, mens øvrige virksomheder står for 3743 milliarder kroner. Dermed står de demokratiske virksomheder for 9,1 % af omsætningen.

Det fremgår også af figuren, at der findes flest forbrugerdemokratier, nemlig 4082, som tilsammen har en omsætning på 162 milliarder kroner. At der er flest forbrugerdemokratier skyldes, at vi i Danmark har en lang tradition for forbrugereje især i bolig- og forsyningsbranchen. Blandt de 4082 forbrugerdemokratier findes der blandt andet mange vandværker, varmeværker og andelsboligforeninger.

Der er væsentligt færre forenings- og virksomhedsdemokratier - kun cirka 1.500 af hver. Virksomhedsdemokratierne er færrest, men har til gengæld den største samlede omsætning på 194 milliarder kroner. Dette skyldes, at disse virksomheder ofte er større produktionsvirksomheder. Foreningsdemokratierne har derimod en meget lav omsætning relativt til deres antal. Dette skyldes sandsynligvis, at mange af disse er i brancher, som der ikke er moms på, og som der derfor heller ikke registreres omsætningstal på.

Demokratiske virksomheder beskæftiger 6 % af ansatte i Danmark

En stor del den danske befolkning har gennem deres arbejdsliv berøring med og tilknytning til den demokratiske sektor. 6 % af alle ansættelsesforhold i Danmark er i en demokratisk virksomhed.

Tabel 1.3 nedenfor viser antallet af medarbejdere og årsværk i demokratiske og øvrige virksomheder.

Figur 1.3: Medarbejdere og årsværk i demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

	Medarbejdere	Årsværk
Demokratiske virksomheder	180.116	127.465
Øvrige virksomheder	2.686.969	2.081.105

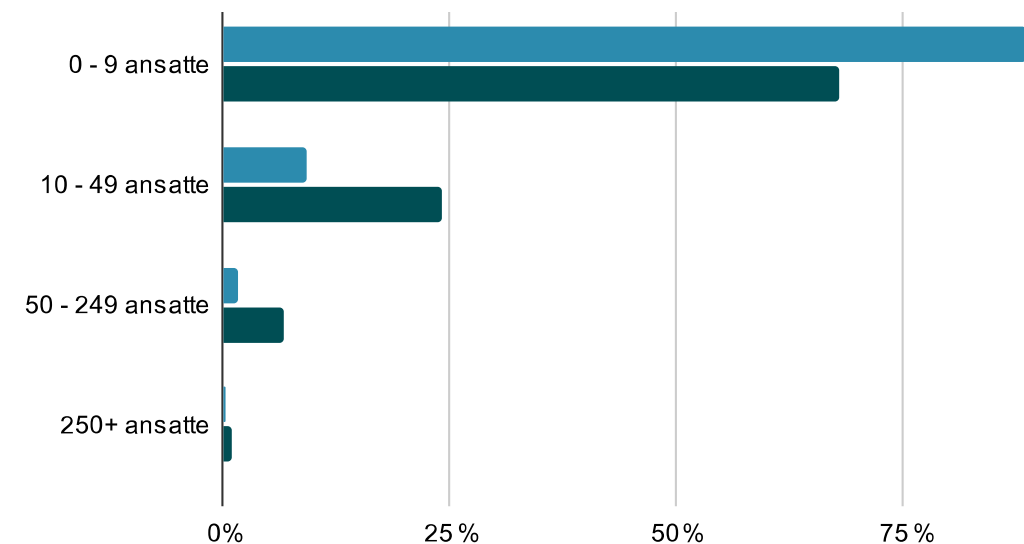
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 1 vises udviklingen over tid.

Figur 1.3 viser, at henholdsvis 6,3 % af medarbejderne og 5,8 % af det samlede årsværk i Danmark er i en demokratisk virksomhed. Når disse tal ses i sammenhæng med, at den demokratiske sektor udgør 2,5 % af virksomhederne i Danmark, kan det udledes, at de demokratiske virksomheder relativt set beskæftiger mange mennesker, og gennemsnitligt er store ift. øvrige danske virksomheder.

Demokratiske virksomheder er større end gennemsnittet

Demokratiske virksomheder er i gennemsnit større end øvrige virksomheder målt på antal ansatte. Figur 1.4 nedenfor viser størrelsen på demokratiske og øvrige virksomheder målt ved antal fuldtidsansatte.

Figur 1.4: Virksomhedsstørrelse for demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: For at undgå diskretionering præsenteres tal fra Danmarks Statistik som gennemsnit over perioden 2017, 2018 og 2019.

Som figur 1.4 viser, har 0,9% af de demokratiske virksomheder 250 eller flere årsværk, mens dette kun gælder for 0,4 % af de øvrige virksomheder. Hele 7 % af de demokratiske virksomheder har mellem 50 og 249 årsværk, mens det samme er gældende for 1,7% af de øvrige virksomheder. Demokratiske virksomheder er ligeledes overrepræsenteret blandt virksomheder med 10 til 49 årsværk, modsat 9,9 % for øvrige virksomheder. Til gengæld er der relativt set meget færre demokratiske virksomheder, der har 0 til 9 ansatte. 68 % af demokratiske virksomheder har denne størrelse, mens det samme gælder for 89 % af de øvrige virksomheder.

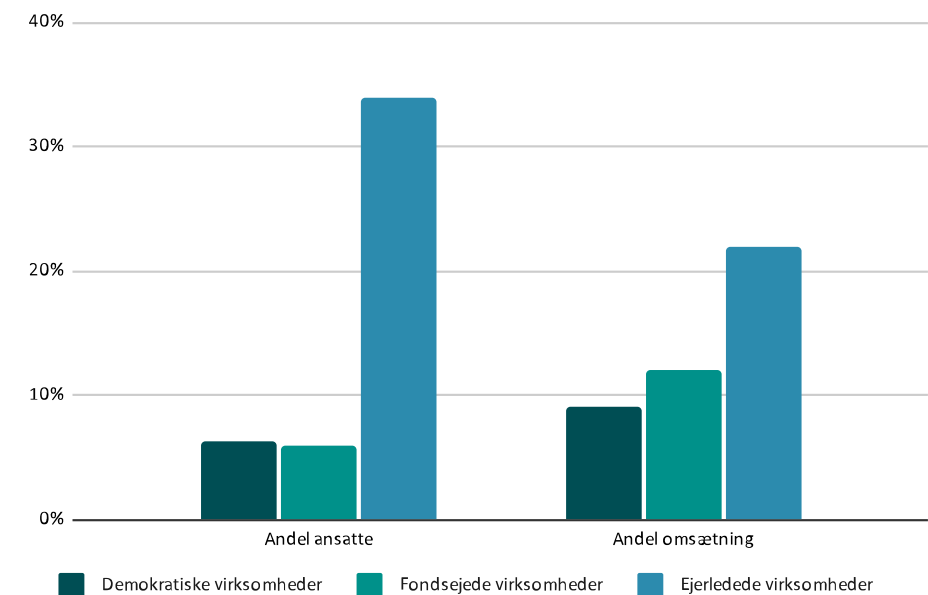
At der er stor skævhed i størrelserne på demokratiske og øvrige virksomheder skyldes to faktorer: For det første er mange demokratiske virksomheder gamle som følge af deres historiske tilknytning til landbrugets andelsbevægelse, brugsbevægelsen, fagbevægelsen, de gensidige forsikringer osv. Det betyder, at de har haft god tid til at vokse sig store. For det andet viser indledende undersøgelser, at den demokratiske sektor er bagud med hensyn til iværksætteri (læs mere om dette i kapitel 3), hvorfor de er underrepræsenteret blandt de små virksomheder.

Demokratiske virksomheder relativt til ejerledede- og fondsejede virksomheder

Sammenlignet med øvrige typer af ejerskab af virksomheder i Danmark udgør det demokratiske ejerskab relativt meget - cirka lige så meget som de fondsejede virksomheder så som Mærsk og Novo Nordisk. Samtidig har demokratiske virksomheder en omsætning, der er cirka en tredjedel så stor som i de ejerledede virksomheder.

Figur 1.5 viser omsætningen og antallet af ansatte i henholdsvis demokratiske, fondsejede og ejerledede virksomheder i Danmark. Tallene stammer fra forskellige opgørelser, hvorfor der er forskelle i opgørelsesmetoder, og på hvilke år tallene stammer fra. Men figuren giver et overblik over størrelsesordenen af de forskellige ejerskabstyper i Danmark.

Figur 1.5: Ansatte og omsætning i demokratiske, fondsejede og ejerledede danske virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

Kilder: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019; Fondes erhvervsaktivitet i Danmark (Fondenens Videnscenter (2021)); Ejerlederes betydning for hele økonomien og fordelt på kommuner (Niels Westergård-Nielsen (2020)) og <https://www.berlingske.dk/virksomheder/17.000-virksomheder-skal-skifte-ejer-inden-for-de-naeste-ti-aar>. Anm: Tal for demokratiske virksomheder er gennemsnit over årene 2017, 2018 og 2019, tal for fondsejede virksomheder er fra 2019, og tal for ejerledede virksomheder er fra 2015.

Det fremgår af figuren, at demokratiske virksomheder fylder cirka lige så meget i den danske økonomi som fondsejede, hvad antal ansatte og omsætning angår. Dermed bidrager demokratiske virksomheder til den danske økonomi i samme størrelsesorden som nogle af de største danske virksomheder som Mærsk og Novo Nordisk. Til sammenligning har demokratiske virksomheder en omsætning på cirka en tredjedel af de ejerledede virksomheders omsætning.

Opgørelser viser, at fondsejede virksomheder udgør 0,3 % af virksomheder i Danmark, står for 12 % af omsætningen i den danske økonomi samt 6 % af de ansatte⁴. Ejerledede virksomheder⁵ står derimod for en større del af den danske omsætning på 22 %⁶. Knap halvdelen af alle danske virksomheder, nemlig 48 %, er ejerledede, og beskæftiger hele 34 % af ansatte i Danmark⁷. Disse virksomheder er altså typisk væsentligt mindre end de demokratiske samt de fondsejede virksomheder. Som denne rapport viser, udgør demokratiske virksomheder 2,5 % af virksomhederne i Danmark, står for 9,1 % af omsætningen og for 6,3 % af de ansatte. Altså udgør demokratiske virksomheder cirka lige så meget i den danske økonomi som de fondsejede virksomheder.

1.2 Erhvervsdemokratisk geografi

Urbanisering og udflytning fra landdistrikterne er en global tendens, der også påvirker Danmark. Landdistriktsområderne oplever faldende befolkningstal, markant færre indkøbsmuligheder og faldende beskæftigelsesmuligheder⁸. Udviklingen er dels en udfordring for de mange demokratiske virksomheder, der har aktiviteter i de danske landdistrikter og som risikerer at mangle adgang til kvalificeret arbejdskraft. Dels er det en udfordring for sammenhængskraften i Danmark, hvis livsbetingelserne bliver forringet i bestemte dele af landet.

Der har over de seneste år været politisk fokus på udfordringerne i landdistrikterne. Både Løkke-regeringerne og Frederiksen-regeringen har bl.a. lavet udspil om udflytning af centrale statslige arbejdspladser samt decentralisering af uddannelsespladser og nye politi- og sundhedstilbud.

Historisk har andelsbevægelsen sit udgangspunkt i landdistrikterne. Og ser vi på nærværende analyse, viser den også, at demokratiske virksomheder har et betydeligt større aftryk på beskæftigelsen i landkommuner, sammenlignet med særligt bykommuner i omegnen af de store byer. Dertil kommer den vigtige infrastruktur, som de demokratiske virksomheder leverer til landområderne i form af adgang til fx lån, dagligvarehandel, højhastighedsfibernet. I flere tilfælde er de demokratiske virksomheders tilbud en del af en langsigtet investeringsstrategi, som har fokus på at tage særlige hensyn for at skabe forretning i landdistriktsområderne.

De demokratiske virksomheders forankring i landdistrikterne giver muligheder for at skabe landdistriktsudvikling ved at understøtte etableringen af nye demokratiske virksomheder og væksten i de eksisterende.

Demokratiske virksomheder beskæftiger mange i landdistrikterne

Demokratiske virksomheder har relativt set deres største aktivitet i yderkommunerne, men også i land- og mellemkommuner⁹ er deres aktivitet høj. Dette skyldes til dels historiske faktorer, men er også et udtryk for, hvor de store demokratiske virksomheders arbejdspladser er placeret. Samtidig kan det være et udtryk for at nogle demokratiske virksomhedsformer tilknyttet eksempelvis landbruget er bedre repræsenteret i yder- og landkommuner. Dette afsnit viser, hvordan erhvervsdemokratiet generelt står stærkt i de danske landdistrikter.

Figur 1.6 viser antallet af fuldtidsbeskæftigede i demokratiske og øvrige virksomheder, fordelt på henholdsvis by-, mellem-, land- og yderkommuner.

4 Fonden Videnscenter (2021)

5 Dvs. har en direktør, der ejer minimum 5 % af virksomheden, og som ikke er en enkeltmandsvirksomhed.

6 Berlingske (2015)

7 Westergård-Nielsen, N. (2020)

8 Indenrigs- og Boligministeriet (2021)

9 Definitionen følger definition i: Kristensen, I. T., Kjeldsen, C., & Dalgaard, T. (2006)

Figur 1.6: Fuldtidsbeskæftigede i demokratiske og øvrige virksomheder fordelt på kommunetyper i 2020

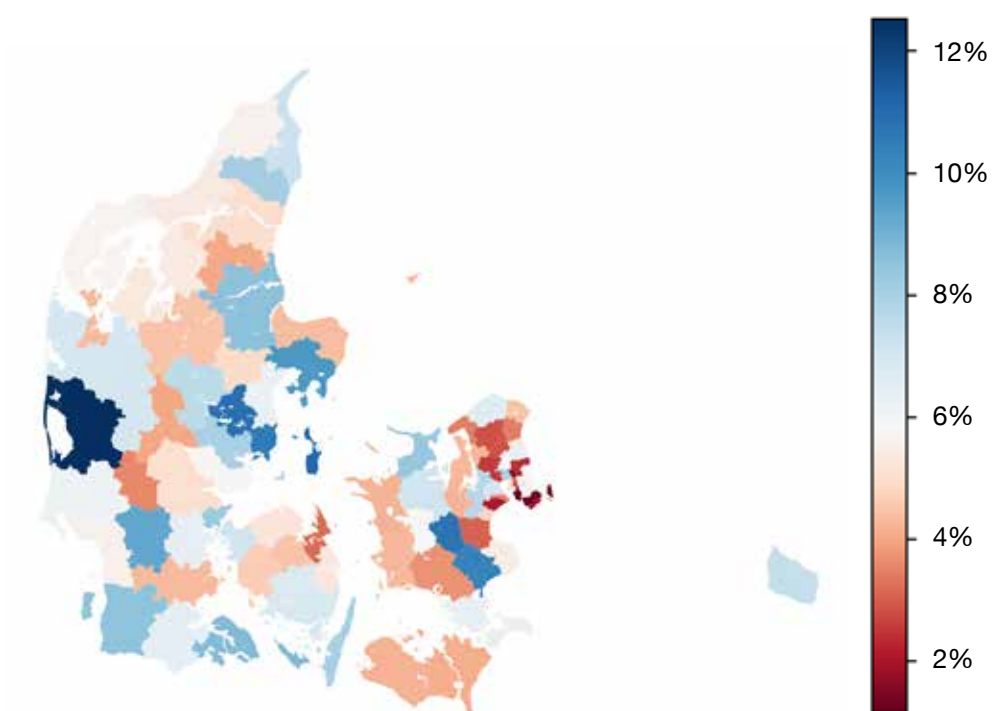
	Fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder	Fuldtidsbeskæftigede i øvrige virksomheder	Andel demokratisk beskæftigelse
Bykommuner	66.279	1.192.102	5,3%
Mellemkommuner	19.136	30.4845	5,9%
Landkommuner	33.017	508.641	6,1%
Yderkommuner	10.913	146.821	6,9%
Total	129.344	2.152.410	5,7%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (BFL) 2020, Danmarks Jordbrugsforening 2006. Note: Tallene er baseret på registerdata for den enkelte lønmodtagers geografiske arbejdssted frem for på virksomhedens adresse.

Figur 1.6 viser, at yderkommuner, landkommuner og mellemkommuner alle har flere fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder end landsgennemsnittet på 5,7 %. I yderkommunerne står demokratiske virksomheder for 6,9 % af fuldtidsansættelserne. Altså har yderkommunerne i gennemsnit 21 % flere fuldtidsansættelser i demokratiske virksomheder end landsgennemsnittet. Også landkommuner og mellemkommuner ligger over landsgennemsnittet med henholdsvis 6,1 % og 5,9 %. Kun bykommunerne ligger under landsgennemsnittet med 5,3 % af fuldtidsbeskæftigelser i demokratiske virksomheder, og dermed 7 % under landsgennemsnittet.

På figur 1.7 vises den geografiske fordeling af fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder. Fuldtidsbeskæftigede er placeret efter virksomhedernes arbejdssteder, frem for adressen som virksomhedens CVR-nummer er tilknyttet. Blå farver indikerer at andelen af fuldtidsansatte er højere end landsgennemsnittet på 5,7 %, mens røde farver markerer det modsatte.

Figur 1.7: Andel årsværk i demokratiske virksomheder fordelt på kommuner i 2020

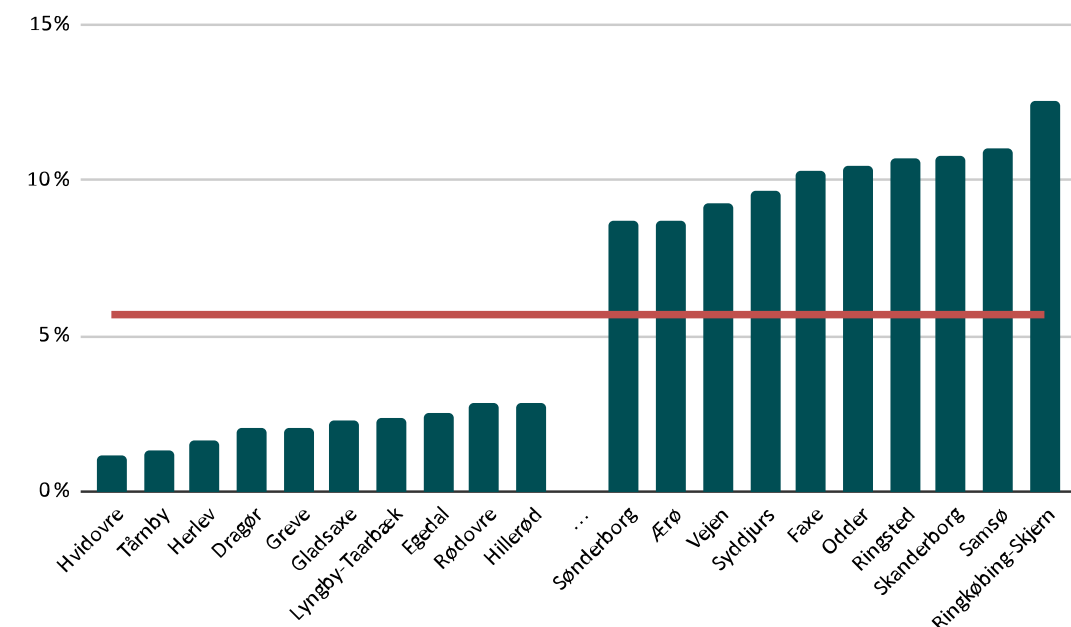
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (BFL) 2020. Kortet viser et tydeligt billede af, at erhvervsdemokratiske arbejdspladser er overrepræsenteret i landdistriktskommuner i forhold til bykommuner. Særligt er der en høj repræsentation af demokratisk erhverv i f.eks. Vestjylland, Sydjylland og Midtjylland.

Årsagen til at andelen af årsværk i demokratiske virksomheder er meget høj i nogle kommuner er, at de er hjemkommuner for store demokratiske produktionsenheder. Eksempelvis har Arla store produktionsenheder i Ringkøbing-Skjern og i de Sønderjyske kommuner, hvormed de kommer til at udgøre en stor andel. Ligeledes har nogle kommuner en særskilt lokal kapacitet til at udvikle mange foreningsejede virksomheder. F.eks. har Samsø Kommune arbejdet målrettet for at fremme andelsselskaber særligt mht. grøn omstilling, mens Ærø har en særlig foreningstradition.

Samtidig er det overordnet set tendensen, at kommuner med en tradition for Venstre-borgmestre eller indflydelse fra Venstre har en betydelig større beskæftigelsesprocent i demokratiske virksomheder. Dette kan hænge sammen med partiets historiske tilknytning til landbrugsandelsselskaber og den dertilhørende forståelse blandt lokalpolitikere og befolkning for at arbejde aktivt for at styrke andelsselskaber.

Figur 1.8 nedenfor viser de ti kommuner med den højeste andel af fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder, og de to kommuner med den laveste andel.

Figur 1.8: Andel årsværk i demokratiske virksomheder fordelt på kommuner. De ti kommuner i hhv. top og bund i 2020

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (BFL) 2020. Note: Gennemsnitligt står demokratiske virksomheder for 5,7 % af ansatte - dette er markeret med en vandret streg. Se bilag 3 for en fuld liste over andelen af årsværk i demokratiske virksomheder i alle kommuner i Danmark.

Figuren viser tydeligt, at det er Københavns omegnskommuner, der har det laveste antal af personer beskæftiget i demokratiske virksomheder. Dog med undtagelse af Albertslund og Glostrup, hvilket skyldes placeringen af Coops hovedsæde i Albertslund. Det er ligeledes værd at bemærke, at selvom bykommunerne gennemsnitligt ligger lavt, så har både København, Frederiksberg og Århus en relativt høj andel beskæftigede i demokratiske virksomheder. Det skyldes, at de demokratiske virksomheder har hovedsæder eller betydelige afdelinger i de største byer, og at nogle af de nye urbane iværksættere også starter op i byerne.

1.3 Investeringer i demokratiske virksomheder

Demokratiske virksomheder har ofte målsætninger, der adskiller sig fra aktionærejede virksomheder ved at være mere langsigtede og rettet mod stabilitet frem for at være rettet mod afkast på kort sigt. Dette afspejles ved at demokratiske virksomheder, som dette afsnit viser, investerer væsentligt mere end øvrige virksomheder.

Investeringer i produktionsapparatet er en bydende nødvendighed for at skabe vækst og velstand i erhvervslivet. Danske virksomheder har imidlertid svært ved at opretholde et højt investeringsniveau og er først for nyligt kommet sig rigtigt efter finanskrisen¹⁰. Siden midt 90’erne har det danske niveau af erhvervsinvesteringer ligget under gennemsnittet for OECD-landene, som vi ofte sammenligner os med¹¹. Dette forhold kan delvist forklares ved, at investeringstung industri spiller en lille rolle i Danmark relativt til andre lande. Alligevel er der brug for udvikling og flere investeringer i danske virksomheder.

Samtidig er det usandsynligt, at det høje investeringsniveau er et udtryk for overinvesteringer, eftersom de demokratiske virksomheder er i vækst, sjældent går konkurs og mange steder vinder markedsandele.

I figur 1.9 nedenfor kan man se investeringsniveauet i forskellige typer demokratiske virksomheder samt i øvrige virksomheder. Investeringsniveau vises her som nettoinvestering. Nettoinvesteringerne er kort beskrevet bruttoinvesteringer fratrasket virksomhedens afskrivninger og andre tab og kan bruges som en indikator for, om kapitalapparatet opbygges eller nedslides. Det er derfor en vigtig indikation for, at virksomheden ikke er ineffektiv og stagnerende.

Figur 1.9: Investeringsniveau i demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

	Nettoinvesteringer / omsætning	Nettoinvesteringer / aktiver	Nettoinvesteringer / ordinært resultat
Forbrugerdemokrati	8,5%	4,0%	144,6%
Foreningsdemokrati	8,3%	1,9%	33,3%
Virksomhedsdemokrati	2,1%	3,1%	53,0%
Demokratiske virksomheder i alt	5,2%	3,5%	90,6%
Øvrige virksomheder	4,4%	2,9%	56,2%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data der ikke blot viser ét år. Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv.

Tabellen viser, at demokratiske virksomheder har et højt investeringsniveau sammenlignet med øvrige virksomheder. Ser man på nettoinvesteringer relativt til omsætning, har demokratiske virksomheder i gennemsnit et højere investeringsniveau (5,2 %), end øvrige virksom-

10 Malth-Thagaard, S. (2019)
11 Regeringen (2017)

heder (4,4 %). Især forbrugerdemokratiene og foreningsdemokratiene har et højt niveau af nettoinvesteringer på henholdsvis 8,5 % og 8,3 % af omsætningen, mens virksomhedsdemokratiene har et lavere niveau på 2,1 %. Målt ved nettoinvesteringer over aktiver ligger demokratiske virksomheders investeringsniveau også højt på 3,5 % relativt til 2,9 % blandt øvrige virksomheder. Igen er det forbrugerdemokratiene, der har det højeste niveau på hele 4 %.

En mulig forklaring på forbrugerdemokratiernes høje investeringsniveau er, at de frem for at udbetale afkast til eksterne ejere kan reinvestere overskuddet i investeringer, der kommer forbrugerne til gavn. Dette afspejles også i forbrugerdemokratiernes investeringsniveau målt ved nettoinvesteringer over ordinært resultat, der ligger på 144,6 %, mens øvrige virksomheders niveau kun er på 56,2 %. Den nærliggende forklaring er altså fortsat, at forbrugerdemokrater ikke sigter efter et højt overskud, men i stedet på langsigtede bæredygtige forretninger.

Samlet set ligger demokratiske virksomheders niveau af nettoinvesteringer over ordinært resultat væsentligt højere end øvrige virksomheders. Dog har både foreningsdemokrater og virksomhedsdemokrater et niveau af nettoinvesteringer over ordinært resultat på hhv. 33,3 % og 53 %, hvilket er under øvrige virksomheders niveau på 56,2 %.

Analysen viser, at demokratiske virksomheder i Danmark holder et højt niveau af investeringer i eget produktionsapparat relativt til øvrige danske virksomheder. Et højt investeringsniveau er et væsentligt mål for mange demokratiske virksomheder, der opererer med en længere tidshorisont sammenlignet med andre virksomheder. Det sker, fordi et af formålene med demokratiske ejerskab er at videregive stabile forretninger, der varetager medlemmernes økonomiske interesser og leverer gode varer og services til fremtidige generationer af borgere og erhvervsfolk. Det er ligeledes en indikation på, at demokratiske virksomheder har fordele ved et øget fokus på at investere meget i deres produktionsapparater, fordi demokratiske virksomheder pga. ejerformen har sværere ved at få ekstern investeringskapital. Analysen viser altså, at erhvervsdemokratiet fortsat har en lang investeringshorisont, og dermed spiller en væsentlig rolle i at skabe velstand for medlemmer og generelt i Danmark.

1.4 Produktivitet i demokratiske virksomheder

Dette afsnit belyser demokratiske virksomheders produktivitet sammenlignet med øvrige virksomheder. Analyserne viser, at de demokratiske virksomheder relativt til de øvrige står for en høj produktivitet. Dette indikerer, at erhvervsdemokrati ikke er en hæmsko for produktivitet og vækst, og at demokratiske virksomheder følger den positive produktivitetsudvikling i det danske erhvervsliv.

Udviklingen i produktivitet er et væsentligt parameter for, i hvor høj grad dansk erhvervsliv skaber vækst og velstand i Danmark. Produktivitetsudviklingen har været faldende fra 1960’erne til og med 2000’erne. I 2010’erne vendte udviklingen dog. Mens 2000’erne var præget af en lav dansk produktivitetstigning relativt til omverdenen, har 2010’erne været præget af en produktivitetsudvikling, der har overgået de fleste af vores nabolande og EU28-landene i gennemsnit¹². Udviklingen er i høj grad drevet af produktivitetsvækst inden for industri-, handels- og informationsbranchen.

Demokratiske virksomheder har gennemsnitligt et højt produktivitetsniveau, og det demokratiske ejerskab ser altså ikke ud til at stå i vejen for vækst og udvikling i erhvervslivet - snarere tværtimod¹³.

12 Det Økonomiske Råd (2021)
13 Demokratiske virksomheder har stor aktivitet i både industri, handel og informationsbranchen, men har lav produktivitet relativt til øvrige virksomheder i netop disse brancher. Dette er til trods for, at produktiviteten i disse brancher driver den positive produktivitetsvækst i danske virksomheder overordnet set. Se afsnit 3 for mere om produktiviteten i disse brancher.

Produktivitet kan belyses på flere forskellige måder. I figur 1.10 nedenfor er der udvalgt tre centrale produktivetsmål. Tabellen viser produktivetsmålene for forskellige typer erhvervsdemokrati, demokratiske virksomheder i alt samt for øvrige virksomheder. Bruttofortjenesten pr. årsværk afspejler, hvor stor omsætningen, fratrullet varekøb og eksterne lønudgifter, er pr. medarbejder og viser derfor, hvor stor aktivitet hver medarbejder står for. Omsætningen pr. årsværk fortæller derimod, hvor stor den nominelle aktivitet er pr. medarbejder. Til slut giver resultat efter skat pr. årsværk et indblik i, hvor meget overskud hver medarbejder generer og er derfor et produktivetsmål, der ofte benyttes. Produktivitet målt som overskud pr. medarbejder er dog mindre relevant for mange demokratiske virksomheder, som giver ejerne økonomisk værdiskabelse gennem ex. lavere forbrugerpriser (forbrugereje) eller høje afsætningspriser (virksomhedsdemokrati).

Figur 1.10: Produktivitet i demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

	Omsætning	Bruttofortjeneste pr årsværk	Omsætning pr årsværk	Resultat efter skat pr årsværk
Forbrugerdemokrati	4,1%	-	5.259.897 kr.	304.603 kr.
Foreningsdemokrati	0,4%	-	2.863.827 kr.	789.606 kr.
Virksomhedsdemokrati	4,7%	-	7.004.244 kr.	332.403 kr.
Demokratisk i alt	9,1%	1.451.498 kr.	5.774.365 kr.	360.553 kr.
Øvrige virksomheder	90,9%	1.354.428 kr.	3.079.684 kr.	305.365 kr.
Procentvis forskel, demokratiske ift. Øvrige		7%	87%	18%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Bruttofortjenesten pr. årsværk vises ikke for de forskellige typer erhvervsdemokrati pga. diskretionering. Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data der ikke blot viser ét år. Medarbejderdemokratier og multistakeholderdemokratier er lagt sammen med foreningsdemokratier.

Tabellen i figur 1.10 viser, at demokratiske virksomheder totalt set klarer sig godt på alle de præsenterede produktivetsmål. Bruttofortjenesten pr. årsværk, der er et mål for hvor meget værdi, der er tilbage efter varekøb og betaling af underleverandører, ligger 7 % højere for de demokratiske virksomheder end øvrige virksomheder. Omsætningen pr. årsværk, som indikerer hvor stor økonomisk aktivitet hvert årsværk står for, er hele 87% højere, end for

øvrige virksomheder. Dette skyldes sandsynligvis, at demokratiske virksomheder relativt til øvrige er overrepræsenterede i bestemte brancher såsom handel og energiforsyning, hvor omsætningen typisk er høj. Også med hensyn til virksomhedernes resultater har demokratiske virksomheder høj produktivitet. Det ordinære resultat pr. årsværk er hele 31 % højere blandt demokratiske virksomheder end blandt øvrige, mens resultatet efter skat pr. årsværk er 18 % højere end for de øvrige.

Altså står ansatte i demokratiske virksomheder totalt set for en markant højere produktivitet end ansatte i virksomheder med andre ejerformer. Produktivitet i udvalgte brancher og typer af erhvervsdemokrati er yderligere undersøgt i kapitel 2.

Tabellen viser også, at virksomhedsdemokratier og forbrugerdemokratier har særlig høj omsætning pr. årsværk. Virksomhedsdemokratiernes omsætning er mere end dobbelt så høj som de øvrige virksomheders, mens foreningsdemokratierne har et resultat efter skat pr. årsværk, der er mere end 2,5 gange så højt ift. øvrige virksomheder. På trods af den relativt lille økonomiske aktivitet, der ligger hos foreningsdemokratierne (målt ved en omsætning på kun 0,4 % af den totale omsætning), er det altså i høj grad foreningsdemokratierne, der trækker demokratiske virksomheders gennemsnit for ordinært resultat efter skat op over gennemsnittet for de øvrige virksomheder.¹⁴

Den høje produktivitet hos demokratiske virksomheder er bemærkelsesværdig, fordi demokratiske virksomheder har været anset for nogle, der skulle vurderes ud fra alternative parametre og andre fordele. Analysen viser, at det ikke er rigtigt. Deres produktivitet kan i høj grad sammenlignes med andre virksomheder og viser endda en højere produktivitet. Samtidig med at der er en lang række andre bundlinjer, der normalt inkluderes i vægtning af demokratiske virksomheder. I analysen er medtaget en række parametre for produktivitet, og der er generelt god produktivitet på de forskellige parametre.

Når produktiviteten hos de demokratiske virksomheder i Danmark måles, er det vigtigt at huske, at de forskellige demokratiske virksomheder fungerer på forskellige måder. De demokratiske modeller er forskellige og adskiller sig på sig fra de øvrige virksomheder på meget forskellige måder. Afhængigt af hvilket produktivetsmål, der benyttes, viser der sig forskellige mønstre. Høj produktivitet kan blandt andet skyldes, at demokratiske virksomheder er overrepræsenterede i mere produktive brancher inden for f.eks. industri og forsyning. Den demokratiske repræsentation i forskellige brancher behandles i kapitel 2, hvor der også præsenteres branchespecifikke produktivetsmål. Overordnet ser det dog ud til, at demokratiske virksomheder er mere produktive end øvrige virksomheder, på trods af, at de er blevet beskylt for at være mindre produktive¹⁵.

Grundet diskretionering af data fra Danmarks Statistik er det ikke muligt at foretage en vægtning af produktivetsmålene og dermed tage højde for den skæve branchefordeling. Dette er dog undersøgt i en tidligere rapport¹⁶. Her fremgår det, at når produktivetsmåling vægtes relativt til antallet af ansatte i hver branche, er der ikke væsentlige forskelle. Altså skyldes den observerede høje produktivitet blandt demokratiske virksomheder ikke blot en overrepræsentation blandt brancher med høj produktivitet.

14 En nærmere analyse af foreningsdemokratierne viser at over halvdelen af overskuddet kommer fra virksomheder der arbejder med udlejning af ejendomme til private og erhverv. Disse er ejet af foreninger eller af arbejdsmarkedspensionskasser, der blev oprettet i slutningen af 1980'erne, hvor det alene er fagforeningerne der indstiller medlemmer af ledelsen på vegne af kunderne.

15 Sørensen, P. B., Dalgaard, C. J., Gjersing, A., Nikolaisen, H., Raaschou-Nielsen, A., (et. al.) (2014)

16 Pinstrup, A. J., I Skovrind, M., Nayberg, F. & Bornakke, T (2019)

Ser man på demokratiske virksomheders produktivitet i de tre brancher, hvor omsætningen er størst, nemlig handel, industri og energiforsyning målt som resultat efter skat pr årsværk¹⁷, fremgår det, at den gennemsnitlige produktivitet for demokratiske virksomheder i hver branche er lavere end for øvrige virksomheder. Dette betyder altså, at den høje produktivitet blandt demokratiske virksomheder totalt set er drevet af de mange brancher, hvor demokratiske virksomheders aktivitet er lav frem for de få, hvor den er stor.

1.5 Afkast i den demokratiske sektor

Dette afsnit omhandler demokratiske virksomheders afkast i forhold til øvrige virksomhedsformer. Virksomheders performance måles på almindelig vis med nøgletallene ROE (ordinært resultat/egenkapital), ROA (ordinært resultat/aktiver) og EBIT-margin (ordinært resultat/omsætning). Disse tre nøgletal beskriver, hvor godt virksomheder forrenter deres egenkapital og aktiver, samt hvor profitable deres aktiviteter er. De tre mål siger altså noget om, hvor god en investeringsmulighed virksomheden udgør og er derfor vigtige indikatorer for aktionærejede virksomheder.

For demokratiske virksomheder er disse nøgletal ikke nødvendigvis så centrale, men det er dog stadig interessant at måle demokratiske virksomheder op mod øvrige på klassiske performancemål. De tre performancemål, der præsenteres her, kan sige noget om, hvordan demokratiske virksomheder forrenter deres kapital, og om hvor profitable deres aktiviteter er. Men for flere typer demokratiske virksomheder er det ikke et mål at skabe overskud men derimod at gå i nul, så forbrugere eller andre deltagere kan få så favorable forhold som muligt. F.eks. har medlemmerne af forbrugerejede virksomheder en interesse i at prisen på det produkt, de forbruger, er så lav så mulig, fremfor at den forbrugerejede virksomhed laver et overskud.

I figur 1.11 kan man se de tre centrale afkastmål, ROE, ROA og EBIT-margin for demokratiske og øvrige virksomheder.

Figur 1.11: Marginer og afkastgrader for demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

	ROE	ROA	EBIT-margin
Forbrugerdemokrati	5,5%	2,8%	5,9%
Foreningsdemokrati	9,1%	5,6%	24,7%
Virksomhedsdemokrati	14,1%	5,8%	3,9%
Demokratisk i alt	8,7%	4,9%	12,1%
Øvrige virksomheder	12,2%	6,2%	9,5%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år.
Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv.

17 Disse tal kan ses i bilag 8+9, 14+15 samt 20+21

Som figur 1.11 viser, har de demokratiske virksomheder generelt en lavere afkastgrad end de øvrige virksomheder på både ROE, ROA og EBIT-marginen. Der er dog stor forskel på nøgletallene for de forskellige typer af demokratiske virksomheder.

Virksomhedsdemokratierne har et højere afkast på egenkapital (ROE) end øvrige virksomheder, men et lavere afkast på aktiver (ROA) samt på afkast-margin (EBIT-margin). Det høje afkast på egenkapital skyldes formentlig, at de har en høj gearing sammenlignet med andre demokratiske og øvrige virksomheder, hvilket fremgår af bilag 8. Høj gearing betyder lav egenkapital i forhold til gæld, hvorfor afkastet pr. krone egenkapital bliver relativt højere. Det lave afkast relativt til aktiver kan tyde på, at fordi virksomhedsdemokratiernes værdiskabelse foregår i omsætningen med deltagere (køb fra/salg til deltagere), er formålet for disse virksomheder ikke alene at maksimere det ordinære resultat, altså profitten, men at øge omsætningen så meget som muligt. Dette afspejler sig også i den lave EBIT-margin, som alt andet lige vil være lav, når omsætningen er høj, og resultatet er lavt.

Foreningsdemokratierne har høje afkastsgader og marginer relativt til øvrige virksomheder. Dette kan skyldes, at foreningsdemokratiernes deltagere hverken er forbrugere eller sælgere/aftagere af virksomhedens produkt, men derimod er medlemmer, der faktisk har en interesse i et økonomisk overskud. Denne type demokratisk virksomhed drives således i højere grad end andre med fokus på virksomhedens ‘egeninteresse’, hvorfor overskuddet bliver større end for andre demokratiske virksomheder.

Forbrugerdemokratierne har lave afkastgrader og marginer. Dette skyldes sandsynligvis, at forbrugerdemokratier har som formål at drive forretninger, der leverer høj kvalitet og lav pris til kunderne. Derfor er overskuddet et mindre væsentligt mål i forbrugerejede virksomheder end for andre demokratiske ejerformer.

Som det fremgår, har demokratiske virksomheder ofte andre formål end øvrige virksomheder, hvilket gør det svært at sammenligne afkast mellem de to grupper. Eftersom demokratiske virksomheder ikke har eksterne investorer, der skal udbetales afkast til, kan de efterstræbe mål som fx lavere priser på solgte varer eller langsigtede investeringer, der til gengæld resulterer i en lavere afkastgrad.

Ændringer i det erhvervsdemokratiske landskab

Danmark har i mange år haft en grundlæggende udfordring med, at der opstår relativt få nye virksomheder, og at få af dem vokser sig store. Sammenholdt med udlandet er Danmark et af de lande, der har lavest iværksætteraktivitet og ligger ca. to til tre gange så lavt som de øvrige nordiske lande¹⁸. Dertil kommer, at der siden finanskrisen har været et fald i dansk iværksætteri, og at antallet af nystartede virksomheder ikke er på niveau med hverken før finans- eller coronakrisen^{19 20}.

Der er samtidig tegn på, at de danske vækstvirksomheder forlader landet, og at vi i sammenligning med andre lande har betydeligt ældre virksomheder, når vi ser på de mest værdifulde virksomheder i Danmark²¹. Skal danske virksomheder også kunne levere produkter og services på fremtidige markeder, er der brug for styrket iværksætteri og en model, hvor man sikrer sig, at virksomhederne og udviklingen bliver i landet. Ligeledes har Danmark meget få kvindelige iværksættere. Kun 4 % procent bliver iværksættere, hvilket er betydeligt lavere end de vestlige lande, vi almindeligvis sammenligner os med²².

Initiativer til at oplyse om og fremme demokratisk iværksætteri kan bidrage til at løse disse udfordringer. Dels peger denne analyse på, at der foregår væsentligt mindre demokratisk iværksætteri ift. den andel, de demokratiske virksomheder udgør af dansk erhvervsliv. Dels kan ejerformen bidrage til at sikre, at beskæftigelse og udvikling fastholdes i Danmark. Og endelig peger de foreløbige resultater fra iværksætterforløb for demokratiske iværksættere på, at man tiltrækker et flertal af kvindelige iværksættere, når man laver oplysning og initiativer for demokratiske iværksættere (Demokratisk Erhverv 2019). En kønsfordeling, der er stik modsat iværksætterne bredt.

Konklusioner

Siden Tænk tanken Demokratisk Erhverv i 2019 for første gang kortlagde antallet af demokratiske virksomheder i Danmark med udgivelsen

“Danmarks demokratiske virksomheder” er der sket ændringer i den demokratiske sektor. Virksomheder er lukket, fusioneret eller ophørt med at være drevet demokratisk. Der er også kommet nye demokratiske virksomheder til. Dette afsnit gennemgår de vigtigste ændringer og går i dybden med at beskrive baggrunden for udviklingen.

- Der er opstået 114 nye demokratiske virksomheder i perioden 2019 til medio 2021, som har ansatte. Inklusive de der ingen ansatte har, er der opstået 306 i perioden.
- Mange af disse (41) er oprettet som interentselskaber og vurderes at have en ikke-varig demokratiske struktur. Dette tyder på, demokratisk iværksætteri ikke altid skaber virksomheder, der forbliver demokratiske på lang sigt, mens der samtidig er et potentiale for at øge antallet af demokratiske virksomheder ved, at det demokratiske ejerskab fastholdes i iværksættervirksomheders begyndende vækstfase.
- Der skabes væsentligt færre demokratiske virksomheder årligt, end der skabes virksomheder med andre ejerformer. Hvis udviklingen fortsætter i samme tempo, vil andelen af demokratiske virksomheder ud af alle danske virksomheder falde.
- Kun 20 demokratiske virksomheder er gået konkurs i perioden 2019 til medio 2021.
- Ingen større demokratiske virksomheder er lukket i perioden 2019 til medio 2021.
- Nogle få større demokratiske virksomheder har i perioden 2019 til medio 2021 mistet deres demokratiske ejerform, da de er blevet solgt til en ikke-demokratisk ejer. Dette gælder eksempelvis Dantaxi og Tican Food, samt en række investeringsselskaber, der førhen var ejet af demokratiske pensionskasser.

18 Dansk Erhverv (2018)
19 DST (2018)
20 Dansk Erhverv (2021a)
21 Dansk Erhverv (2021b)
22 Dansk Erhverv (2021c)

2.1 Nystartede demokratiske virksomheder

Der er siden 2019 registreret 114 nye demokratiske virksomheder med ansatte. I dette afsnit beskrives de nye demokratiske virksomheder i forhold til hvilken type erhvervsdemokrati, de tilhører. Derudover vises hvilke brancher, der har haft størst fremgang af demokratiske virksomheder. Figur 2.1 giver et overblik over de nye demokratiske virksomheder siden 2019. Tabellen i figur 2.1 viser, at der er registreret flest nye i 2020, hvilket er forventeligt af to årsager. For det første fordi tallene fra 2021 kun tæller halvdelen af året, og for det andet fordi det må antages, at flere af de demokratiske virksomheder, der blev registreret i 2019, har måttet lukke igen.

Figur 2.1 viser desuden hvilke typer af demokratiske virksomheder, der registreres. 46 af de nystartede demokratiske virksomheder er virksomhedsdemokratier, 32 af dem er foreningsdemokratier, og 31 er forbrugerdemokratier. Analysen viser, at der i perioden er registreret meget få nye medarbejderdemokratier²³. En tabel over alle 882 nye demokratiske virksomheder fordelt på branche inklusive virksomheder uden ansatte oprettet i perioden 2019 til midt 2021 kan ses i bilag 5.

Figur 2.1: Nystartede demokratiske virksomheder siden 2019

	2019	2020	2021	Total
Forbrugerdemokrati	20	11		31
Foreningsdemokrati	18	10	4	32
Medarbejderdemokrati	0	1		1
Multistakeholderdemokrati	2	2		4
Virksomhedsdemokrati	25	20	1	46
Total	65	44	5	114

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv på baggrund af CVR, 2021.
Note: Virksomhederne i tabellen var alle stadig aktive pr midt 2021.

Godt en tredjedel af de nystartede demokratiske virksomheder er interentselskaber. Særligt er der mange interentselskaber blandt de 46 nye virksomhedsdemokratier. Interentselskaber styres og deles i udgangspunktet ligeligt mellem deltagerne, og så længe ejendelene er ligeligt fordelt mellem alle deltagerne, og der er mindst tre deltagerne, regnes de for demokratiske²⁴. Hvis én ejer i interentselskabet har en større ejendel end andre, vur-

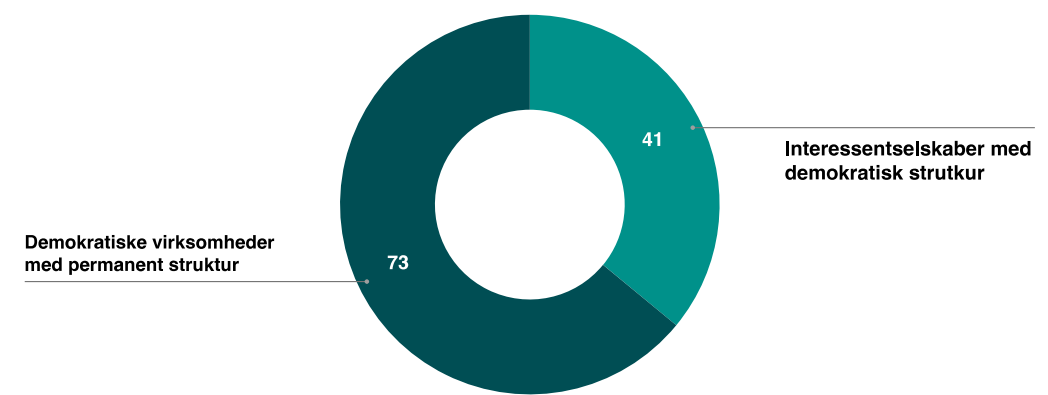
23 Som nævnt i metodeafsnittet i bilag 1 har denne kortlægning dog svært ved at identificere medarbejderdemokratier, hvormed antallet af nystartede medarbejderdemokratier sandsynligvis er undervurderet.
24 ifølge LBK nr. 249 af 01/02/2021, §15 litra i., er interentselskaber forpligtede til at indberette oplysninger om reelle ejere og deres stemmerettigheder. Oplysninger om ejerskabsandele er tilgængelige via CVR-registret.

deres virksomheden ikke længere som demokratisk. Dog befinder interessentselskaberne sig på kanten af definitionen af demokratiske virksomheder, der ligger til grund for denne rapport (se bilag 1.2). Årsagen er, at de enten er meget små, hvilket betyder, at de muligvis ikke har erhvervsaktivitet, eller at deres ejere kan ændre ejerformen på et senere tidspunkt, således er der ringe garanti for, at de forbliver demokratiske.

Interessentselskabet er derudover en virksomhedsform, der til tider anvendes til deltidsforretninger, hvilket gør det vanskeligt at placere dem sammen med de andre virksomhedstyper. Et eksempel er, at interessentselskaber anvendes af mange mindre selvstændige, der har slået sig sammen i små fællesskaber. Af denne årsag kategoriseres mange af dem som virksomhedsdemokratier, da de kan have ansatte, eller få det på et senere tidspunkt, uden at ejerne som udgangspunkt har i sinde at overdrage ejerskabet til medarbejderne. For de fleste ejere af nye demokratiske interessentselskaber må det ligeledes antages, at den demokratiske styreform ikke er et aktivt tilvalg, samt at optagelse i ejer- eller medlemskreds er mindre åben, hvilket ofte gør sig gældende i virksomhedsdemokratier.

Nye interessentselskaber med demokratisk struktur vil derfor blive betragtet som ”midlertidigt demokratiske virksomheder”, mens de nye demokratiske virksomheder med andre ejerformer betragtes som havende en permanent demokratisk struktur. Nedenfor er de nye demokratiske virksomheder opgjort på hhv. interessentselskaber og andre mere permanente demokratiske virksomhedsformer.

Figur 2.2: Nystartede demokratiske virksomheder siden 2019 fordelt efter strukturel varighed

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. af CVR, 2021.
Anm: Figuren medtager alene demokratiske virksomheder som var startet i enten 2019, 2020 eller 2021, og som var aktive medio 2021 og ansatte 2021.

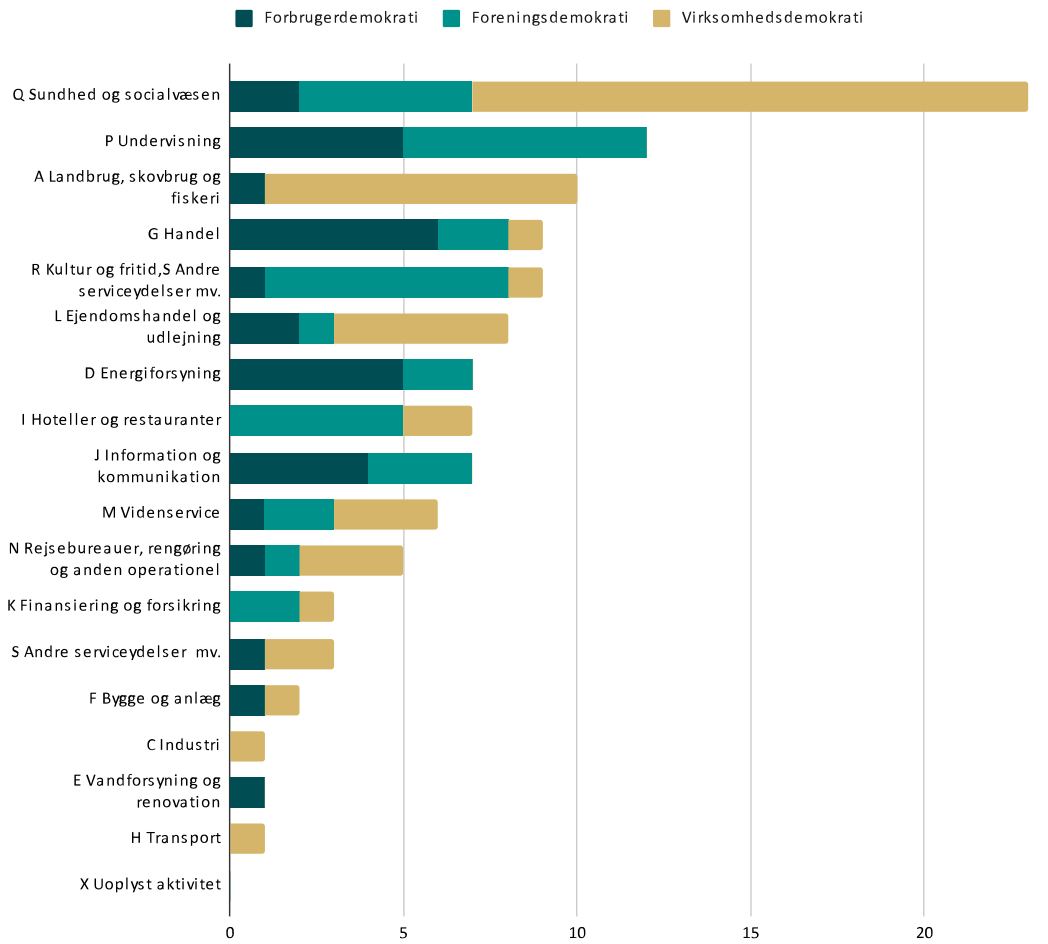
Figuren ovenfor viser, at cirka en tredjedel af de nye demokratiske virksomheder anvender interessentskabsformen. Dette kan potentielt betyde, at mange af de nye demokratiske virksomheder ikke vil fortsætte med den demokratiske struktur i fremtiden, eller at de udelukken-

de driver virksomheden med begrænset erhvervsaktivitet. Derfor kan der også være potentiale i at fokusere iværksætterindsatser på netop denne type af midlertidigt erhvervsdemokrati, da kompetent vejledning i muligheder og potentiale ved demokratisk ejerform eventuelt kan sikre, at de fastholder den demokratiske struktur.

2.1.1 Demokratiske virksomheder opstår i forskellige brancher

De nye demokratiske virksomheder findes i forskellige brancher. Dog er der nogle brancher med en særlig høj repræsentation af nye demokratiske virksomheder. Dette gælder sundhed, undervisning, landbrug, og handel. Figur 2.3 giver et overblik over nye demokratiske virksomheder i de forskellige brancher.

Figur 2.3: Nystartede demokratiske virksomheder siden 2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv på baggrund af CVR, 2021.
Anm: Figuren medtager alene demokratiske virksomheder, som var startet i enten 2019, 2020 eller 2021, og som var aktive medio 2021 og havde ansatte i 2021. Multistakeholder- og medarbejderdemokratier er lagt sammen med foreningsdemokratier. En tabel over alle nye demokratiske virksomheder henholdsvis med og uden ansatte kan ses i bilag 5.

Figur 2.3 viser, at der især er fremgang inden for brancherne sundhed og socialvæsen, undervisning, landbrug, skovbrug og fiskeri samt handel. Disse er alle brancher, hvor man har erfaring med demokratisk samarbejde mellem selvstændige erhvervsdrivende, eller hvor brugsbevægelsen og traditionen for frie demokratiske institutioner står stærkt.

Virksomhedernes geografiske placering peger på, at demokratisk iværksætteri både foregår i storbyer og i landdistrikterne, men i mindre grad i de større byers omegnskommuner. Dette følger den geografiske placering af de eksisterende demokratiske virksomheder, omend det ligner, at fremvæksten af nye demokratiske virksomheder i højere grad foregår i de større byer. Cirka 25 % af de nye virksomheder har base i de fire største byer.

Der er dog også brancher, hvor der opstår nye demokratiske virksomheder, men hvor der ikke har været en historisk tradition for at lave demokratiske selskabskonstruktioner. Dette er eksempelvis vidensservice samt information og kommunikation. Her er der både programmeringsvirksomheder, salgsvirksomheder oa. Hovedparten af nye virksomheder i disse brancher er dog etableret af eksisterende demokratiske virksomheder. Det peger på, at det er de eksisterende demokratiske virksomheders etablering af selskaber i nye brancher, der står for hovedparten af iværksætteriet i brancher, hvor der historisk ikke har været tradition for demokratisk ejerskab.

Branchen med flest nye demokratiske virksomheder er sundhed og socialvæsen, hvor der er opstartet en række demokratiske samarbejder mellem selvstændige indenfor liberale erhverv såsom praktiserende læger, tandlæger og andre behandlere. Dertil kommer en række friplejehjem og sociale institutioner, der er styret på demokratisk basis. Demokratiske virksomheder med disse forretningsområder og ejerkonstruktioner er standarden, og der er derfor ikke tale om utraditionelle virksomhedskonstruktioner såsom medarbejderejede medicinalvirksomheder eller forbrugerejede privathospitaler.

I undervisningsbranchen ser vi samme tendens til nyetablering af demokratiske virksomheder med kendte ejerstrukturer. Her er det særligt foreningsdemokratier, der står for oprettelsen af friskoler.

Den tredjestørste branche af nye demokratiske virksomheder er landbruget, hvor demokratiske virksomheder i forvejen er udbredt og ejerformerne kendte. Her er det oftest interessentselskaber mellem selvstændige landmænd, der er tale om.

Indenfor handelsbranchen er de fleste nye demokratiske virksomheder forbrugerdemokratier, der oftest er nye underafdelinger af allerede eksisterende demokratiske virksomheder i eksempelvis brugsbevægelsen.

Endelig er det værd at bemærke, at der fra 2019 til sommeren 2021 er etableret lidt under 800 demokratiske virksomheder, som enten er så små, at de ingen ansatte har, eller som fremadrettet også kommer til at fungere på hobbybasis. Hovedparten af disse har anvendt interessentselskabsformen, og må derfor vurderes at have skabt en demokratisk ejerform uden nødvendigvis at have en plan for at opretholde denne eller optage nye medarbejdere i ejerkredsen. Ikke desto mindre opstår disse virksomheder indenfor en lang række af brancher, herunder også nyere brancher i vækst såsom IT-virksomheder. Der er altså fremadrettet mulighed for at vise disse iværksættere den mulige værdi i at fastholde og udbygge det demokratiske ejerskab og af den vej styrke erhvervsdemokratisk iværksætteri.

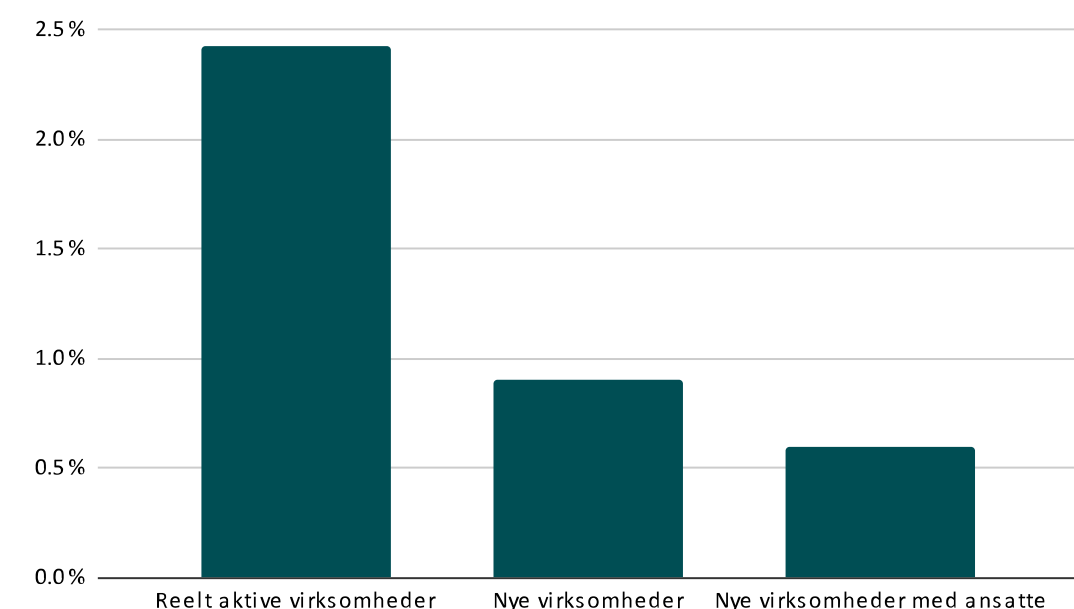
2.1.2 Få nye demokratiske virksomheder

I dette afsnit præsenteres data for de nye demokratiske virksomheder. Antallet af nye demokratiske virksomheder er relativt begrænset og afsnittet bidrager dermed hovedsageligt til at pege på en udfordring. I de foregående afsnit har vi vist, at demokratiske virksomheder står for en betydelig del af det danske erhvervsliv, anderledes ser det ud i denne analyse af virksomhedsopstart. Det kan derfor være et område, der skal have øget fokus.

Analysen viser, at de nye demokratiske virksomheder, der blev oprettet i 2019, og som havde ansatte, udgør 0,6% af alle nyoprettede virksomheder med ansatte i 2019. Det er et niveau, der er væsentligt under demokratiske virksomheders andel af den samlede population af virksomheder i Danmark i dag. Derudover ser det ud til, at nye demokratiske virksomheder i lavere grad har ansatte, end tilfældet er for alle nye virksomheder²⁵.

Figur 2.4 nedenfor viser, hvor stor en andel demokratiske virksomheder udgør af henholdsvis alle reelt aktive virksomheder, alle nye virksomheder og nye virksomheder med ansatte i 2019.

Figur 2.4: Demokratiske virksomheder som andel af alle reelt aktive virksomheder, alle nye virksomheder og alle nye virksomheder med ansatte i 2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021 og Danmarks Statistik (FIRM) 2019 og Erhvervsdemografi 2019. Som det fremgår af figur 2.4, er andelen som demokratiske virksomheder udgør af nye virksomheder væsentligt lavere end andelen, de udgør af alle reelt aktive virksomheder. Ser man på nye virksomheder med ansatte er andelen endnu lavere.

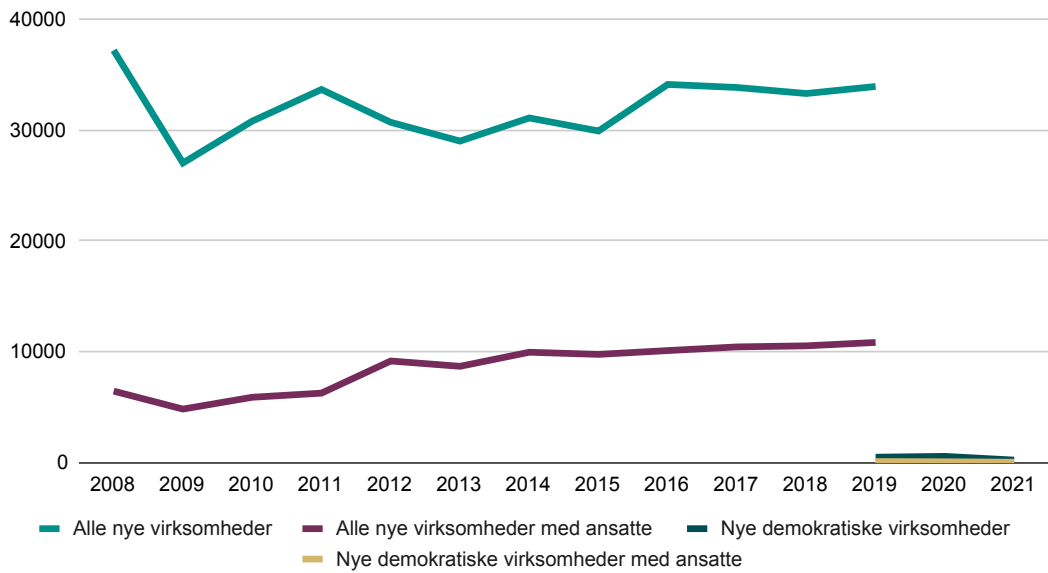
²⁵ I forhold til denne opgørelse er et vigtigt forbehold, at nogle demokratiske virksomheder både er etableret og ophørt i perioden fra 2019 til medio 2021. I dette tilfælde er de ikke registreret i denne opgørelse. Det er derfor ikke muligt at lave en direkte sammenligning mellem disse tal og opgørelsen over demokratiske virksomheder i alt fra kapitel 1.

Hvis demokratiske virksomheder fortsætter med at udgøre så lille en del af nye virksomheder, er der en risiko for, at de på lang sigt kommer til at udgøre mindre af det samlede antal virksomheder i Danmark. Dog ved vi også, at demokratiske virksomheder har en lavere tendens til at gå konkurs. Altså er det en mulighed, at det lave antal nye demokratiske virksomheder i højere grad vil forblive aktive på lang sigt, og at demokratiske virksomheders andel af alle virksomheder ikke svinder.

I figur 2.5 kan man se antallet af nye virksomheder, og nye virksomheder med ansatte fra 2008 til 2019, samt nye demokratiske virksomheder og nye demokratiske virksomheder med ansatte fra 2019 til midten af 2021.

Figur 2.5: Antal nye virksomheder i Danmark siden 2008

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021, og Danmarks Statistiks erhvervsdemografi. I 2021 medtages kun virksomheder oprettet før sommeren.

Figur 2.5 viser, at der hvert år dannes omkring 30.000 virksomheder, hvoraf kun ca. 5-10.000 har ansatte. På samme figur er afbilledet de demokratiske virksomheder, der blev dannet fra 2019 til 2021 og som fortsat eksisterede i sommeren 2021. Dette vises på to kurver, hvor én viser opgørelsen af samtlige nye demokratiske virksomheder, og én viser en særskilt opgørelse af de nye demokratiske virksomheder, der har ansatte i 2021.

Fra 2019 til sommeren 2021 er der registreret 114 demokratiske virksomheder med ansatte. I 2019 alene oprettedes i alt 10.819 virksomheder med ansatte. Altså udgør de nyoprettede demokratiske virksomheder med ansatte i perioden 2019 til sommeren 2021 1,1% af alle nyoprettede virksomheder med ansatte i 2019 alene.

Blandt demokratiske virksomheder er der en lavere andel af virksomheder, der har ansatte, sammenlignet med andelen for samtlige nye virksomheder. Af de 306 demokratiske virk-

somheder, der blev dannet i 2019, har alene 65 virksomheder ansatte i dag. Det svarer til ca. én ud af fem. Ud af samtlige nye virksomheder etableret i 2019 har 10.819 virksomheder registrerede årsværk, altså ca. én ud af tre. Det tyder altså på, at de nystartede demokratiske virksomheder sjældnere har ansatte end øvrige nye virksomheder.

2.2 Ophørte demokratiske virksomheder

En række virksomheder er, siden Tænk tanken Demokratisk Erhverv kortlagde sektoren første gang i 2019, ophørt som demokratiske virksomheder. Overordnet set kan disse "ophør" kategoriseres i tre grupper:

1. Konkurs
2. Ophør som følge af lukninger eller fusioner
3. Afvikling af det demokratiske ejerskab og styreform

I dette afsnit kortlægger vi omfanget og årsagerne til disse udviklinger.

Siden 2019 er 1.071 demokratiske virksomheder ophørt med at eksistere eller ophørt med at være demokratiske. Langt hovedparten af disse ophører på grund af fusion, eller fordi de er lukket og har svaret eventuelle kreditorer. Nedenfor i figur 2.6 angives baggrundene, som de er registreret i CVR. Listen er baseret på en sammenholdning mellem demokratiske virksomheder i 2019 og medio 2021. Figur 2.6 viser derfor demokratiske virksomheder, der ikke længere eksisterer, eller ikke længere er demokratiske pga. ændringer i styre- eller ejerform.

Figur 2.6: Ophørte demokratiske virksomheder i perioden 2019 - 2021 efter ophørsårsag

Rækkemærkater	Antal af cvrNummer
Konkurs	20
Opløst efter konkurs	13
Tvangsopløst	7
Ophørt	986
Ophørt	806
Opløst efter erklæring	52
Opløst efter frivillig likvidation	53
Opløst efter fusion	62
Slettet	13
Afvikling af demokratisk ejerskab	65
Total	1.071

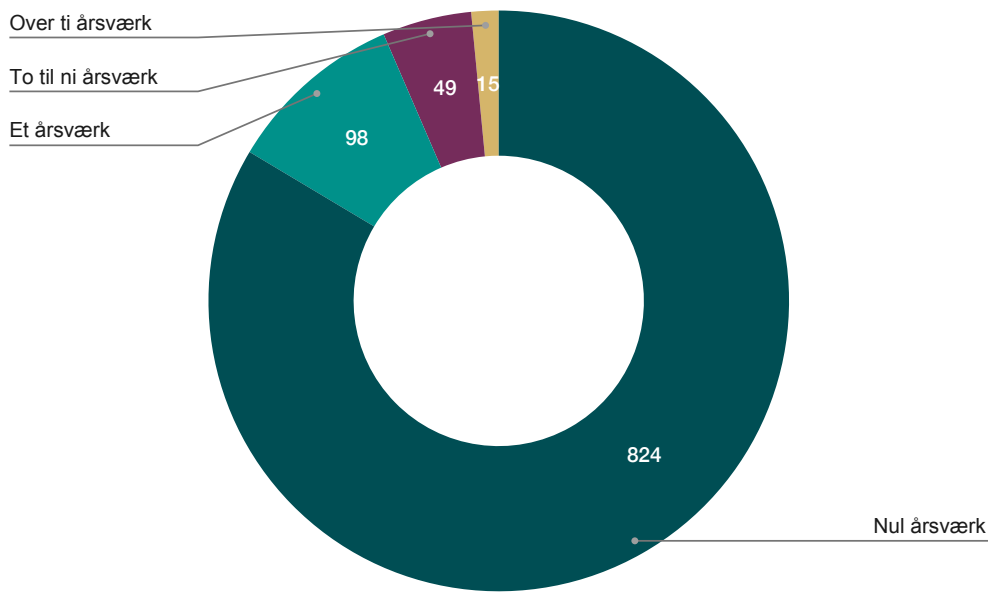
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021. Anm: Baseret på en sammenholdning af virksomheder i fra kortlægningen i 2019 og kortlægningen 2021.

Som det fremgår af tabel 2.6, er det alene 20 virksomheder, der er ophørt pga. konkurs eller tvangsopløsning, mens resten er ophørt frivilligt eller har afviklet den demokratiske ejerform. I de følgende afsnit gennemgås først konkurserne. Derefter fokuseres der på det store billede blandt de ophørte virksomheder. Til slut beskrives de største virksomheder, der er ophørt med at være demokratiske, samt de bagvedliggende omstændigheder.

2.2.1 Ophørte demokratiske virksomheder i forhold til årsværk

Nedenstående figur 2.7 viser de 986 demokratiske virksomheder, der er ophørt med at eksistere, fordelt på antallet af beskæftigede årsværk.

Figur 2.7: Demokratiske virksomheder, der er ophørt siden 2019, fordelt på antal årsværk

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021.

Figuren viser, at hovedparten af de ophørte demokratiske virksomheder ingen beskæftigede havde ved ophørstidspunktet. 98 havde ét årsværk, og 15 havde over ti årsværk. Ser man samtidig på virksomhedsformer og brancher, fremkommer et tydeligt billede: Hovedparten af virksomhederne uden årsværk er foreninger eller frivillige foreninger indenfor boligområdet. Der er altså tale om boligforeninger, der er blevet sammenlagt eller har fået en anden organisatorisk struktur.

Som det fremgår af figuren ovenfor, er der dog også en række virksomheder, der havde økonomisk aktivitet af en vis størrelse. Figur 2.8 viser de største demokratiske virksomheder, der er ophørt i perioden 2019 til medio 2021.

Figur 2.8: De største ophørte demokratiske virksomheder i perioden 2019 - 2021

Type demokrati	Navn	Årsværk	Årsag til ophør
Forbruger	N1 A/S	200-499	Fusion
Forbruger	SE Service A/S	200-499	Fusion
Medarbejder	Claus Tingstrøm A/S	100-199	Fusion
Forbruger	Eniig Energi A/S	100-199	Fusion
Forenings	Dana-Arbejdsløshedskasse For Selvstændige	20-49	Fusion
Forbruger	Danske Civil- Og Akademiingeniørers Pensionskasse	20-49	Fusion
Forbruger	Andelsselskabet af 5. november	20-49	Fusion
Forbruger	Langå Sparekasse	20-49	Fusion
Forenings	TREFOR Infrastruktur A/S	20-49	Fusion
Forenings	Bjerget Efterskole	10-19	Lukning
Forenings	AOF SYD	10-19	Lukning
Forbruger	Øster Hurup Brugsforening A.M.B.A.	10-19	Fusion
Forbruger	Boligorganisationen Lundebjerggård	10-19	Fusion
Forenings	Vokslev Friskole	10-19	Lukning
Forbruger	Eniig Energi Naturgas A/S	10-19	Fusion

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021. Som det fremgår af figur 2.8, er hovedparten af de ophørte virksomheder ikke lukket eller ophørt, men er fusioneret. Alle disse fusioner har sikret en bevarelse af det demokratiske ejerskab, fordi der er tale om fusioner mellem eller til demokratiske virksomheder. Det gælder eksempelvis SE, Eniig Energi og N1, der alle er en del af Norlys-fusionen.

Vi kan altså konkludere, at langt hovedparten af de ophørte demokratiske virksomheder er omstruktureringer af virksomheder uden eller med meget lille økonomisk aktivitet, og at der for de store virksomheders tilfælde i overvejende grad er tale om fusioner mellem demokratiske virksomheder. I få tilfælde er der tale om lukninger af demokratiske virksomheder.

2.2.2 Få demokratiske virksomheder er gået konkurs

Antallet af konkurser er en indikator for, hvordan det går med de demokratiske virksomheder. I 2019 kortlagde Tænk tanken Demokratisk Erhverv de demokratiske virksomheder i Danmark. Den kortlægning udgør det bedste grundlag for at vurdere udviklingen i forhold til konkurser blandt demokratiske virksomheder.

Ud af 18.605 demokratiske virksomheder i 2019 er 20 (0,1%) gået konkurs frem til sommeren 2021. Til sammenligning var der, ud af Danmarks i alt cirka 800.000 virksomheder, 8474 (cirka 1%) der gik konkurs i 2019. Der er altså en langt mindre andel konkurser blandt demokratiske virksomheder end generelt for alle typer af virksomheder.

De demokratiske virksomheder, der er gået konkurs i perioden 2019 til sommeren 2021, er oplistet nedenfor.

Figur 2.9: Demokratiske virksomheder der er gået konkurs siden 2019

Type demokrati	Navn	Form
Forenings	Bulhuset Aps	Anpartsselskab
Forenings	Fadl. Århus Kredsforening Under Foreningen Af Danske Lægestuderende	Forening med begrænset ansvar
Forbruger	Djurs Bioenergi A.M.B.A.	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Forenings	Samsø Biogas Produktion Ivs	Iværksætterselskab
Forbruger	Sandager Og Omegns Brugsforening	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Forbruger	Nørreby Brugsforening	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Forbruger	Gedsted Brugsforening	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Multistakeholder	Kronjyllands Spisekammer A.M.B.A.	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Forbruger	Brugsen Dybvang	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Forbruger	Stauning Brugsforening	Forening med begrænset ansvar
Forenings	Vibygård Ejendomme A/S	Aktieselskab
Forenings	Datoselskabet Af 1. Oktober 2018 A/S	Aktieselskab
Forenings	Hse Aps	Anpartsselskab
Forenings	Selskabet Af 10. Oktober 2019 Aps	Anpartsselskab
Virksomheds	Klør 5 A.M.B.A.	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Forenings	Frydenholm A/S	Aktieselskab
Medarbejder	Psykolognet A.M.B.A.	Andelsselskab (-forening) med begrænset ansvar
Virksomheds	Ikast Taxa	Forening med begrænset ansvar
Forbruger	Låneforeningen For Lærere Under Københavns Kommune	Forening med begrænset ansvar

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021.

Som det fremgår, er der hovedsageligt tale om konkurser blandt forbrugerejede og forenings-ejede virksomheder - otte var forbrugerejede og otte af dem foreningsejede. Ligeledes er der tale om særlige brancher. Seks af virksomhederne, der gik konkurs, var brugsforeninger. Deres konkurser afspejler udfordringerne ved at holde liv i dagligvarebutikker i tyndt befolkede landområder²⁶.

Ligeledes er der tale om en række virksomheder, der er ejede af demokratiske organisationer. Otte af konkurserne var i kapitalselskaber, hvor det kan tænkes, at nogle af aktiviteterne er flyttet til den demokratiske ejer. Dette vil kræve yderligere research at finde frem til.

Alle virksomhederne havde få ansatte. Største virksomhed var Selskabet af 10. oktober 2019, der drev pige- og kvindefodbold i Kolding.

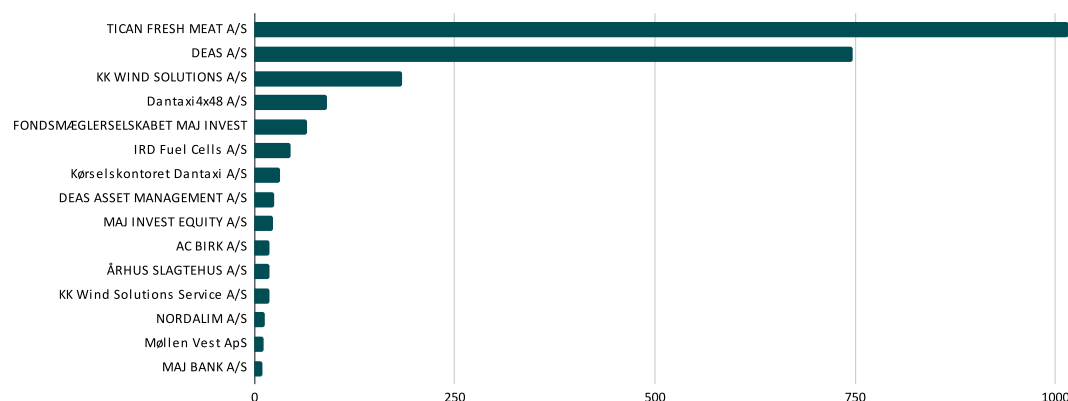
Overordnet set kan det konkluderes, at de demokratiske virksomheder ser ud til at have bedre overlevelsesmuligheder, når der ses på antallet af konkurser, eftersom der i perioden 2019-2021 har været meget få konkurser blandt de demokratiske virksomheder sammenlignet med øvrige.

2.2.3 Afvikling af demokratisk ejerskab – salg af sideaktiviteter

65 virksomheder, som var kategoriseret som demokratiske i Tænk tanken Demokratisk Erhvervs kortlægning fra 2019, har siden afviklet det demokratiske ejerskab. Fælles for disse er, at de alle er kapitalselskaber, og at de er blevet solgt af deres demokratiske ejer.

Langt de fleste af virksomhederne, der har afviklet demokratisk ejerskab, er små. 39 har ingen ansatte og alene 15 virksomheder har over 10 ansatte. Disse 15 virksomheders ansatte er illustreret i figur 2.10 nedenfor.

Figur 2.10: Antal årsværk for virksomheder der har afviklet demokratisk ejerskab

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021.

Anm: Kun virksomheder med 10 eller flere ansatte er vist i figuren.

²⁶ Indenrigs- og Boligministeriet (2021)

Som vist i figur 2.10 er der dog også store virksomheder, hvor det demokratiske ejerskab er afviklet. Som det fremgår af figuren, er de største demokratiske virksomheder, der er blevet solgt af deres demokratiske ejer, hhv. Dantaxi, ejendomsselskabet DEAS og vindmøllevirksomheden KK Wind Solutions. Det er meget almindeligt, at store virksomheder fusionerer eller opkøbes. Også blandt demokratiske virksomheder er der tendens til konsolidering i store økonomiske enheder. Der forekommer også opkøb af demokratiske virksomheder, ligesom det er en generel tendens for danske virksomheder. Det har i særlig grad været internationale kapitalfonde, der har opkøbt de demokratiske virksomheder.

CASES

Dantaxi er en dansk virksomhed, der er blevet solgt til den tysk-svenske kapitalfond Triton²⁷. Tidligere var DanTaxi foreningsejet af vognmænd. Handelen har været politisk opsigtsvækkende, da det er en direkte konsekvens af den nye taxilovgivning²⁸, og dermed et opgør med den måde danske taxiselskaber historisk har været ejet. Dantaxi står med 1.700 registrerede taxier for en stor del af branchens årsværk og driver taxikørsel i over 60 af Danmarks 98 kommuner²⁹.

DEAS er et ejendomsadministrationsselskab, der tidligere var ejet af de to de demokratiske pensionskasser, PKA og Sampension. Der er historisk tradition for, at de danske pensionskasser står for en del af boligmarkedet i Danmark (se også afsnit 3). I 2016 blev DEAS solgt til kapitalfonden Montagu, hvilket afspejler en tendens, hvor kapitalfonde køber sig ind på den stigende del af det danske boligmarked. DEAS var én af de store demokratiske virksomheder inden for ejendoms- og boligsektoren med en omsætning på 402 mio. kr. i 2014 og en egenkapital på 211 mio. kr.³⁰

²⁷ Finans (2018)

²⁸ Taxilovgivningen (2018):

²⁹ Berlingske (2018)

³⁰ Ejendomswatch (2019)

KK Wind Solutions

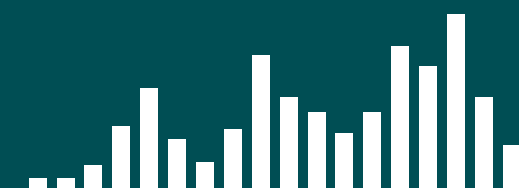
Tilbage i 1983 foretog den demokratiske pensionskasse PKA et opkøb af KK Wind Solutions, der er leverandør af kontrol- og styresystemer til vindmøller. I dag har selskabet nogle af verdens største vindmølleproducenter som kunder, og mere end 60% af verdens offshore vindproduktion er udstyret med virksomhedens teknologi. I 2016 solgte PKA og Maj Invest virksomheden til investeringsselskabet Solix, der tre år efter solgte virksomheden videre til A. P. Møller Holding. Salgsprisen er ukendt, men PKA vurderede at have fået mere end 100 gange investeringen tilbage siden opkøbet i 1983, dvs. omkring en halv milliard.³¹

Tican Fresh Meat A/S

Slagterier har ligesom mejerier historisk set været andelsselskaber. Det samme gælder Slagteriet Tican. Tican har indtil 2016 været ejet af leverandørselskabet Tican, der i dag hedder Dangris a.m.b.a. og består af ca. 175 andelshavere, som samlet leverer 1,5 million slagtesvin årligt til Tican Fresh Meat A/S. I 2016 solgte leverandørselskabet slagteriet til den store tyske koncern Tönnies Group. Inden salget var Tican dog blevet omdannet til et aktieselskab, og der var fremskredne planer om en fusion med det demokratiske Danish Crown. Da fusionen mellem de to slagterigiganter ville betyde, at der i realiteten kun ville være én slagterivirksomhed i Danmark, blev det ikke godkendt af de danske konkurrencemyndigheder. I dag er det Dangris a.m.b.a., der varetager medlemmernes interesser over for slagteriet. Leverandørselskabet har på vegne af medlemmerne indgået en samarbejdsaftale med Tican Fresh Meat A/S. Samarbejdsaftalen genforhandles årligt. Ved salget har andelshaverne tjent store summer penge, som de kan investere i deres egne bedrifter³².

31 Herning Folkeblad (2016)

32 Landbrugsavisen (2020)

Kapitel 3:

Demokratiske virksomheder i forskellige brancher

Der er stor forskel på repræsentationen af demokratiske virksomheder i forskellige brancher. Dette afsnit gennemgår fem af de brancher, hvor demokratiske virksomheder er mest udbredte: handel, industri, energiforsyning, bolig³³, og finans- og forsikringsbranchen. At demokratiske virksomheder især er til stede i disse brancher skyldes, at udviklingen af det moderne Danmark har været stærkt påvirket af blandt andre andels-selskaber i landbruget, brugsforeninger, andels- og sparekasser, almene boligselskaber og forbrugerejede forsyningsselskaber. Samtidig er den stærke repræsentation et udtryk for, at der i dag findes store succesfulde danske virksomheder i disse brancher som Arla, Coop, Andel, Forenet Kredit, KAB, Velliv, LB Forsikring og FSB for at nævne nogle af de betydningsfulde.

Konklusioner

- De mest fremherskende typer erhvervsdemokrati i handelsbranchen er forbrugerdemokratiet og virksomhedsdemokratiet. Produktiviteten blandt forbrugerdemokratiene er lavt relativt til branchens gennemsnit, mens den i virksomhedsdemokratiene er væsentligt højere end branchens gennemsnit. Til gengæld er forbrugerdemokratiernes investeringsniveau væsentligt højere end branchens gennemsnit.
- I industribranchen er virksomhedsdemokratiet den mest fremherskende type erhvervsdemokrati. Produktiviteten i virksomhedsdemokratiene i industribranchen er meget høj og udgør 213 % af den gennemsnitlige produktivitet i branchen.

³³ Reelt undersøges kun lejeboligmarkedet.

- Forbrugerdemokratiene er dominerende i energiforsyningsbranchen, hvor de står for 26 % af omsætningen. De har tilsyneladende et lavt produktivitsniveau, men til gengæld et højt investeringsniveau.
- Ud af knap 1.200.000 lejeboliger er godt 550.000 med sikkerhed demokratisk ejet. Demokratiske boliger er overrepræsenterede i storbyerne, og forstadskommunerne til København har en særlig høj andel af demokratiske lejeboliger.
- Den demokratiske ejerform er stærkt repræsenteret i finanssektoren, idet der er flere demokratiske pengeinstitutter (32) end øvrige pengeinstitutter (26). Over halvdelen af forsikringsmarkedet er demokratisk. Demokratiske realkreditinstitutioner står næsten for halvdelen af realkreditlån i Danmark, og størstedelen af danskernes pension er administreret demokratisk.

I de følgende afsnit bliver der sat fokus på demokratiske virksomheder i forskellige brancher, hvor disse har en stærk tilstedeværelse. I det første afsnit præsenteres et overblik over samtlige brancher, og det beskrives, hvilke brancher demokratiske virksomheder er størst indenfor. Efterfølgende gennemgås de fem brancher, hvor erhvervsdemokratiet er størst hver for sig.

3.1 Demokratiske virksomheders største brancher

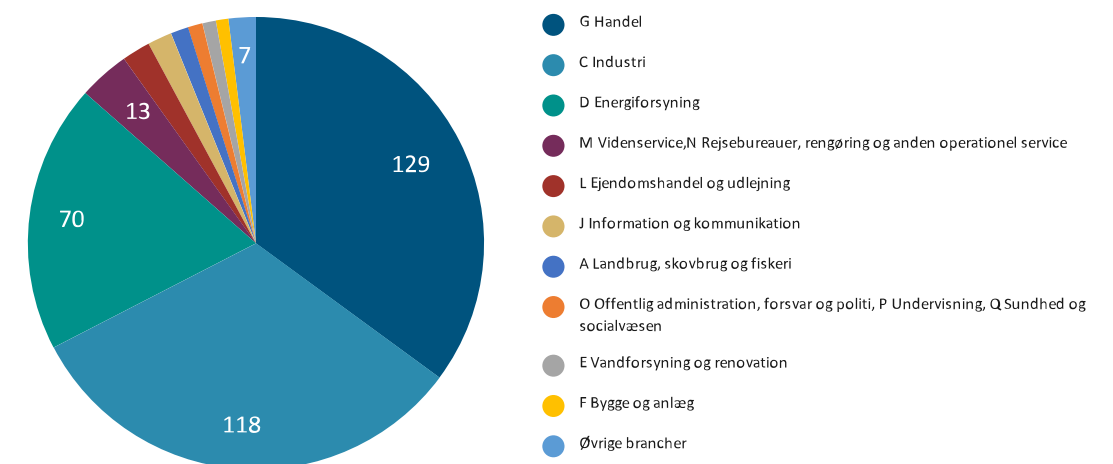
I dette afsnit udpeges fem brancher, som de største demokratiske brancher:

- Handel
- Industri
- Energiforsyning
- Bolig
- Finans og forsikring

Handel, industri og energiforsyning har både høj omsætning og et højt antal ansatte, hvilket fremgår af figurerne nedenfor, og derfor gennemgås disse brancher i hver sit underafsnit. Vi ved dog, at både boligbranchen og finans- og forsikringsbranchen i høj grad også er på demokratiske hænder, selvom dette ikke afspejles i data fra Danmarks Statistik³⁴. Derfor gennemgås også boligbranchen og finans- og forsikringsbranchen i hver sit underafsnit.

Figur 3.1 nedenfor viser omsætningen blandt demokratiske virksomheder fordelt på forskellige brancher.

Figur 3.1: Demokratiske virksomheders omsætning fordelt på brancher, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes. Anm: Figuren viser de ti brancher, hvor demokratiske virksomheder har størst omsætning. Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. Nogle brancher er lagt sammen for at undgå problemer med diskretionering: Kultur og fritid er lagt sammen med andre serviceydelser, vidensservice er lagt sammen med rejsebureauer, rengø-

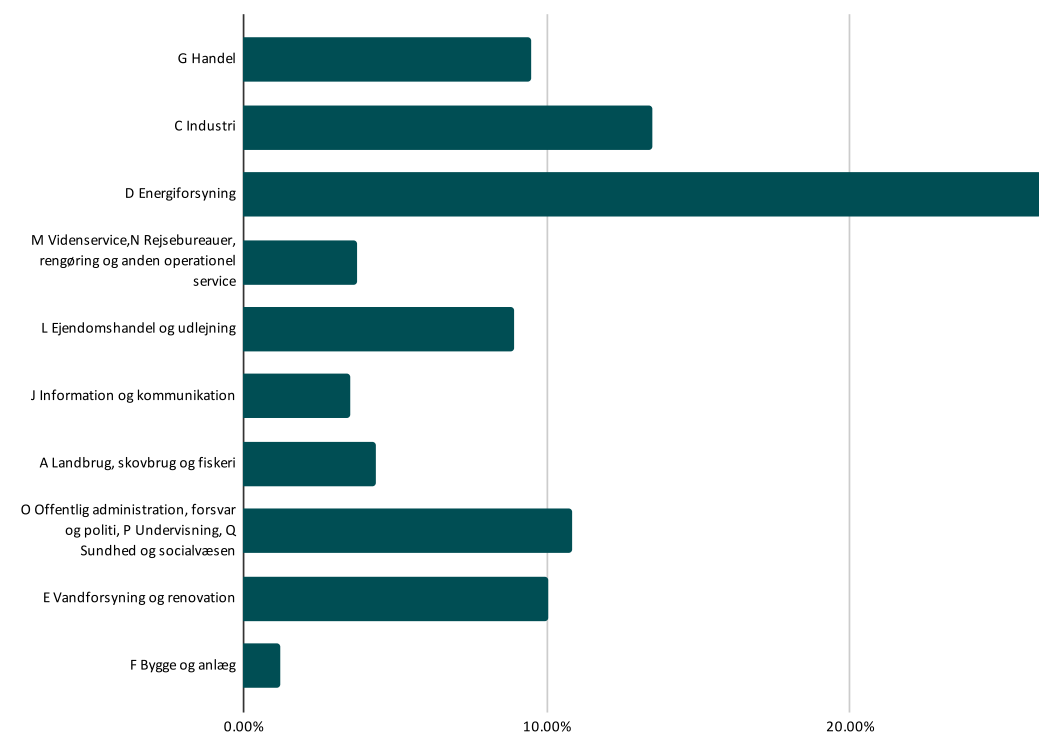
³⁴ Hverken bolig- eller finans- og forsikringsbranchen indgår i FIRM eller REGN fra Danmarks Statistik.

ring og anden operationel service. Offentlig administration, forsvar og politi er er lagt sammen med undervisning og sundhed og sociale foranstaltninger. Øvrige brancher udgøres af S Andre serviceydelser mv., H Transport, R Kultur og fritid, I Hoteller og restauranter, K Finansiering og forsikring, B Råstofindvinding og X Uoplyst aktivitet.

Det fremgår tydeligt af figuren, at den største del af demokratiske virksomheders omsætning ligger i handel, industri og energiforsyning. De tre brancher står for en omsætning på hhv. omkring 129 mia. kr., 118, mia. kr. og 70. mia. kr.

Figur 3.2 nedenfor viser, hvor stor en andel af den totale omsætning i forskellige brancher, der udgøres af omsætning i demokratiske virksomheder fordelt på de ti brancher, hvor demokratiske virksomheder har størst omsætning.

Figur 3.2: Demokratiske virksomheders andel af omsætningen indenfor forskellige brancher, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænketaenken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: Figuren viser de ti brancher, hvor demokratiske virksomheder har størst omsætning. Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. Nogle brancher er lagt sammen for at undgå problemer med diskretionering: Kultur og fritid er lagt sammen med andre serviceydelser, vidensservice er lagt sammen med rejsebureauer, rengøring og anden operationel service, offentlig administration, forsvar og politi er er lagt sammen med undervisning og sundhed og sociale foranstaltninger.

Figuren viser, at demokratiske virksomheders omsætning udgør den største andel inden for energiforsyning, hvor 26 % af branchens omsætning finder sted i demokratiske virksomheder. I denne branche ligger fjernvarmeforsyningen, hvor demokratiske virksomheder udgør en meget stor andel af virksomhederne. Når de demokratiske virksomheder alligevel ikke udgør mere end 26 % af omsætningen i energiforsyningen, skyldes det sandsynligvis, at nogle af de større elforsyningsvirksomheder (som Andel, Norlys og EWII³⁵) ligger i branchen vidensservice.

Indenfor industri står demokratiske virksomheder for ca. 14 % af omsætningen. I industri ligger nogle store produktionsvirksomheder, som man måske ville gætte på, lå i enten landbrug eller boligbranchen som f.eks. Arla, DLG, Danish Crown og Boligbeton.

I brancherne offentlig administration, forsvar og politi, undervisning samt sundhed og socialvæsen, som her er lagt sammen, står demokratiske virksomheder for 11% af omsætningen. Brancherne indeholder a-kasser med demokratiske vedtægter, en lang række friskoler og højskoler samt læger, tandlæger og andre sundhedstilbud, hvor partnerne ejer virksomheden ligeligt.

I vandforsyning og renovation ligger 10 % af omsætningen hos demokratiske virksomheder. Inden for vandforsyning er andelen meget høj, mens den inden for renovation, hvor der ikke er stor præcedens for demokratiske ejerskab, er væsentligt lavere.

Selvom den største andel af demokratiske virksomheders omsætning ligger i handel, udgør omsætningen for de demokratiske virksomheder i branchen ikke mere end 9 % af branchens totale omsætning. I denne branche ligger afdelinger af Arla og DLG, selvom man ellers mest tænker på disse som landbrugsvirksomheder.

I ejendomshandel og udlejning ligger virksomheder som KAB, FSB, AAB mfl. Branchen indeholder desuden en lang række andelsboligforeninger. De almene boliger indgår også i denne branche, men disses omsætning ikke indgår i statistikken og fremgår derfor heller ikke af tallene her. Demokratiske virksomheder udgør 9 % af omsætningen i branchen, hvilket er undervurderet, siden de almene boliger ikke indgår.

I branchen landbrug, skovbrug, fiskeri udgøres kun 4 % af omsætningen af demokratiske virksomheder. I landbruget er der en stærk tradition for privatejede bedrifter, mens der i landbrugssektoren modsat er lang tradition for demokratiskejede forarbejdningsvirksomheder som mejerier, slagterier og foderstofproducenter. Disse medregnes dog ikke her og det er derfor hovedsageligt fællesejede virksomheder, konstrueret som virksomhedsdemokrati (fx gartnerier), der står for disse 4 % i branchen landbrug, skovbrug, fiskeri.

I den sammenlagte kategori af virksomheder inden for brancherne vidensservice, rejsebureauer, rengøring og anden operationel service ligger som nævnt nogle af de større elsselskabers hovedafdelinger. Dette er tilfældet for Andel, Norlys, EWII og Verdo. Samtidig finder man i disse kategorier store advokatselskaber, som har demokratisk struktur i og med, at deres partnere er ligelige ejere med lige store ejerandele. Disse og andre demokratiske virksomheder i branchen står for 4 % af omsætningen.

Demokratiske virksomheder i informations- og kommunikationsbranchen udgøres særligt af fibernetselskaber og medieselskaber. Disse tæller blandt andet Stofa, Norlys Tele Service, Ritzau Bureau og Lolland-Falsters Folketidende. Demokratiske virksomheder i branchen står for 4 % af omsætningen.

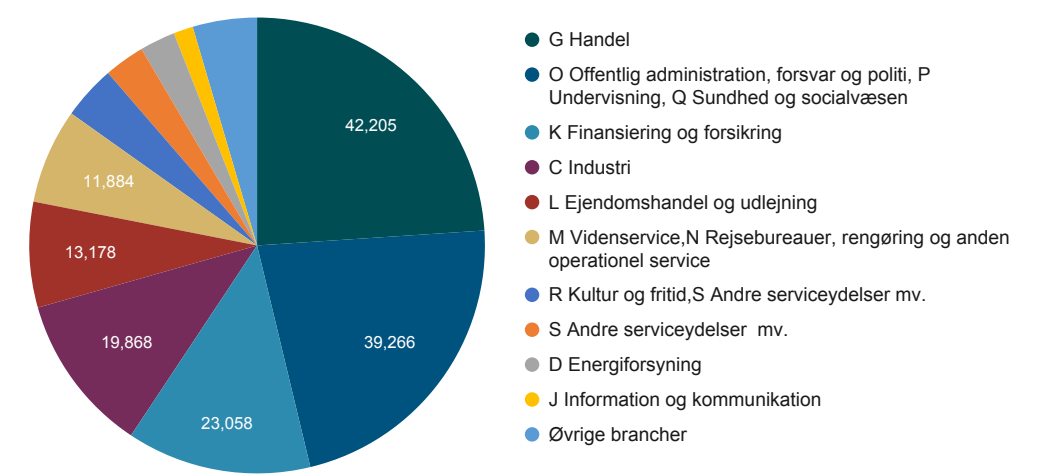
³⁵ Disse tre hovedselskabers CVR-numre ligger i denne branche, men mange af deres underselskaber kan ligge i andre brancher.

I branchen Bygge og anlæg står demokratiske virksomheder kun for 1 % af omsætningen. Denne procent stammer fra traditionelle byggeselskaber som Jorton, Hustømmerne, DCM Malerfirma og flere, men også fra energiforsyningsens underfirmaer som NRGi's Elcon, Trefor Infrastruktur mf.

Figur 3.3: viser antallet af ansatte i de ti brancher, hvor demokratiske virksomheder har det højeste antal ansatte.

Figur 3.3: Demokratiske virksomheders ansatte fordelt på brancher, gennemsnit over 2017-2019

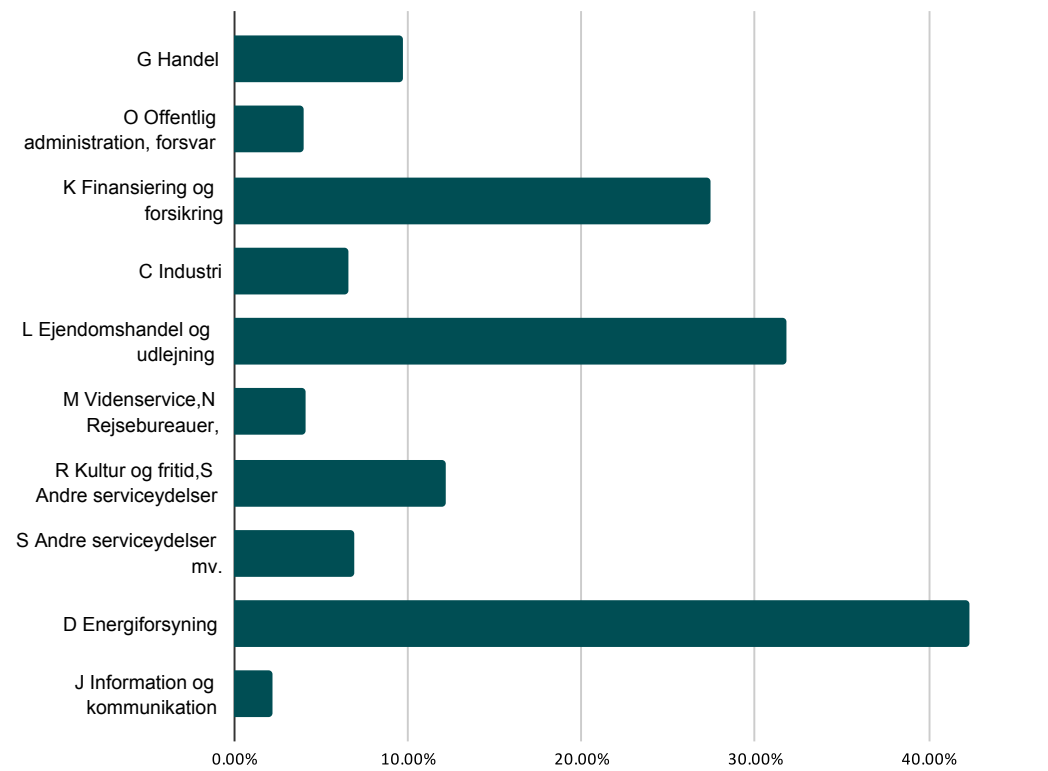
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes. Anm: Figuren viser de ti brancher, hvor demokratiske virksomheder har flest ansatte. Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. Nogle brancher er lagt sammen for at undgå problemer med diskretionering: Kultur og fritid er lagt sammen med andre serviceydelser, vidensservice er lagt sammen med rejsebureauer, rengøring og anden operationel service, offentlig administration. Forsvar og politi er er lagt sammen med undervisning og sundhed og sociale foranstaltninger. Øvrige brancher udgøres af S Andre serviceydelser mv., H Transport, R Kultur og fritid, I Hoteller og restauranter, K Finansiering og forsikring, B Råstofindvinding og X Uoplyst aktivitet.

Figur 3.3 viser, at demokratiske virksomheder har flest ansatte i brancherne handel, sammenlægningen af offentlig administration-, undervisning- og sundhed³⁶, finansiering og forsikring, industri samt ejendomshandel og udlejning. Disse har henholdsvis cirka 42.000, 39.000, 23.000, 20.000 og 13.000 ansatte.

36 Denne sammenlægning er lavet for at undgå diskretionering.

Figur 3.4 nedenfor viser, hvor stor en andel af det samlede antal ansatte i forskellige brancher, der udgøres af ansatte i demokratiske virksomheder fordelt på de ti brancher, hvor demokratiske virksomheder har flest ansatte.

Figur 3.4: Demokratiske virksomheders andel af ansatte indenfor forskellige brancher, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes. Anm: Figuren viser de ti brancher, hvor demokratiske virksomheder har flest ansatte. Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. Nogle brancher er lagt sammen for at undgå problemer med diskretionering: Kultur og fritid er lagt sammen med andre serviceydelser. Vidensservice er lagt sammen med rejsebureauer, rengøring og anden operationel service. Offentlig administration, forsvar og politi er er lagt sammen med undervisning og sundhed og sociale foranstaltninger.

Figuren viser, at brancherne, hvor antallet af ansatte i demokratiske virksomheder udgør den største andel relativt til alle ansatte i den pågældende branche, er energiforsyning, ejendomshandel og udlejning og finansiering og forsikring.

3.2 Demokratiske virksomheder inden for handel

Delkonklusioner

- Demokratiske virksomheder står for 10 % af omsætningen og ansatte i handelsbranchen
- Virksomhedsdemokratier har høj produktivitet målt ved omsætning pr årsværk
- Forbrugerdemokratier har 57 % højere nettoinvesteringer pr. kr. i omsætning

Handelsbranchen er historisk set én af de brancher, hvor demokratiske virksomheder altid har haft stor betydning, pga. de forbrugerejede brugsforeninger. Den første danske brugsforening blev etableret i Thisted i 1866, og i 1896 bliver FDB - Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger - etableret³⁷. Siden er mange brugsforeninger opstået med stor betydning for lokalsamfund og befolkningens adgang til nødvendige varer og produkter. I dag er den demokratiske ejerform fortsat stærkt repræsenteret inden for handel. Dette tilskrives primært den forbrugerejede koncern COOP (tidligere FDB), der sælger dagligvarer til medlemmer og borgere i hele Danmark. Samtidig står landbrugssektorens andelsvirksomheder også for en stor del af aktiviteten inden for handelsbranchen. Disse virksomhedsdemokratier står for at aftage og videresælge landbrugssektorens varer (fx Arla Foods Trading eller Copenhagen Fur), og for at forsyne landbruget med nødvendige inputs (som eksempelvis DLG Trading, Danish Agro AMBA). Flere af denne type virksomhedsdemokratier er repræsenteret i flere brancher for eksempel både i handel og industri, netop fordi de både står for handel og industriel produktion.

COOP - et stort og vigtigt forbrugerdemokrati

Med rødder tilbage til de første brugsforeninger i 1800-tallet har Coop fortsat stor betydning for detailhandlen i Danmark. Coop ligger lige efter Salling Group med en markedsandel på 32,8³⁸. Coop er ejet af 1,9 millioner danskere gennem medlemskab af butikker og selvstændige brugsforeninger i hele landet. Hvert år er der valg til lokalbestyrelser og brugsforeninger, der siden vælger Coops landsråd, som består af 126 repræsentanter³⁹.

På trods af Coops decentral struktur med selvstændige brugsforeninger har man investeret for milliarder i nye IT-systemer og er ved at indtage en førende position indenfor online dagligvaresalg. Coop har både udviklet en betalingsapp til butikker samt oprettet en platform for online-salg. Digitalisering af handlen er derfor også en af de mest markante investeringer gennem de senere år. Særligt under corona-nedlukningen har danskernes indkøb foregået på nettet, og nethandlen på Coops to platforme er eksploderet. I butikkerne er der over en halv million brugere, der benytter sig af Coops indkøbs-app.

³⁷ Hildebrandt, S. & Brandi, S. (2017)

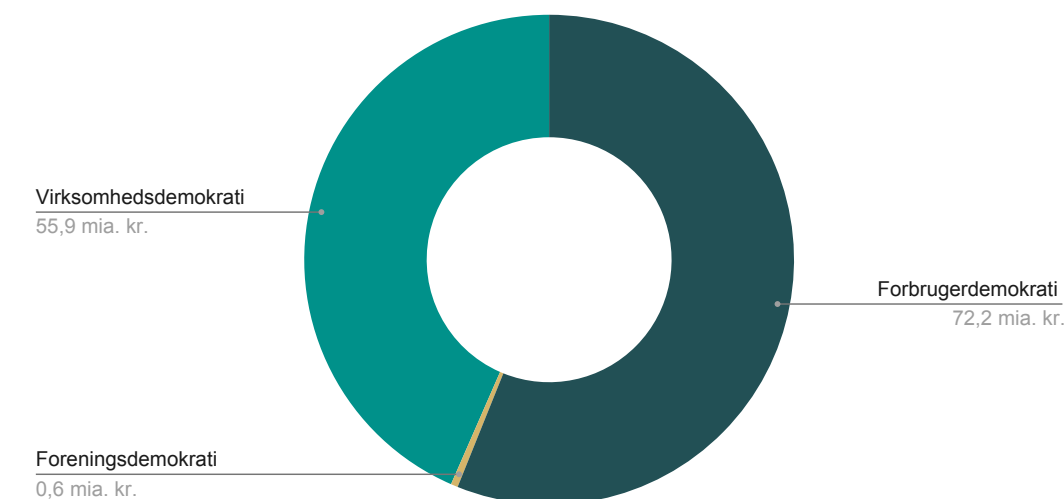
³⁸ Finans (2020)

³⁹ Coop (2020)

3.2.1 Omsætning og ansatte i demokratiske virksomheder inden for handel

I dette afsnit præsenteres tal for omsætning og antal ansatte i demokratiske virksomheder i handelsbranchen. Omsætning viser en virksomheds samlede salg af varer og ydelser i en given periode, og ansatte er alle, der har haft et kontraktmæssigt forhold med virksomheden.

Figur 3.5: Omsætning i demokratiske og øvrige virksomheder inden for handel, gennemsnit over 2017-2019

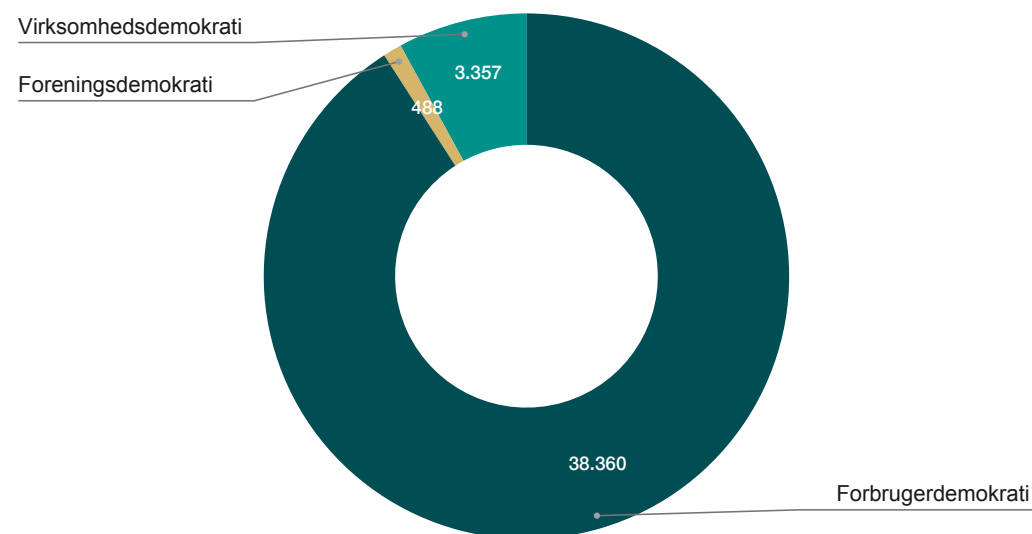
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019.

Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 9 vises udviklingen over tid.

Demokratiske virksomheder står altså samlet set for 10,4 % af omsætningen i handelsbranchen. Som figur 3.5 viser, har forbrugerdemokratiernes omsætning udgør 5,3 % af den totale omsætning i branchen i årene 2017, 2018 og 2019. Samtidig står virksomhedsdemokratiernes for 4,1 % af omsætningen, mens virksomheder med andre ejerformer stort set står for resten. Foreningsdemokratier står kun for 0,5 % af omsætningen i handelsbranchen.

Figur 3.6: Antal ansatte i demokratiske og øvrige virksomheder inden for handel, gennemsnit over 2017-2019

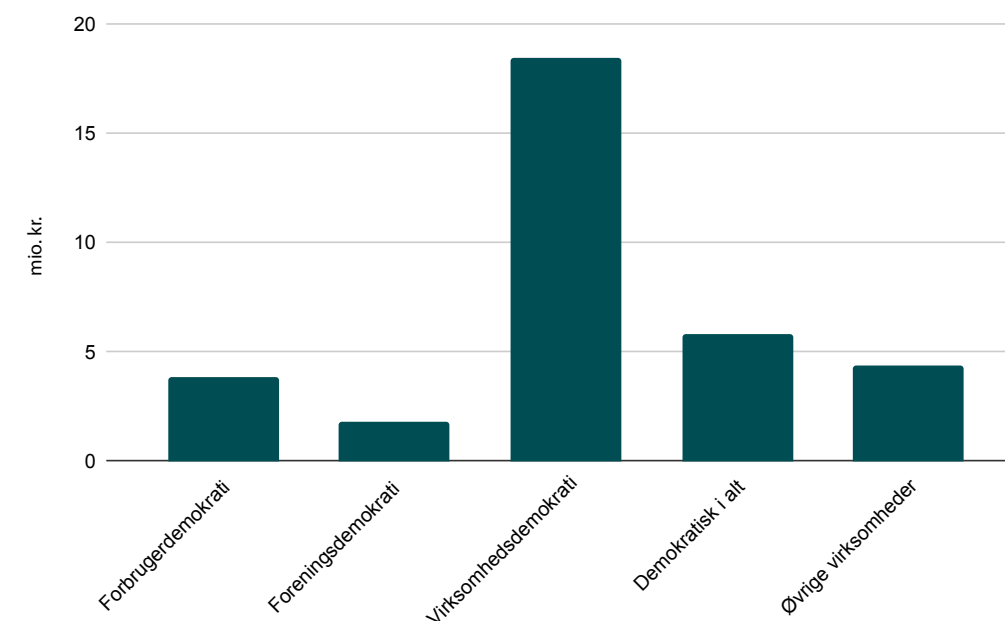
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: For Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes. Anm: For at undgå diskretionering præsenteres tal fra Danmarks Statistik som gennemsnit over perioden 2017, 2018 og 2019. I bilag 2 vises udviklingen over tid.

Samlet set er der cirka 42.000 ansatte i demokratiske virksomheder i handelsbranchen, hvilket svarer til ca. 10,8 % af det samlede antal ansatte i handelsbranchen for alle virksomheder. Figur 3.6 viser, at langt de fleste ansatte i demokratiske virksomheder - cirka 38.000 - er ansatte i forbrugerdemokratier. Ansatte i forbrugerdemokratier udgør således ca. 8 % af det samlede antal ansatte i handelsbranchen, samt 90 % af de demokratiske virksomheders samlede antal ansatte i branchen. Samtidig er der kun godt 3000 ansatte i virksomhedsdemokratier, hvilket er bemærkelsesværdigt, da virksomhedsdemokratierne udgør 43 % af omsætningen. Forbrugerdemokratierne er altså væsentligt mere arbejdskraftintensive end virksomhedsdemokratierne, hvilket hænger sammen med, at forbrugerdemokratierne står for detailhandel, hvorimod virksomhedsdemokratierne står for salg af fx landbrugsprodukter til videre forarbejdning eller distribution. Det man også kalder B2B salg. Der er kun knap 500 ansatte i foreningsdemokratier, som altså både i forhold til arbejdskraft og omsætning tegner sig for en lille andel i handelsbranchen.

3.2.2 Produktivitet i demokratiske virksomheder inden for handel

Produktivitet er et mål for udbyttet af en indsats eller input. Det kan for eksempel være tid, arbejdskraft eller kapital. I dette afsnit præsenteres demokratiske virksomheders produktivitet i forhold til andre virksomheder inden for handelsbranchen. Omsætningen er her defineret i forhold til årsværk.

Figur 3.7: Omsætning pr. årsværk i demokratiske og øvrige virksomheder inden for handel, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 8 vises udviklingen over tid. Omsætning pr. årsværk er angivet i tusinde kroner.

Figur 3.7 viser, at der er meget stor forskel på produktiviteten for de forskellige typer demokratiske virksomheder inden for handelsbranchen. Virksomhedsdemokratierne ligger meget højt med en produktivitet, der udgør 411 % af branchegennemsnittet, mens forbrugerdemokratierne kun udgør 85,6 % af branchegennemsnittet. Da virksomhedsdemokratierne står for hele 42 % af de demokratiske virksomheders omsætning i branchen, men kun 8 % af de ansatte, bliver produktiviteten målt ved omsætning pr. årsværk høj og udgør hele 411 % af branchegennemsnittet. Forbrugerdemokratierne, der står for 90% af demokratiske virksomheders ansatte i branchen, har en noget lavere produktivitet på kun 86 % af branchegennemsnittet. Produktiviteten i ikke-demokratiske virksomheder, målt ved omsætning pr. årsværk, udgør 97,7 % af branchegennemsnittet. Samlet set ligger produktiviteten for demokratiske virksomheder i branchen, målt ved omsætning per årsværk, på 129,5 % af branchens gennemsnit. Dette betyder dog ikke nødvendigvis, at medarbejdere i demokratiske virksomheder er mere produktive end medarbejdere i øvrige virksomheder. Det kan der være mange branche og virksomhedsspecifikke forklaringer på, hvorfor det forholder sig sådan. Til gengæld er det muligt at forklare, hvorfor virksomhedsdemokratierne står for en højere produktivitet end andre demokratiske virksomheder. Først og fremmest er mange af virksomhedsdemokratierne store virksomheder og kan derfor udnytte stordriftsfordele. Dernæst er den handel, som virksomhedsdemokratierne foretager, ofte engros, hvilket kræver færre ansatte, og derfor er mindre arbejdskraftintensivt. Sidst men ikke mindst, så bygger andelsmodellen på tillid mellem deltagerne, og der vil derfor ofte være et lavere behov for salg og dokumentation indbyrdes mellem andelshavere og andelsselskab, end tilfældet er i øvrige virksomheder⁴⁰.

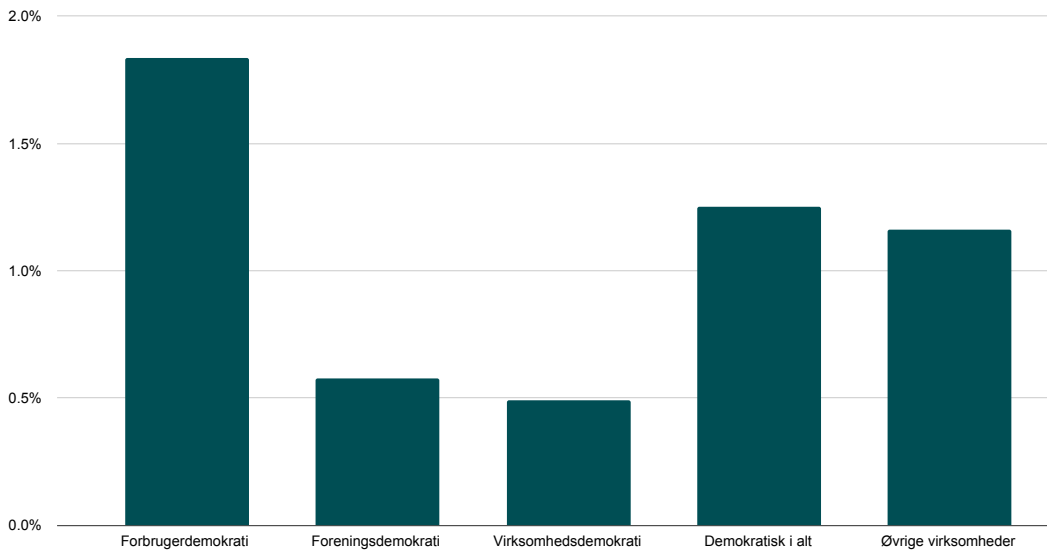
⁴⁰ Bager, T. (1992)

I bilag 9 fremgår produktivitet målt ved resultat efter skat per årsværk inden for handelsbranchen. Også her klarer virksomhedsdemokratierne sig markant bedre end øvrige virksomheder.

3.2.3 Investeringsniveauet i demokratiske virksomheder inden for handel

Der er flere forskellige måder at analysere investeringsniveauet for virksomheder. I denne rapport anvendes hhv. nettoinvesteringer i forhold til omsætningen (figur 3.8) samt nettoinvesteringerne i forhold til aktiver (figur 3.9).

Figur 3.8: Nettoinvesteringer relativt til omsætning for demokratiske og øvrige virksomheder inden for handel, gennemsnit over 2017-2019

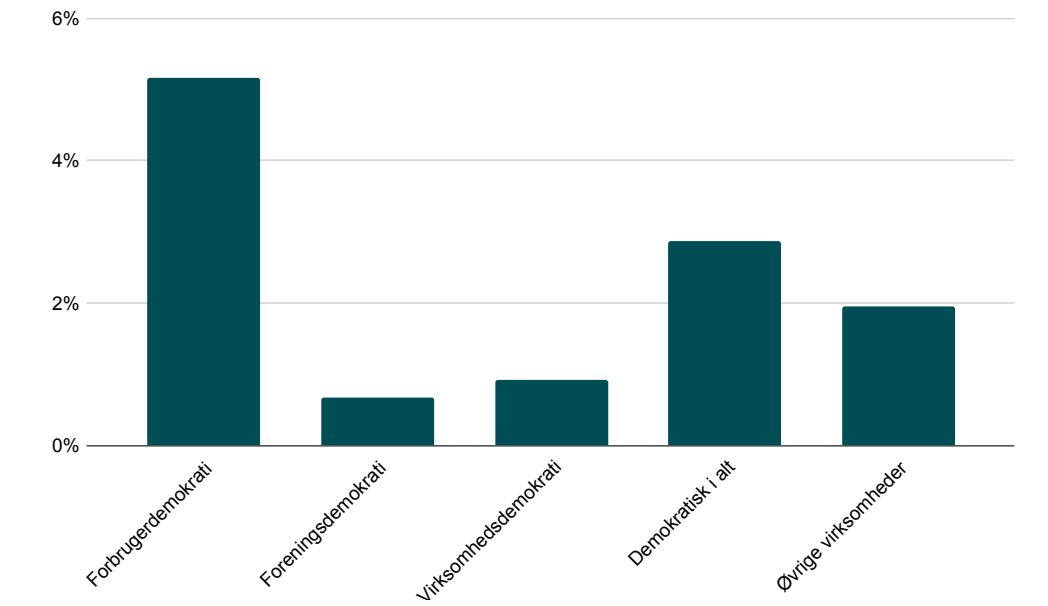
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: For at undgå diskretionering præsenteres tal fra Danmarks Statistik som gennemsnit over perioden 2017, 2018 og 2019. I bilag 10 vises udviklingen over tid.

I figur 3.8 fremgår det, at forbrugerdemokratierne i handelsbranchen står for nettoinvesteringer, der udgør cirka 1,8 % af deres omsætning. Dermed har de et investeringsniveau, der er 57 % højere end gennemsnittet for branchen, som ligger på 1,2 %. Virksomhedsdemokratiene har et investeringsniveau på 0,5 % omsætningen, hvilket er 58% lavere end branchegennemsnittet.

Forbrugerdemokratierne står således for en større nettoinvestering i forhold til omsætning, sammenlignet med øvrige virksomheder. Totalt set har demokratiske virksomheder i handelsbranchen samme investeringsniveau som øvrige virksomheder målt ved nettoinvesteringer relativt til omsætning.

Måler man derimod investeringsniveauet som nettoinvesteringer relativt til aktiver, har demokratiske virksomheder indenfor handelsbranchen et højere investeringsniveau end øvrige virksomheder. Det fremgår af figur 3.9 nedenfor.

Figur 3.9: Nettoinvesteringer relativt til aktiver i demokratiske og øvrige virksomheder inden for handel, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 11 vises udviklingen over tid.

Som det fremgår af figur 14, ligger demokratiske virksomheders investeringsniveau, målt ved nettoinvesteringer relativt til aktiver, på 2,9 %, hvilket er 43 % højere end øvrige virksomheders investeringsniveau på 1,9 %.

3.3 Demokratiske virksomheder inden for industri

Delkonklusioner

- Virksomhedsdemokratierne i industribranchen står for en stor del af branchens omsætning.
- Virksomhedsdemokratierne i branchen har en høj omsætning pr. årsværk.
- Virksomhedsdemokratiernes udfordring i branchen er, at de har et investeringsniveau, der ligger under branchens gennemsnit.

Demokratiske virksomheder i industribranchen har rødder i andelsbevægelsen. På landet gik bønder sammen i andelsejede mejerier og slagterier for at bryde med godsejernes monopol og skabe bedre mulighed for afsætning til større markeder for de små landbrugsbedrifter. Industriens demokratiske virksomheder har derfor historisk set været organiseret som virksomhedsdemokratier også kaldet producentdemokratier. Her slår de enkelte producenter sig sammen i selskaber for at kunne producere og distribuere varer med størst mulig indtjening til andelshaverne f.eks. ved at bruge de samme maskiner eller transportmidler⁴¹. Andelsprincippet er, at udbyttet af andelsvirksomheden fordeles til medlemmerne i forhold til deres omsætning, og at hver andelshaver har en stemme i virksomhedsdemokratiet.

I dag udgør virksomhedsdemokratierne derfor også den største del af de demokratiske virksomheder i industribranchen og står for langt størstedelen af demokratiske virksomheders aktivitet. De fleste af de større virksomhedsdemokratier er landbrugssektorens andelsselskaber og virksomheder såsom mejerier og slagterier, der arbejder med forarbejdning og handel med landbrugssektorens råvarer. Nogle af de største virksomhedsdemokratier er f.eks. Danish Crown Foods A/S, DLG A.M.B.A., Arla Foods A.M.B.A., Thise Mejeri A.M.B.A. og Naturmælk A.M.B.A.

Flere af disse virksomhedsnavne kan også findes i afsnittet om handelsbranchen. Dette skyldes, at virksomhederne har afdelinger, der køber og sælger varer fra landbrugssektoren (disse placeres under branchen handel) samtidig med, at de har afdelinger, der beriger og forarbejder råvarer fra landbrugssektoren (disse placeres under branchen industri). Nogle af de virksomheder, der beskrives i dette afsnit, er derfor underafdelinger af større virksomheder, der både har aktivitet inden for industri, handel og flere brancher.

Arla

Arla har rødder i den danske andelsbevægelse og er resultatet af flere sammenlægninger af mindre andelsmejerier. I dag er Arla én af landets største demokratiske virksomheder og førende leverandør af mejeriprodukter både til Danmark og til udlandet.

Andelsbevægelsen har siden 1880'erne været i udvikling. Mindre andelsmejerier fusionerede og opnåede højere produktivitet og voksede stødt fra små lokale enheder til regionale mejerier og senere til store nationale andelsselskaber med forgreninger i udlandet. Det hele kulminerede med fusionen i 2000 med det største svenske andelsmejeri.⁴² Investeringen har begrænset sig til optimering af den fælles mejeriproduktion og ikke bredt sig ud til andre initiativer. Det er også det, der karakteriserer virksomhedsdemokratiet i industribranchen: Fokus på kerneforretningen og højt afkast til medlemmerne er førstehistorie.

41 Bager, T. (1992)

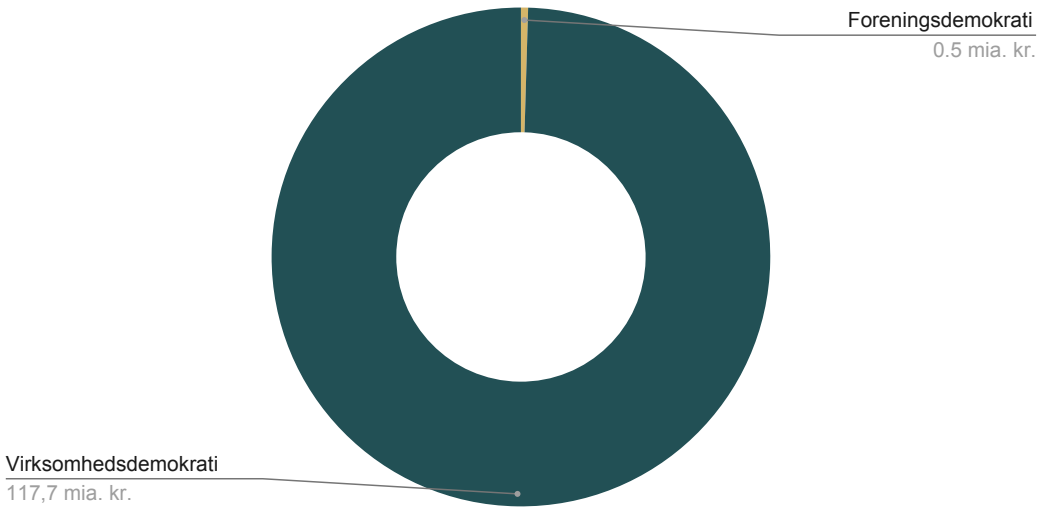
42 Arla (2022): Our company - Arla landmarks <https://www.arla.com/company/unser-unternehmen/history/arla-landmarks/> - tilgået 16.02.2022

3.3.1 Omsætning, ansatte og årsværk i demokratiske virksomheder inden for industri

I dette afsnit præsenteres tal for omsætning og antal ansatte i demokratiske virksomheder i industribranchen. Omsætning viser en virksomheds samlede salg af varer og ydelser i en given periode, og ansatte er alle, der har haft et kontraktmæssigt forhold med virksomheden.

Figur 3.10: Omsætning i demokratiske og øvrige virksomheder inden for industri, gennemsnit over 2017-2019

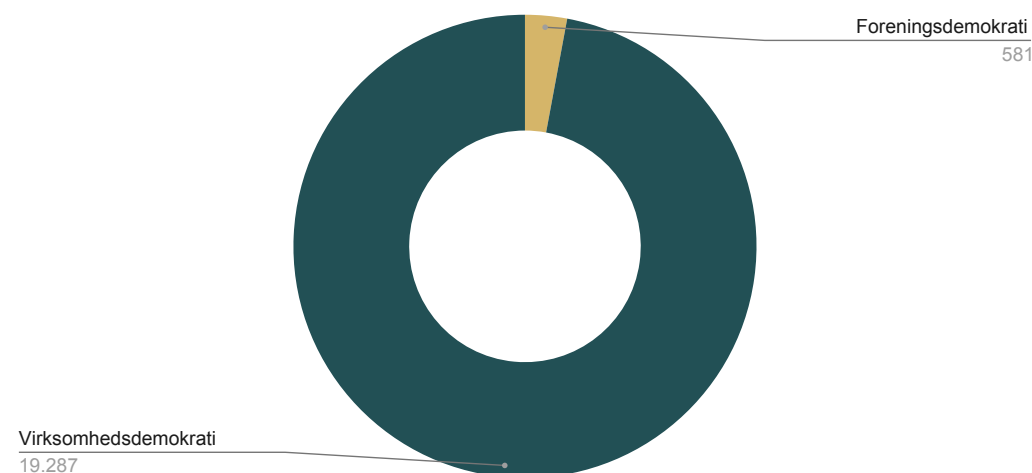
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 12 vises udviklingen over tid. Forbrugerdemokrati er diskretioneret bort for industribranchen.

Figur 3.10 taler sit tydelige sprog. Inden for branchen industri er virksomhedsdemokratier den klare mest dominerende demokratiske virksomhedsform med 99,5 % af omsætningen. Virksomhedsdemokratiernes omsætning udgør desuden en stor del af den samlede omsætning i branchen, da de står for 13,4 % af den totale omsætning.

Figur 3.11 viser antallet af ansatte fordelt på forskellige demokratiske virksomheder.

Figur 3.11: Antal ansatte i demokratiske og øvrige virksomheder inden for industri, gennemsnit over 2017-2019

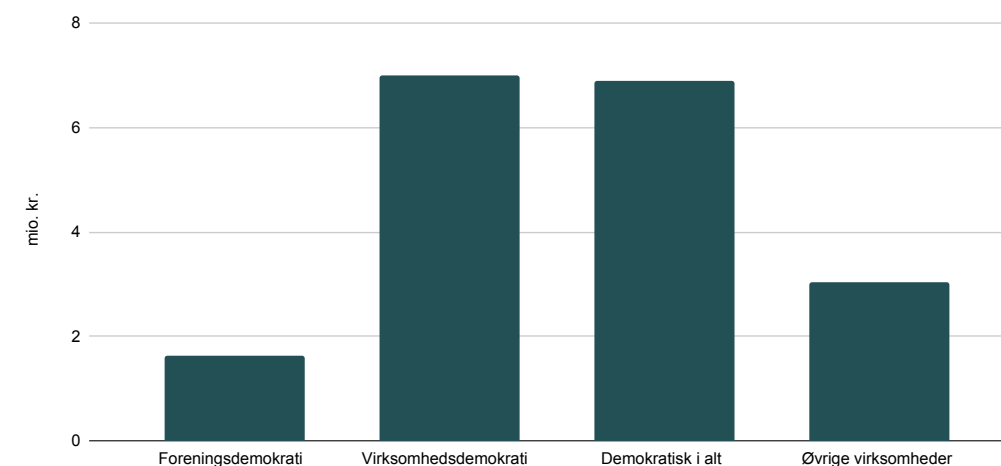
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019.
Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 13 vises udviklingen over tid. Forbrugerdemokrati er diskretioneret bort for industribranchen.

Det fremgår af figur 3.11, at de ansatte i demokratiske virksomheder i industribranchen er koncentreret hos virksomhedsdemokratiene. Godt 19.000 medarbejdere arbejder i virksomhedsdemokratier i industribranchen ud af i alt knap 20.000 ansatte i demokratiske virksomheder. De 20.000 ansatte i demokratiske virksomheder udgør 6,8 % af de ansatte i branchen i alt.

3.3.2 Produktivitet i demokratiske virksomheder inden for industri

Produktivitet er et mål for udbyttet af en indsats eller input. Det kan for eksempel være tid, arbejdskraft eller kapital. Dette afsnit analyserer demokratiske virksomheders produktivitet i forhold til andre virksomheder. Omsætningen er her defineret i forhold til årsværk.

Figur 3.12: Omsætning pr. årsværk i demokratiske og øvrige virksomheder inden for industri, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 14 vises udviklingen over tid. Forbrugerdemokrati er diskretioneret bort for industribranchen.

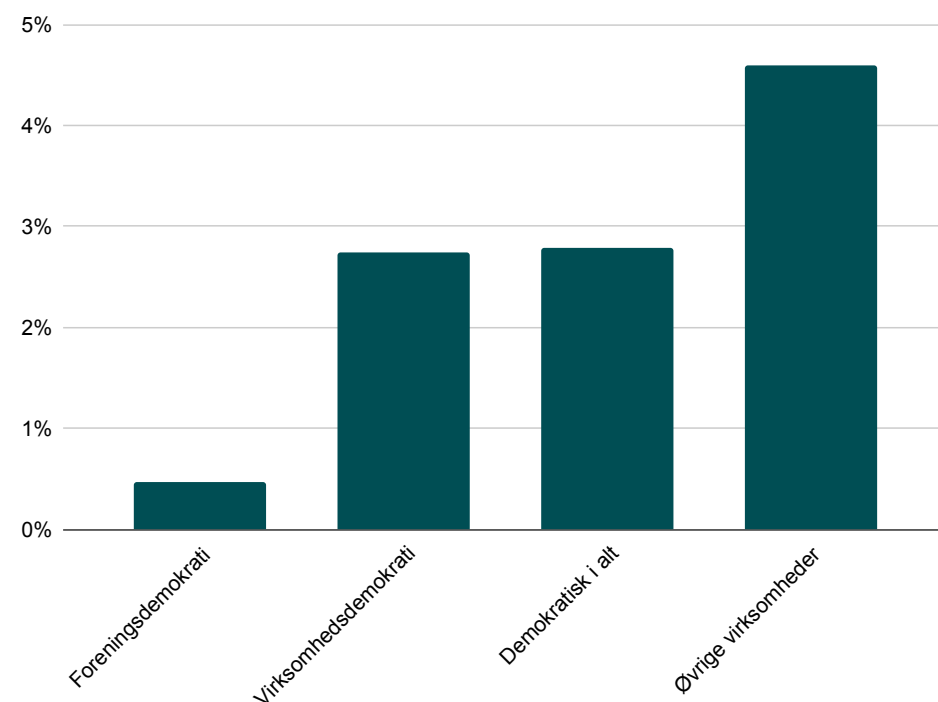
Produktiviteten i virksomhedsdemokratiene i industribranchen er meget høj og udgør 213 % af den gennemsnitlige produktivitet i branchen. Den gennemsnitlige produktivitet for demokratiske virksomheder samlet er også høj, hvilket skyldes, at virksomhedsdemokratiene står for langt størstedelen af aktiviteten i branchen. Siden virksomhedsdemokratiene står for en høj andel af omsætningen i branchen, men en noget lavere del af de ansatte, er det ikke overraskende, at disse står for en høj produktivitet målt ved omsætning ift. årsværk. En af forklaringerne på virksomhedsdemokratiernes høje produktivitetsniveau er, at der er tale om meget store virksomheder, der kan udnytte stordriftsfordele i produktionen. Det kræver dog yderligere undersøgelser at afdække, hvorfor virksomhedsdemokratiernes produktivitet er så markant højere end øvrige virksomheder i branchen.

I bilag 15 kan man se resultat efter skat pr. årsværk for forskellige typer af demokratiske virksomheder samt øvrige virksomheder. Her fremgår det, at de forskellige typer af demokratiske virksomheder indenfor industri, herunder virksomhedsdemokratiene, ikke klarer sig lige så godt som øvrige virksomheder på dette produktivitetsmål.

3.3.3 Investeringsniveauet i demokratiske virksomheder inden for industri

Der er flere forskellige måder, hvorpå virksomheders investeringsniveau kan belyses. I denne rapport ser vi på hhv. nettoinvesteringer i forhold til omsætningen (figur 3.13) samt nettoinvesteringerne i forhold til aktiver (figur 3.14).

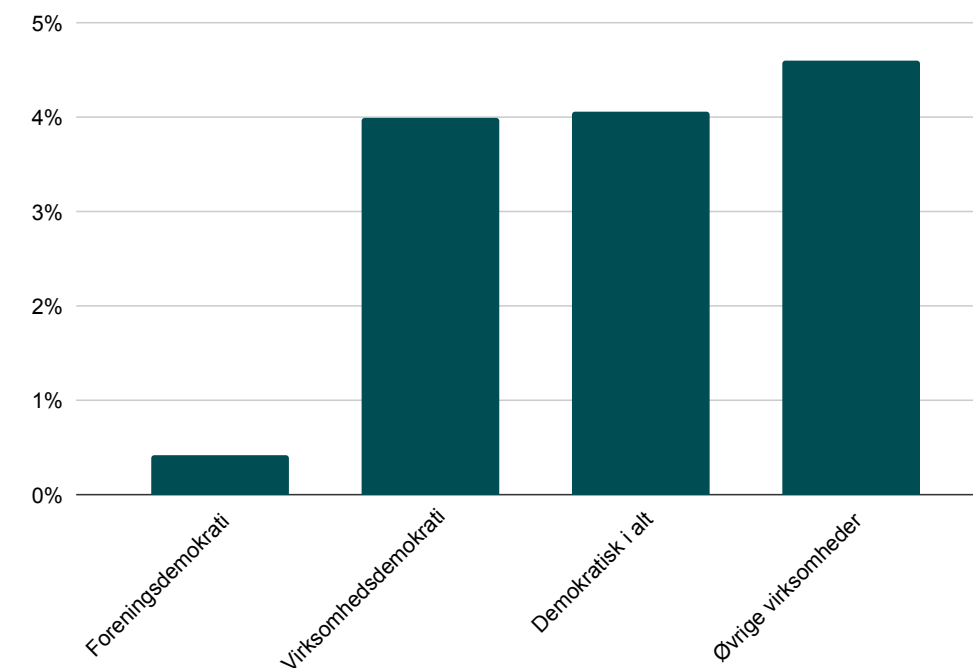
Figur 3.13: Nettoinvesteringer relativt til omsætning i demokratiske og øvrige virksomheder inden for industri, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 16 vises udviklingen over tid. Forbrugerdemokrati er diskretioneret bort for industribranchen.

Investeringsniveauet, målt som nettoinvesteringer i forhold til omsætning, ligger på 2,7 % og er dermed lavere end branchegennemsnittet på 4,4 %. Virksomhedsdemokratiernes investeringsniveau ligger på 2,7 % og er dermed 40 % lavere end gennemsnittet for branchen. Som resultat af virksomhedsdemokratiernes lave investeringsniveau er gennemsnittet for de demokratiske virksomheder tilsvarende lavt, siden virksomhedsdemokratiene står for langt størstedelen af de demokratiske virksomheders aktivitet i branchen.

Figur 3.14: Nettoinvesteringer relativt til aktiver i demokratiske og øvrige virksomheder inden for industri

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019.
Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 17 vises udviklingen over tid. Forbrugerdemokrati er diskretioneret bort for industribranchen.

Det fremgår af figur 3.14, at virksomhedsdemokratiernes investeringsniveau, målt ved nettoinvesteringer i forhold til aktiver, er på 4 %, mens gennemsnittet for branchen er på 4,5 %. Dermed er virksomhedsdemokratiernes investeringsniveau 12 % lavere end gennemsnittet for branchen ved dette investeringsmål. Siden virksomhedsdemokratiernes aktivitet udgør størstedelen af demokratiske virksomheders aktivitet i branchen, ligger gennemsnittet for demokratiske virksomheder i alt tilsvarende lavt for branchen.

3.4 Demokratiske virksomheder inden for energiforsyning

Delkonklusioner

- Forbrugerdemokratier står for 26 % af al omsætningen indenfor energiforsyning og for 42% af de ansatte.
- Forbrugerdemokratierne har en lav produktivitet relativt til branchens gennemsnit.
- Forbrugerdemokratierne har et investeringsniveau, der er væsentligt højere end resten af branchen.

Historisk set har energiforsyningen været domineret af enten demokratiske virksomheder eller kommunale aktører⁴³. I dag er demokratiske forbrugerdemokratier ligeledes en stor spiller i energiforsyningssektoren. Fjernvarme og distribution af elektricitet er områder, der har en lang investeringshorisont. Forbrugere kan i den forbindelse være fordelagtigt, idet forbrugere har interesse i at fremtidssikre vitale services frem for at indrette energiforsyningen til fordel for hurtig profitoptimering til eksterne ejere uden langsigtede interesser.

De store virksomheder i denne branche er Andel (tidligere SEAS-NVE), NRGi, ENERGI NORD HOLDING A/S, ENERGI DANMARK A/S, Norlys Energi A/S, NRGi ELSALG A/S, EWII ENERGI A/S. Disse koncerner står dog også for andre services end blot energiforsyning, såsom fibernet, bredbånd, telefoni- og tv-services. Disse øvrige services er som regel samlet under separate CVR-numre, og derfor er den aktivitet, der rapporteres på i dette afsnit, alene energiforsyningen.

Andel a.m.b.a.⁴⁴

Andel driver elnettet på Sjælland og er ejet af 400.000 private husstande og virksomheder i Nordvest-, Midt- og Sydsjælland samt på Lolland-Falster.

I 2018 investerede Andel 3,4 milliarder i udbygningen af fibernet på Sjælland. Målet var at tilbyde hurtigt internet til alle i regionen inden for fem år. De langsigtede investeringer i infrastruktur er kendte for energibranchen, der historisk har været vant til at tænke både langsigtet og til at have fokus på samfundets behov for vækst og udvikling.

Investeringen er et godt eksempel på, hvordan et forbrugerejet energiselskab sikrer langsigtede investeringer. Hurtigt internet var en efterspørgsel fra forbrugere, som også er virksomhedens ejere.

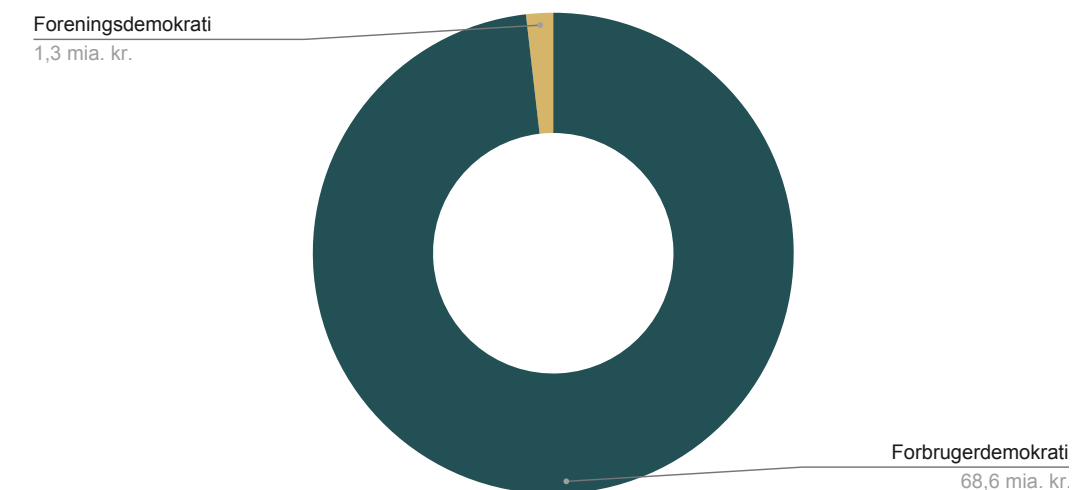
⁴³ Bager, T. (1992) & Esbjerg & Bjørn, C. (1999)

⁴⁴ Andel (2022)

3.4.1 Omsætning og ansatte i demokratiske virksomheder inden for energiforsyning

I dette afsnit præsenteres tal for omsætning og antal ansatte i demokratiske virksomheder i energiforsyningsbranchen. Omsætning viser en virksomheds samlede salg af varer og ydelser i en given periode. Ansatte refererer til alle, der har haft et kontraktmæssigt forhold med virksomheden.

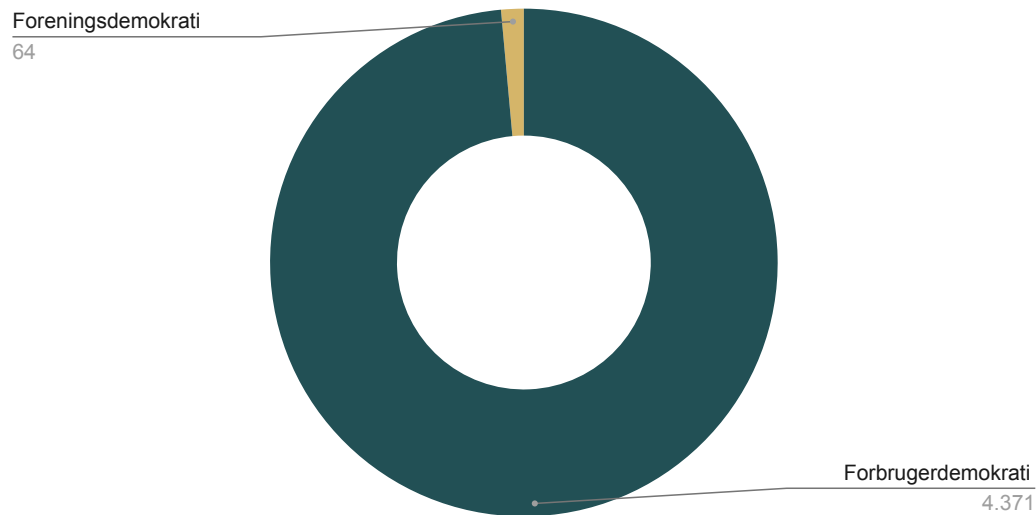
Figur 3.15: Omsætning i demokratiske og øvrige virksomheder inden for energiforsyning, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data der ikke blot viser ét år. I bilag 18 vises udviklingen over tid. Virksomhedsdemokratier er diskretioneret væk i dette afsnit om energiforsyningsbranchen.

Det fremgår af figur 3.15, at forbrugerdemokratierne står for langt den største del (98 %) af omsætningen for demokratiske virksomheder i energiforsyningsbranchen. Dette er et helt forventeligt billede og passer godt med den historiske baggrund i energiforsyningssektoren i Danmark. Totalt set står forbrugerdemokratierne i branchen for 25,7 % af omsætningen i hele energiforsyningsbranchen.

Figur 3.16: Antal ansatte i demokratiske og øvrige virksomheder inden for energiforsyning, gennemsnit over 2017-2019

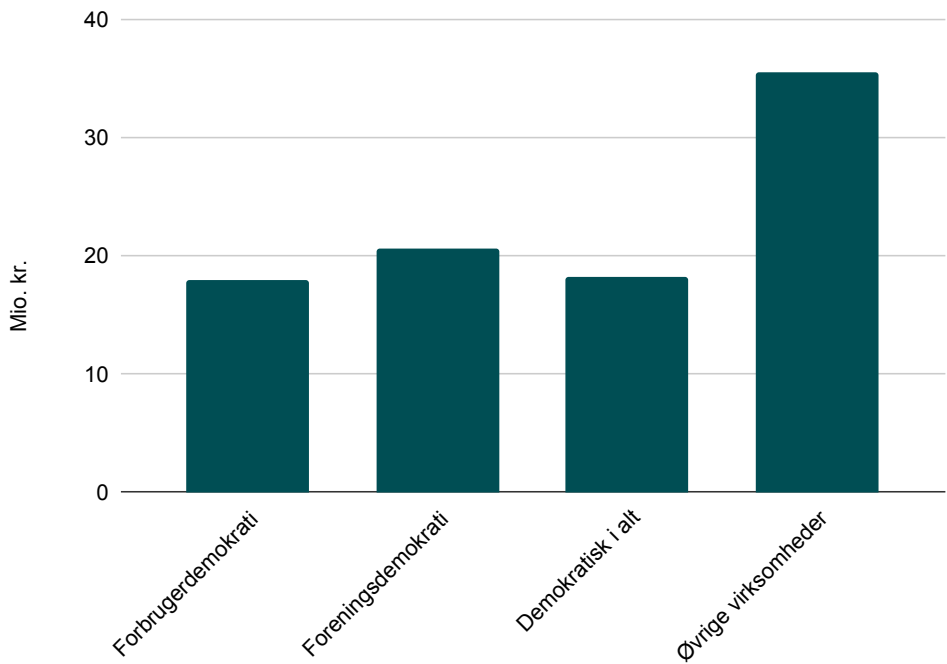
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 19 vises udviklingen over tid. Virksomhedsdemokratier er diskretioneret væk i dette afsnit om energiforsyningsbranchen.

Figur 3.16 viser i god overensstemmelse med figuren for omsætning, at stort set alle de ansatte i energiforsyningsbranchens demokratiske virksomheder er ansat i et forbrugerdemokrati. Det svarer til godt 4.300 ansatte, hvilket udgør 41,7 % af alle ansatte i hele branchen. Demokratiske virksomheder udgør således en større del af branchen, når de opgøres efter ansatte sammenlignet med omsætning.

3.4.2 Produktivitet i demokratiske virksomheder inden for energiforsyning

Produktivitet er et mål for udbyttet af en indsats eller input. Det kan for eksempel være tid, arbejdskraft eller kapital. I dette afsnit analyseres demokratiske virksomheders produktivitet i forhold til andre virksomheder.

Figur 3.17: Omsætning pr. årsværk i demokratiske og øvrige virksomheder indenfor energiforsyning, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 20 vises udviklingen over tid. Virksomhedsdemokratier er diskretioneret væk i dette afsnit om energiforsyningsbranchen.

Figur 3.17 viser produktiviteten i energiforsyningsbranchen for forskellige typer demokratiske virksomheder samt øvrige virksomheder, målt ved omsætning pr. årsværk. Figur 3.17 viser, at produktiviteten i demokratiske virksomheder i branchen er væsentligt lavere end gennemsnittet for branchen, når man måler denne som omsætning pr. årsværk. Produktiviteten for forbrugerdemokratierne, som er den største type af demokratiske virksomheder i branchen, er 37 % lavere end gennemsnittet for branchen. Den lavere produktivitet i forbrugerdemokratierne afspejles af den væsentligt større andel af ansatte end af omsætningen i brancherne.

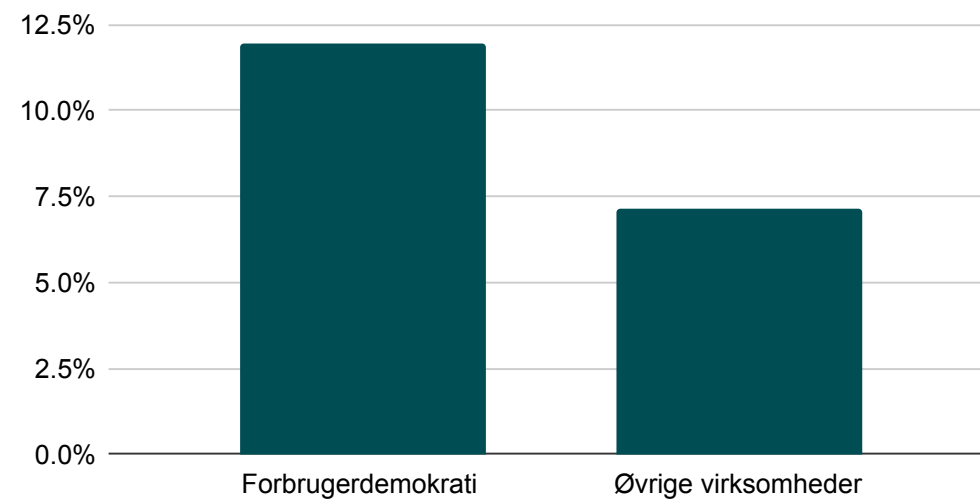
Demokratiske virksomheder i energibranchen er ligeledes mindre produktive end øvrige virksomheder, målt ved resultat efter skat pr årsværk. Dette fremgår af bilag 21. En sandsynlig forklaring på demokratiske virksomheders lavere produktivitet i energibranchen er, at formålet med den forbrugerejede energiforsyning er at holde priser lave og på den måde fordele virksomhedens overskud ud til forbrugerne.

3.4.3 Investeringsniveauet i demokratiske virksomheder inden for energiforsyning

Der er flere forskellige måder at analysere investeringsniveauet. I denne rapport ser vi på hhv. nettoinvesteringer i forhold til omsætningen (figur 3.18) samt nettoinvesteringerne i forhold til aktiver (figur 3.19).

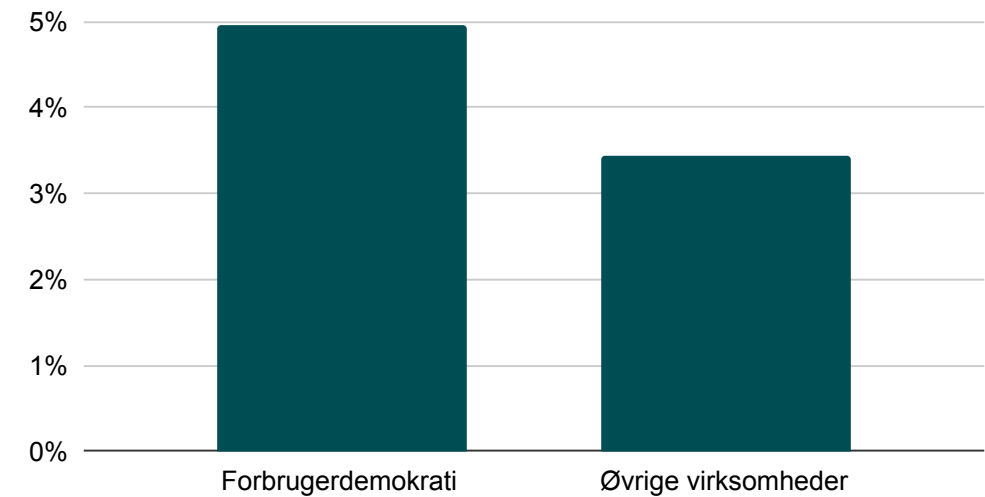
Figur 3.18: Nettoinvesteringer relativt til omsætning i demokratiske og øvrige virksomheder inden for energiforsyning, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 24 vises udviklingen over tid. Virksomhedsdemokratier er diskretioneret væk i dette afsnit om energiforsyningsbranchen. Foreningsdemokratier er diskretioneret væk i denne graf.

Figur 3.18 viser investeringsniveauet i energiforsyningsbranchen for forskellige typer demokratiske virksomheder samt øvrige virksomheder, målt ved nettoinvesteringer relativt til omsætning. Forbrugerdemokratierne, som står for det meste af de demokratiske virksomheders aktivitet i branchen, har et højt niveau af nettoinvesteringer på 12 % af omsætningen. Dette er 43,6 % højere end branchens gennemsnit på 8,3 %.

Figur 3.19: Nettoinvesteringer relativt til aktiver i demokratiske og øvrige virksomheder inden for industri, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data, der ikke blot viser ét år. I bilag 23 vises udviklingen over tid. Virksomhedsdemokratier er diskretioneret væk i dette afsnit om energiforsyningsbranchen. Foreningsdemokratier er diskretioneret væk i denne graf.

Figur 3.19 viser investeringsniveauet for forskellige typer demokratiske virksomheder samt øvrige virksomheder målt ved nettoinvesteringer relativt til aktiver. Det fremgår af figur 3.19, at forbrugerdemokratierne har et højt niveau af nettoinvesteringer i forhold til aktiver på 5 %. Branchens gennemsnit ligger på 3,8 %. Forbrugerdemokratiernes niveau af nettoinvesteringer relativt til aktiver er derfor 28,9 % højere end branchegennemsnittet og 44 % højere end for de ikke-demokratiske virksomheder.

Begge investeringsmål viser altså en væsentlig højere investeringsgrad i de forbrugerejede demokratiske virksomheder end i branchen generelt. En af årsagerne hertil er, at mange af de forbrugerejede selskaber er vand-, fjernvarme- og elselskaber, og dermed udgør en vigtig del af den danske infrastruktur. Et højt investeringsniveau kan derfor være resultat af langsigtet planlægning og prioritering af at holde kerneforretningen konkurrencedygtig og på teknologisk forkant for at sikre forbrugerne stabil og billig adgang til energi.

3.5 Danmarks demokratiske lejeboliger

I den demokratiske boligsektor i Danmark har beboere direkte eller indirekte indflydelse på huslejestigninger, hvad der skal renoveres, hvilke aktiviteter og arrangementer, der skal bruges penge på, og mange andre ting⁴⁵. Traditionen med demokratisk ejerskab af boliger går tilbage til de tidlige byggeforeninger i den anden halvdel af det 18. århundrede⁴⁶. Fattigdom, nød, og uhygiejniske boligforhold i forbindelse med den hastigt øgede urbanisering var nogle af hovedfaktorerne, der skabte den demokratiske boligsektor. Herefter voksede sektoren hurtigt op igennem 1900-tallet til den størrelse, den har i dag⁴⁷.

Nærværende afsnit kortlægger det danske demokratiske lejemarked. Dermed indgår privat-ejede boliger, der bebos af ejere, ikke. Andelsboligformen er demokratisk, men inkluderes ikke i dette afsnit, da beboere i andelsboliger vurderes at være tættere på ejere end lejere. Altså udgår de cirka 200.000 andelsboliger i Danmark af denne analyse.

Da den almene boligsektor, som udgør en stor del af den demokratiske boligbranche og har et stort bortfald i registerdata fra Danmarks Statistik, benyttes dette datagrundlag ikke her. I stedet benyttes data, som er tilgængeligt via Statistik Bankens og altså ikke registerdata fra Danmarks som i den resterende rapport.

Delkonklusioner:

- ▶ Ud af knap 1.200.000 lejeboliger er godt 550.000 med sikkerhed demokratisk ejet.
- ▶ Knap 350.000 lejeboliger er muligvis demokratisk ejet.
- ▶ Knap 300.000 lejeboliger er med sikkerhed ikke demokratisk ejet.
- ▶ Demokratiske boliger er overrepræsenterede i storbyerne, og forstadskommunerne til København har en høj andel af demokratiske lejeboliger.
- ▶ Demokratiske boliger er underrepræsenterede i landdistriktskommunerne, især de fynske og nordjyske kommuner har en lav andel af demokratiske lejeboliger.

I dette afsnit beskrives lejemarkedet i Danmark og fordelingen af boliger på både demokratiske eller ikke-demokratiske hænder og lejere i demokratiske eller ikke-demokratiske boliger. Til sidst beskrives den geografiske skævhed i placeringen af demokratiske boliger i Danmark.

3.5.1 En stor del af den danske boligmasse administreres demokratisk

Selvom private boligejerskaber bliver mere og mere almindeligt, er en stor del af boligerne i Danmark under demokratisk ejerskab og administration⁴⁸. Figur 3.20 nedenfor viser en række nøgletal for det danske boligmarked.

45 Jeppesen, B. (1987)
46 Hertel, H. (1917)
47 Jeppesen, B (1987)
48 BL (2022)

Figur 3.20: Nøgletal om boligmarkedet i Danmark i 2021

Husstande i alt i Danmark	Andel lejeboliger	Andel demokratiske lejeboliger	Andel potentielt demokratiske lejeboliger
2.748.569	43,5%	20,3%	12,5%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistiks boligopgørelse, 2021.
Note: Boliger i private andelsboligforeninger opgøres af Danmarks Statistik som en del af lejemarkedet, men er ikke talt med her, da disse vurderes til reelt ikke at være lejere.

Figur 3.20 viser, at der i Danmark findes cirka 2,8 millioner husstande, hvoraf 43,5 % er lejeboliger. 20,3 % af alle boliger i Danmark, hvilket svarer til 46,6 % af lejeboligerne, er demokratiske. For hele 12,5 % af boligerne i Danmark, hvilket svarer til 28,7 % af lejeboligerne, er det tilfældet, at det ikke kan afgøres, hvorvidt de er demokratiske eller ej. Disse lejeboliger er ejet af virksomheder eller har uoplyst ejerskab.

Datagrundlaget tillader ikke at sige hvilke boliger, der ejes af hvilke virksomheder, og det er derfor ikke muligt at afgøre, hvor stor en andel af de potentielt demokratisk ejede lejeboliger, der er på demokratiske virksomheders hænder. Det er dog sandsynligt, at andelen er høj, siden en stor del af udlejningsboligerne ejes af danske pensionsselskaber⁴⁹, og demokratiske pensionsselskaber udgør en stor andel af det danske pensionsmarked, hvilket kan ses i afsnit 3.6.

3.5.2 Almene boliger er størstedelen af demokratiske lejeboliger

De almene boliger er de eneste lejeboliger i Danmark, der med sikkerhed kan siges at være demokratiske. Demokratiske pensionsselskaber og andre demokratiske finansselskaber forventes at have et stort ejerskab af lejeboliger i Danmark, men der findes ingen konkrete opgørelser af dette ejerskab. Altså er en stor andel af lejeboligerne i Danmark ejet af en udlejer, som ikke vides at være demokratisk eller ej.

Figur 3.21 nedenfor viser lejeboliger fordelt på ejerskab.

49 Politiken (2021)

Figur 3.21: Lejemarkedet i Danmark fordelt på ejertype i 2021

	Ejer	Boliger	Andel
Demokratisk	Almene boligselskaber	557.359	46,6%
Mulig demokratisk	A/S, ApS og andre selskaber	278.733	23,3%
	Andet el uoplyst	64.214	5,4%
Ikke demokratisk	Privatpersoner inkl. I/S	247.734	20,7%
	Offentlig myndighed	47.716	4,0%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistiks boligopgørelse, 2021.
Note: Boliger i private andelsboligforeninger opgøres af Danmarks Statistik som en del af lejemarkedet, men er ikke talt med her, da disse vurderes til reelt ikke at være lejere.

Figur 3.21 viser, at 46,6 % af lejeboligerne i Danmark med sikkerhed er demokratiske - nemlig de almene lejeboliger. Derudover er 23,3 % af lejeboligerne ejet af aktie-, anparts- og andre -selskaber, mens 5,4 % ikke har oplyste ejere. Det er ikke til at sige, om disse er ejet demokratisk eller ej, men sandsynligvis ejer danske pensionsselskaber en større andel af disse. Til sidst er 20,7 % af lejeboligerne ejet af privatpersoner, mens 4 % er ejet af offentlige myndigheder. Disse kan med høj sikkerhed siges ikke at være demokratiske.

Et lignende mønster viser sig, når man ser på antallet af lejere i demokratiske og ikke-demokratiske lejeboliger i Danmark. Dette fremgår af figur 3.22 nedenfor.

Figur 3.22: Lejere i Danmark, fordelt på ejertype for boligen i 2021

	Ejer	Lejere	Andel
Demokratisk	Almene boligselskaber	967.999	45,7%
Mulig demokratisk	A/S, ApS og andre selskaber	519.434	24,5%
	Andet el uoplyst	99.818	4,7%
Ikke demokratisk	Privatpersoner inkl. I/S	471.954	22,3%
	Offentlig myndighed	59.369	2,8%

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistiks boligopgørelse, 2021.
Note: Boliger i private andelsboligforeninger opgøres af Danmarks Statistik som en del af lejemarkedet, men er ikke talt med her, da disse vurderes til reelt ikke at være lejere.

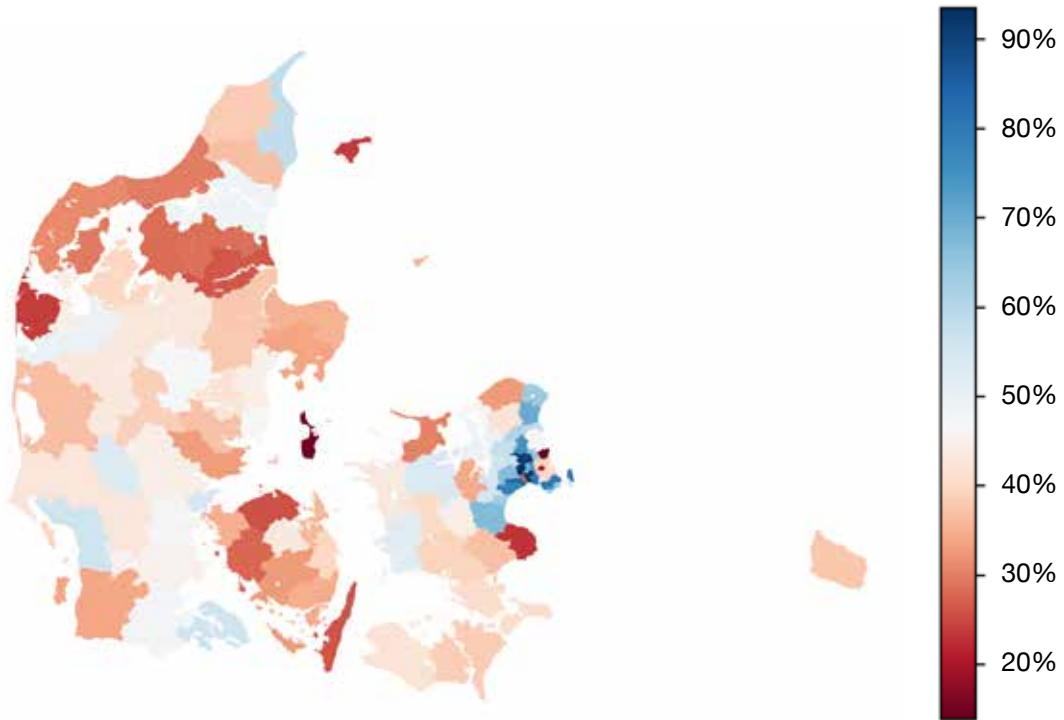
Tabellen viser, at 45,7 % af beboerne i lejeboliger bor i en lejebolig, der er ejet demokratisk, mens 29,2 % af lejerne bor i lejeboliger, der potentielt set kan være demokratiske. Ud af sidstnævnte er det sandsynligt, at en stor del er ejet demokratisk pga. de demokratiske pensionskassers udbredte ejerskab på lejemarkedet.

3.5.3 Geografisk ulighed i fordelingen af demokratiske boliger i 2021

Demokratiske boliger ligger ofte i byerne, da der her er mange almene boligbyggerier. Samtidig har landdistriktskommunerne en meget lav andel af demokratiske boliger.

Figur 3.23 viser fordelingen af demokratiske boliger i Danmarks kommuner, hvor blå toner indikerer, at andelen af demokratiske boliger er højere end landsgennemsnittet.

Figur 3.23: Andel demokratiske lejeboliger fordelt på kommuner

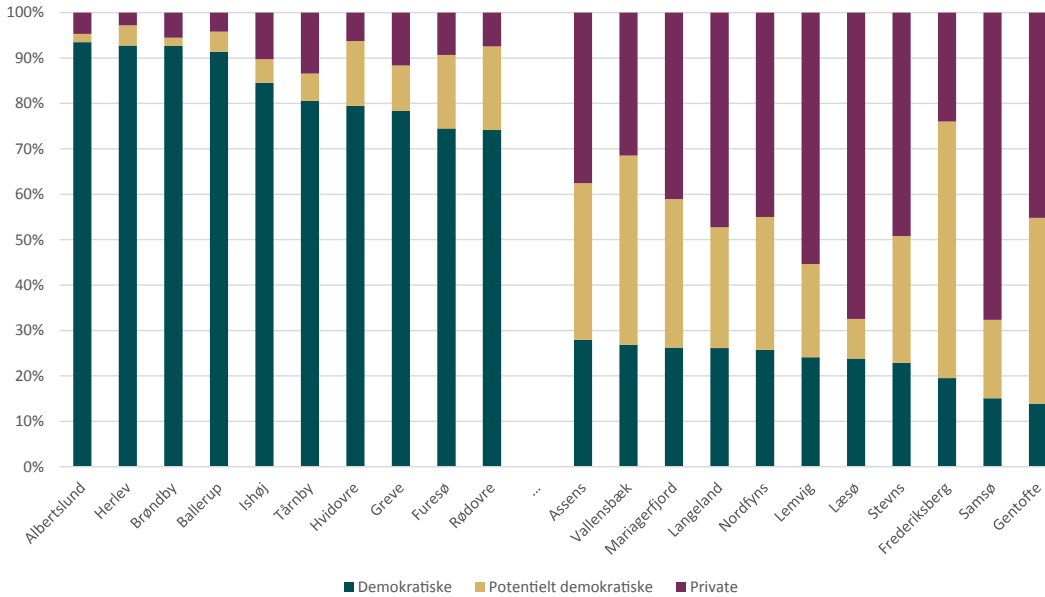

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistiks boligopgørelse, 2021.
Note: Her er alle boliger, der ikke umiddelbart kan kategoriseres som demokratisk ejede eller ejet af øvrige, fjernet. Altså viser figuren, hvor stor andelen af lejeboliger, der er demokratisk ejede ud af alle lejeboliger, der med sikkerhed er demokratisk, og alle lejeboliger der med sikkerhed ikke er demokratiske. Boliger i private andelsboligforeninger opgøres af Danmarks Statistik, som en del af lejemarkedet, men er ikke talt med her, da disse vurderes til reelt ikke at være lejere.

Figur 3.23 viser, at der særligt i kommunerne omkring København og i de øvrige store byer som Aarhus, Odense, Aalborg, Esbjerg er en tydelig tendens til, at en stor del af lejeboligerne er demokratisk ejet. Dog har Københavns Kommune også en høj andel af private udlejningsboliger. Derudover findes en lav andel af private lejeboliger på de danske ø-kommuner samt i landdistriktskommunerne. Særligt i de fynske og de nordjyske kommuner er der en lav andel af demokratiske lejeboliger.

I figur 3.24 vises de ti kommuner, der har den største andel af demokratiske lejeboliger, og de ti kommuner, der har den laveste andel.

Figur 3.24: Andelen demokratiske lejeboliger fordelt på kommuner, henholdsvis ti kommuner med højeste og laveste andel demokratiske lejeboliger i 2021

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistiks boligopgørelse, 2021.
Note: Boliger i private andelsboligforeninger opgøres af Danmarks Statistik som en del af lejemarkedet, men er ikke talt med her, da disse vurderes til reelt ikke at være lejere. I bilag 26 fremgår listen med andelen af demokratiske lejeboliger i samtlige kommuner i Danmark.

Figuren viser, at især kommunerne, der tilhører Storkøbenhavn, har en høj andel af demokratiske boliger. Dog har Gentofte, Frederiksberg og Vallensbæk en lav andel af demokratiske udlejningsboliger.

3.6 Demokratiske virksomheder i finans- og forsikringsbranchen

Demokrati i finanssektoren går mere end 200 år tilbage i danmarkshistorien⁵⁰. Branden i København i 1795 dannede grobund for Danmarks første fælles brandkasse i København, og dermed den demokratiske forsikringssektor⁵¹. I kølvandet på branden opstod også kreditforeningerne, som gjorde det muligt at optage lån til genopbyggelsen med sikkerhed i solidarisk hæftelse⁵².

I 1811 opstod den første sparekasse. Det blev startskuddet til en lang tradition for demokratisk ejede pengeinstitutter⁵³. Disse opstod som konsekvens af det øgede lånebehov efter landboreformerne i slutningen af det 19. århundrede⁵⁴. Finanssektoren inddeles typisk i fire forskellige afdelinger: pengeinstitutter, forsikringsselska-

ber, realkreditinstitutter og pensionsselskaber. I dag er en betydelig del af finanssektoren inden for alle fire kategorier organiseret demokratisk.

I dette afsnit kortlægges den demokratiske forsikrings- og finansbranche.

Delkonklusioner:

- ▶ Af pengeinstitutterne i Danmark er mere end halvdelen demokratiske, men de står kun for godt 13 % af den arbejdende kapital blandt pengeinstitutterne.
- ▶ Demokratiske forsikringsselskaber udgør mere end halvdelen af forsikringsselskaberne i Danmark og har 54 % af markedsandelen målt ved bruttopræmieindtægter.
- ▶ Knap halvdelen af realkreditinstitutterne i Danmark er demokratiske. Disse står for 38 % af indtjeningen, 44 % af udlånene og mindst 65 % af udlånene i yderkommunerne.
- ▶ 23 af Danmarks 27 pensionsselskaber er demokratiske, og disse står for godt 61 % af pensionsmarkedet målt ved bruttopræmier og medlemsbidrag.
- ▶ Demokratiske virksomheder i finans- og forsikringsbranchen står for 27 % af de ansatte i branchen i alt.

Siden data fra Danmarks Statistik i ringe grad dækker forsikrings- og finansbranchen, er afsnittene om den demokratiske finans- og forsikringsbranche baseret på en række forskellige datakilder. Afsnittene om de demokratiske penge- og realkreditinstitutter er baseret på regnskabsdata indberettet af institutterne til Finanstilsynet, mens afsnittene om demokratiske forsikrings- og pensionsselskaber er baseret på data om markedsandele fra Forsikring og Pension.

I de efterfølgende afsnit kortlægges den demokratiske forsikrings- og finansbranche, og markedsandele opgøres for de demokratiske virksomheder i hver af fire brancher: Først beskrives de demokratiske pengeinstitutter i Danmark og dernæst det demokratiske forsikringsmarked. Efterfølgende beskrives demokratiske realkreditinstitutter og til sidst de demokratiske pensionselskaber.

3.6.1 Demokratiske pengeinstitutter er flest men mindst

I Danmark startede de demokratiske pengeinstitutters historie med stiftelsen af den første sparekasse i 1811. Sparekasserne opstod som selvejende nonprofitorganisationer, der havde til formål at give småsparerne de bedst mulige vilkår. Hvor de aktionærejede banker havde fokus på at tjene penge til deres aktionærer, havde sparekasserne fokus på at forvalte småsparernes penge sikrest muligt.⁵⁵ I 1915 fik Danmark sin første andelskasse, der ligesom sparekasserne havde til formål at sikre småsparere gode vilkår, men samtidigt tog afsæt i andelsbevægelsens princip om "ét medlem, én stemme".⁵⁶ Udover spare- og andelskasser regnes de foreningsejede pengeinstitutter også for at være demokratiske. Flere af disse er opstået ud af fagbevægelserne og er typisk organiseret som aktieselskaber, der er majoritets-ejede af demokratiske forsamlinger.

50 Hansen, P. H. (2001) & Lundkvist, A. (2017)

51 Hassø, A. G. (1931)

52 Finans Danmark (2021)

53 Bjørn, C. (1999)

54 Bjørn, C. (2022)

55 Hansen, P. H. (2001) & Lundkvist, A. (2017)

56 Bjørn, C. (1999) & Larsen, P. (2009)

Der er i 2021 32 demokratiske danske pengeinstitutter, mens der er 26 øvrige pengeinstitutter. Det er dog kun godt 13 % af markedet, der tilfalder de demokratiske pengeinstitutter, når man opgør markedsandele ud fra arbejdende kapital. Arbejdende kapital defineres som “summen af indlån, udstedte obligationer m.v., efterstillet kapital og egenkapital.” (Erhvervsministeriet 2014).

Figur 3.25 nedenfor viser en række nøgletal for demokratiske og øvrige pengeinstitutter i Danmark.

Figur 3.25: Nøgletal for demokratiske og øvrige pengeinstitutter 2019/2020

	Demokratiske	Ikke demokratiske
Pengeinstitutter	32	26
Arbejdende kapital	344,7 mia. kr.	2.256,4 mia. kr.
Antal årsværk	5.605	22.300
Antal ansatte	5.970	23.406

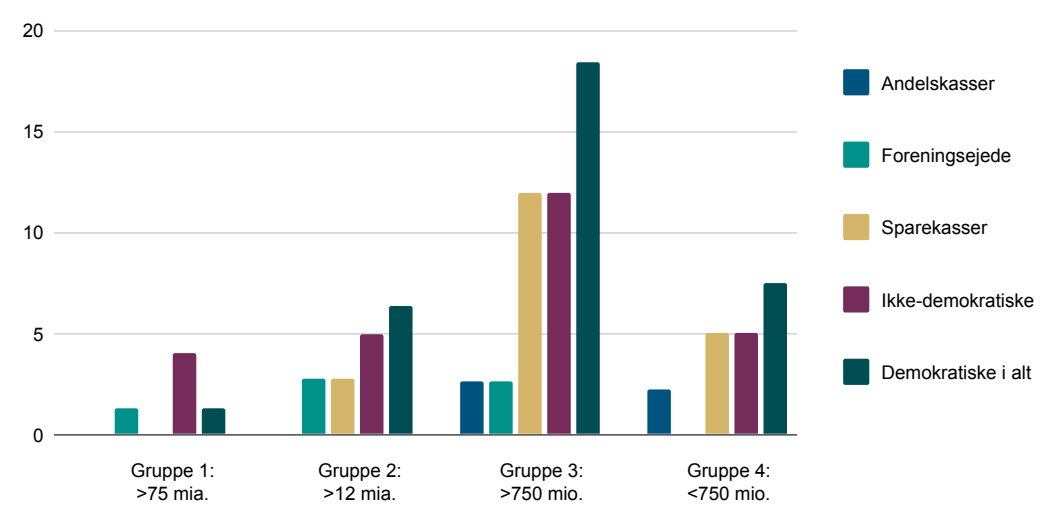
Anm: Tal for antal pengeinstitutter og arbejdende kapital er for 2019, mens tal for årsværk og ansatte er for april 2020. Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

Figur 3.25 viser, at demokratiske pengeinstitutter står for knap 345 milliarder kroner i arbejdende kapital, hvilket udgør godt 13 % af den samlede arbejdende kapital. De ikke-demokratiske pengeinstitutter står for 2.256 milliarder kroner i arbejdende kapital. En lignende fordeling gør sig gældende, når man ser på antal årsværk og antal ansatte. Demokratiske pengeinstitutter står for 5.605 årsværk og 5.970 ansatte, hvilket i begge tilfælde svarer til 20 % af totalen.

Altså er der mindre arbejdende kapital pr. årsværk i de demokratiske pengeinstitutter, end der er i de øvrige. Dette forhold kan sandsynligvis forklares ved, at demokratiske pengeinstitutter er underrepræsenterede blandt de største pengeinstitutter, og dermed gennemsnitligt kan forventes at have mindre kunder.

Når man inddeler de danske pengeinstitutter efter Finanstilsynets størrelsesgruppering, er det tydeligt, at de demokratiske pengeinstitutter i gennemsnit er mindre end de øvrige. Af figur 3.26 fremgår de danske pengeinstitutter opdelt efter Finanstilsynets størrelse inddeling.

Figur 3.26: Antal pengeinstitutter fordelt på størrelsesgruppering og type i 2020

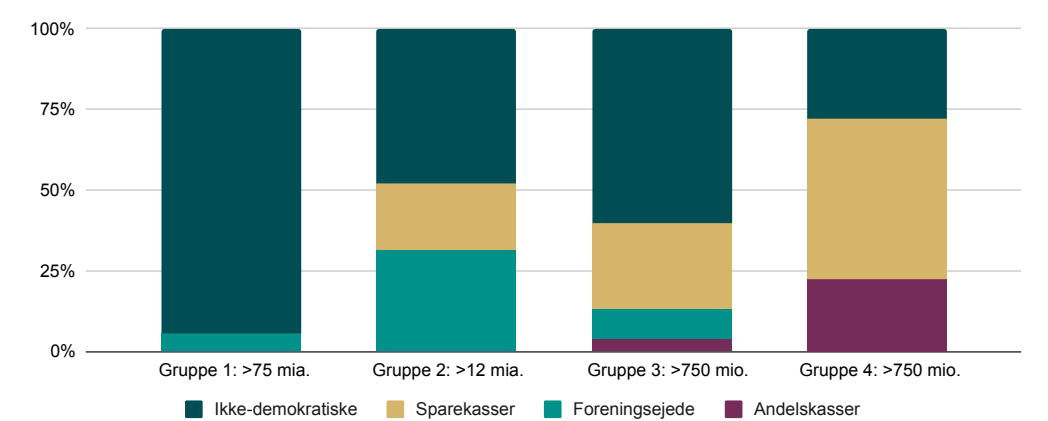

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, og Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukning af banker. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registret samt pengeinstitutternes vedtægter. Anm: Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

Figur 3.26 viser, at der er en overvægt af demokratiske pengeinstitutter i gruppe 2, 3 og 4. Særligt i gruppe 3, altså pengeinstitutterne med mellem 750 millioner kroner og 12 milliarder kroner i arbejdende kapital, er de demokratiske pengeinstitutter overrepræsenteret. Det fremgår også af figuren, at de foreningsejede typisk er de største blandt de demokratiske pengeinstitutter, mens andelskasserne er mindst, og sparekasserne ligger midt i mellem. Alle andelskasser og langt flest af sparekasserne findes i de to mindste grupper - gruppe 3 og 4, som har henholdsvis imellem 750 millioner og 12 milliarder kr. eller under 750 millioner kr. i arbejdende kapital. Det største demokratiske pengeinstitut, Nykredit Bank A/S, er foreningsejet.

Inddeles den arbejdende kapital på de forskellige kategorier af demokratiske banker, viser der sig et tydeligt billede. Dette fremgår af figur 3.27 nedenfor.

Figur 3.27: Andel af arbejdende kapital fordelt på størrelsesgruppering og type i 2020

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, og Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukning af banker. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registret samt pengeinstitutternes vedtægter. Anm: Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

Figur 3.27 viser, at langt størstedelen af den arbejdende kapital i gruppe 1 og dermed i det hele taget, tilhører de ikke-demokratiske pengeinstitutter. I gruppe 1 er der kun en lille del (knap 6 %) af den arbejdende kapital, der kan tilskrives det foreningsejede pengeinstitut Nykredit. Demokratiske pengeinstitutter har lige over halvdelen af den arbejdende kapital i gruppe 2, knap 40% i gruppe 3 og hele 72 % blandt de mindste banker i gruppe 4.

3.6.2 Over halvdelen af forsikringsmarkedet er demokratisk

Kort efter Københavns brand blev det første demokratiske forsikringsselskab oprettet⁵⁷, og der findes i dag fortsat en stærk tradition for, at forsikringsselskaber er demokratisk organiseret. Den samlede markedsandel for de demokratiske forsikringsselskaber er i dag 54 %.

I dette afsnit opdeles forsikringsselskaberne i tre grupper. De helt forbrugerejede (direkte eller indirekte) forsikringsselskaber er den mest udbredte demokratiske konstruktion. Der findes 22 af disse selskaber, hvor de største i Danmark er LB Forsikring og GF Forsikring. De hovedsageligt forbrugerejede er der kun to af: Tryg og Alm. Brand, som til gengæld er store. Dernæst er der 15 investor- og fondsejede forsikringsselskaber, som ikke er demokratiske, hvor de største er Topdanmark, Codan og Gjensidige Forsikring.

Figur 3.28 nedenfor viser markedsandele i forsikringsmarkedet for demokratiske og øvrige forsikringsselskaber.

Figur 3.28: Markedsandele for demokratiske og øvrige forsikringsselskaber i 2020

	Bruttopræmie-indtægter, andel	Bruttopræmie-indtægter mio. kr.	Antal Selskaber
Helt forbrugerejet (direkte eller Indirekte)	22,5 %	6.879	22
Hovedsageligt forbrugereje	31,5 %	9.637	2
Investor- og fondsejet	46 %	14.085	15

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Forsikring og Pension (markedsandele), 2. kvartal 2020.

57 Hassø, A. G. (1931)

Som det fremgår af figur 3.28 er 54 % af forsikringsmarkedet demokratisk kontrolleret. Da der er 24 demokratiske forsikringsselskaber og kun 15 ikke-demokratiske, følger det, at de demokratiske i gennemsnit er mindre end de ikke-demokratiske.

3.6.3 Demokratiske realkreditinstitutter står næsten for halvdelen af lånene

Den demokratiske realkreditmodel opstod ligesom de gensidige forsikringsselskaber efter Københavns brand⁵⁸. De store ødelæggelser betød stort behov for genopbygningen og dermed for finansiering⁵⁹. Realkreditinstitutterne blev over tid oprettet som demokratiske foreninger drevet af låntagere og med fælles hæftelse. De demokratiske kreditkasser ydede lån mod sikkerhed i bolig eller anden fast ejendom, og låntagerne hæftede solidarisk overfor kreditkassen⁶⁰. Formålet var at sikre billig og demokratisk adgang til lån frem for overskud og afkast til aktionærer.

I dag er realkreditmarkedet præget af få og store institutioner, hvoraf de demokratiske (hovedsageligt Totalkredit) står for lige under halvdelen af alle udlåne overordnet set, men en væsentligt højere andel i landdistriktskommunerne.

Figur 3.29 nedenfor viser en række nøgletal for realkreditinstitutterne i Danmark.

Figur 3.29: Markedsandele for demokratiske og øvrige realkreditinstitutter i 2020

	Antal Selskaber	Nettorente- og gebyrindtægter, mio. kr.	Nettorente- og gebyrindtægter, andel	Udlån, mio. kr.	Markedsandel af udlån
Demokratiske	3	7.386	38%	1.351.409	44%
Øvrige	4	11.813	62%	1.746.308	56%

Kilde: Egne beregninger på baggrund af indberetninger til Finanstilsynet, ultimo 2020.
Note: Netto rente- og gebyrindtægter og udlån er opgjort i mio. kr. Udlån er ex. repo.

Som figur 3.29 viser, var der i 2021 syv realkreditinstitutioner, heraf tre demokratiske. De tre demokratiske står for en markedsandel på 38 % af nettorente- og gebyrindtægterne og 44 % af udlån. De fire ikke-demokratiske står for en markedsandel på 62 % af nettorente- og gebyrindtægterne, men kun 56 % af de samlede udlån. Vores undersøgelse tyder således på, at de demokratiske realkreditinstitutter har væsentligt lavere nettorente- og gebyrindtægter pr udlånt krone end de ikke-demokratiske. Faktisk er de ikke-demokratiske realkreditinstitutters nettorente- og gebyrindtægter 23 % højere pr. udlånt krone end blandt de demokratiske.

Der er stor forskel på, hvor i landet demokratiske virksomheders udlån foretages. I landdistrikterne står de demokratiske realkreditinstitutter for en væsentligt højere andel af udlåne end i byerne. En af årsagerne til den geografiske fordeling er, at Forenet Kredit, den demokratiske forening bag Nykredit Realkredit og Totalkredit, har som erklæret mål at yde finansieringsmu-

58 Hassø, A. G. (1931)

59 Hansen, J. A. (2013)

60 Hansen, J. A. (2013)

ligheder i landdistrikterne⁶¹. Dette sikrer et realkreditmarked, hvor danskere i hele landet har lige adgang til billig finansiering,

Figur 3.30 viser netop Nykredits markedsandele af udlån fordelt på kommuner i 2015 og 2021.

Figur 3.30: Nykredits markedsandele af samlet bestand af realkreditlån i 2015 og 2021

	2015	2021
Bykommuner	37%	41%
Mellemkommuner	46%	51%
Landkommuner	58%	62%
Yderkommuner	61%	65%

Kilde: Forenet Kredit, pba tal fra Nationalbanken og Nykredit

Figur 3.30 gør det tydeligt, at Nykredits andel af udlånene er meget stor i landdistrikterne, hvilket presser de demokratiske virksomheders samlede andel af realkreditlån i landdistrikterne i vejret.

3.6.4 Den største del af danskernes pensioner er administreret demokratisk

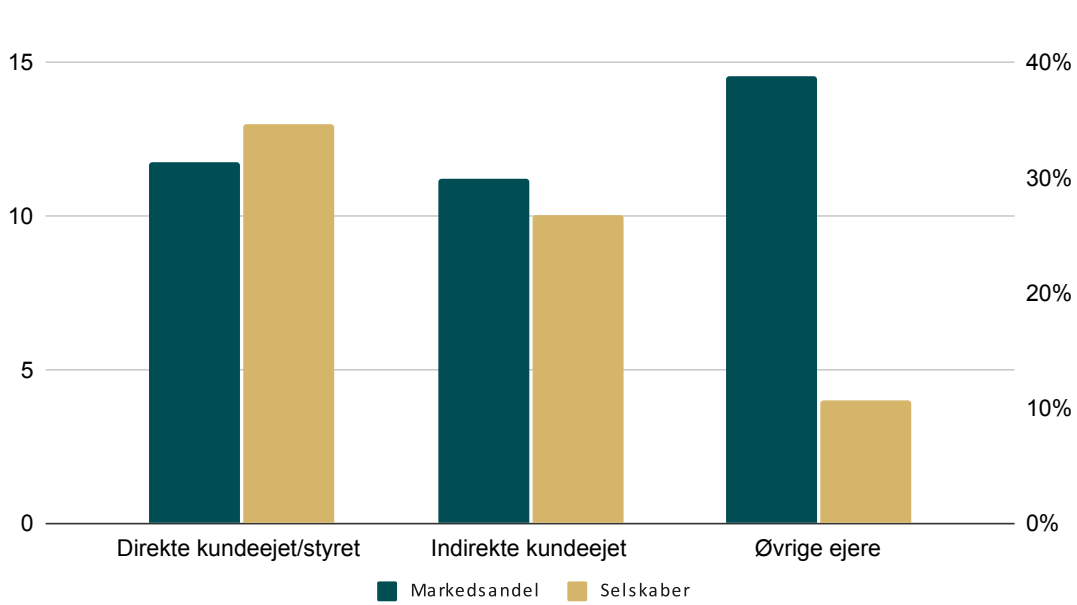
I Danmark er der en lang tradition for at lønmodtagere ejer og styrer deres pensionsselskaber, og pensionsselskaberne er den del af den finansielle sektor, hvor demokratiske virksomheder har den største markedsandel. I demokratiske pensionsselskaber har forbrugerne en unik mulighed for at aktivere deres kollektive økonomiske magt og stemme for at placere pensionsmidlerne i investeringer, som de i fællesskab anser for samfundsgavnlige.

I denne rapport inddeles pensionsselskaberne i tre overordnede grupper: de direkte kunde-ejede/styrede, de indirekte kunde-ejede/styrede, og de øvrige ejere, som ikke er demokratiske.

Figur 3.31 nedenfor præsenterer en række nøgletal for demokratiske og øvrige pensionsselskaber.

61 Forenet Kredit (2018)

Figur 3.31: Markedsandele og antal selskaber fordelt på ejerskabstype i 2020

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Forsikring og Pension (markedsandele), 2. kvartal 2020. Note: Antal selskaber skal aflæses på venstre akse.

Af figuren fremgår det, at 23 ud af 27 pensionsselskaber i dag er demokratiske. Disse står i fællesskab for 61 % af markedet, målt ved bruttopræmier og medlemsbidrag. Gennemsnitligt har de indirekte kunde-ejede pensionsselskaber en større markedsandel end de direkte kunde-ejede. Eksempler på direkte kunde-ejede pensionsselskaber er: Velliv, AP Pension og P+, men eksempler på indirekte kunde-ejede er: PensionDanmark, Sampension og Industriens Pension.

De ikke-demokratiske pensionsselskaber er nogle af de største og står for knap 39 % af markedsandelen. To af de ikke-demokratiske pensionsselskaber, PFA som er fondsejet, og Danica Pension, som er ejet af Danske Bank, står tilsammen for en markedsandel på 33 %.

Definition og klassificering

Den demokratiske virksomhedsform er en interessant hybrid. På den ene side har demokratiske virksomheder en raison d'être, der byder dem at fungere akkurat som deres konventionelle alternativer på markedets præmisser. På den anden side er de sat i verden for at levere ekstra-økonomiske bidrag for samfundet og deres medlemmer. I dette afsnit præsenteres først den anvendte definition for demokratiske virksomheder, derefter beskrives det såkaldte brede socialøkonomiske felt, som ligger til baggrund for definition. Herefter uddybes definitionen med tre operationelle kriterier til at vurdere, om en virksomhed er demokratisk. Slutteligt beskrives den terminologi, der anvendes i rapporten til at beskrive forskellige demokratiske virksomhedstyper og deres karakteristika.

Definition på demokratisk virksomhed

I denne publikation anvendes følgende definition på demokratiske virksomheder:

■ En uafhængig erhvervsdrivende organisation, der ifølge vedtægterne styres af en demokratisk forsamling tilnærmelsesvist efter princippet et medlem en stemme, eller hvor minimum halvdelen af styringen og/eller ejerskabet kan ledes tilbage til denne demokratiske forsamling. Medlemmer kan være organisationer, producenter, forbrugere og andre privatpersoner, og medlemskabet skal være relativt åbent.

Det brede socialøkonomiske felt

Denne definition baseres på det, der kaldes det brede socialøkonomiske felt (Lund & Sørensen 2018:20)⁶². Med det brede socialøkonomiske felt forstås virksomheder, der hverken er offentligt styret eller fuldt offentligt afhængige, og som ikke primært fungerer ud fra et privat profitmotiv, enten fordi de ikke har investorejere, eller fordi investorerne investerer med flere bundlinjer som formål. Denne distinktion handler om afstanden til den offentlige og den profitorienterede sektor, eller med andre ord om uafhængigheden af det offentlige og fraværet af et privat profitmotiv. Figur 4.1 viser, hvilke ejerskabsmæssige og økonomiske aspekter det brede socialøkonomiske felt repræsenterer, samt eksempler på organisationer inden for de forskellige typer.

Figur 4.1: Det brede socialøkonomiske felt

	Privat-demokratisk	Ikke-demokratisk el. Offentligt
Kommercielle	F.eks. • Andelsvirksomheder • Kooperativer • Gensidige selskaber • Socialøkonomiske virksomheder	F.eks. • Erhvervsdrivende fonde • Investorejede selskaber • Statsligt og kommunalt ejede selskaber
Ikke-kommercielle /Non profit	F.eks. • Demokratiske foreninger med ideelle formål såsom fagforeninger, kirker og almennyttige foreninger. • Socialøkonomiske virksomheder	F.eks. • Ikke-demokratiske, selvejende institutioner • Fonde med almennyttige formål. • Socialøkonomiske virksomheder

I denne rapport undersøges de virksomhedstyper, som placerer sig i feltet øverst til venstre (virksomheder, der både er kommercielle, og samtidig er demokratisk styrede og privatejede). Denne rubrik eller virksomhedstype kalder vi demokratiske virksomheder. De demokratiske virksomheder er ifølge Lundkvist (2017)⁶³ kendetegnet ved at drive deres virksomhed med tanke på virksomhedens overlevelse, arbejdets udbredelse og simpel videreførelse af livet for de involverede aktører. Lundkvist⁶⁴ inkluderer offentlige virksomheder i sin definition. Selvom der kan være gode argumenter for at definere offentlig virksomhed som demokratisk, rammer det alligevel ved siden af denne undersøgelses sigte. Nærværende kortlægning søger at belyse det privat-demokratiske erhvervsliv. Lundkvists studier fanger altså ikke kernen i det, denne publikation forstår som den demokratiske erhvervssektor⁶⁵.

62 Lund, A. B., & Sørensen, K. I. (2018)
63 Pedersen, J. & Lundkvist, A (2017)
64 Pedersen, J. & Lundkvist, A (2017)
65 Pedersen, J. & Lundkvist, A (2017)

Tre kriterier for demokratiske virksomheder

I denne rapport er der lagt vægt på følgende kriterier for at definere demokratiske virksomheder (yderligere defineret nedenfor):

1. Demokratisk styreform
2. Kommerciel aktivitet
3. Uafhængighed af det offentlige

Kriterie 1: Demokratisk styreform

Om en virksomhed har en demokratisk styreform, defineres primært ud fra organisationens vedtægter. Dette skyldes, at det er en nødvendig forudsætning for en stabil demokratisk styreform, at demokratiet er angivet i nedskrevet og juridisk bindende materiale. Her lægges vægt på, at de magtmæssige checks and balances, hvor medlemmerne har lige demokratisk ret til at styre selskabet via repræsentantskab eller bestyrelse, som minimum er til stede teoretisk. Den vedtægtsmæssige styreform er i sig selv ikke tilstrækkelig for at en virksomhed kan defineres som værende demokratisk. Men da den praktiske kontrol, af om virksomhederne faktisk lever op til vedtægternes krav, vil være for omfangsrig, er det vedtægterne, der danner grundlag for vurdering af demokratiske virksomheder i denne rapport.

Kriterie 2: Kommerciel aktivitet

Demokratiske virksomheder er kendetegnet ved at have kommerciel aktivitet. Organisationerne skal levere produkter eller services på et marked i konkurrence med andre aktører, og de skal have en vis frihed til at regulere prisen for deres ydelser og produkter. At der er tale om kommerciel aktivitet forudsætter ikke, at der udbetales profit til private ejere. Dette er almindeligvis anvendt som kriterium til at skelne sociale virksomheder fra konventionelle, men det er hverken et eksklusions- eller inklusionsparameter i nærværende undersøgelse. F.eks. er en række selvejende institutioner med demokratisk styre medtaget, selvom disse ikke kan levere profit til deres brugere eller andre. De medtagne selvejende organisationer fungerer nemlig i andre henseender på kommercielle vilkår. Imens har andre demokratiske virksomheder som f.eks. producentkooperativerne i Arla og Danish Crown mulighed for at levere en form for profit til deres ejere.

Kriterie 3: Uafhængighed af det offentlige

Endelig er de demokratiske virksomheder kendetegnet ved at være relativt uafhængige af offentlige tilskud og styring. Boje et al (2006:23)⁶⁶ skelner mellem fire grader af afhængighed af det offentlige. I første kategori finder vi de mest afhængige virksomheder. De er etableret ved lov og har dertilhørende regler/love, som styrer deres virke. I anden kategori finder vi organisationer, som er etableret på privat initiativ, men som forudsætter anerkendelse af det offentlige. Her finder vi f.eks. almene boliger og a-kasser. I tredje kategori er organisationer, der er etableret på privat initiativ under forudsætning af, at de opfylder en række bestemmelser. Eksempler på dette er friskoler, højskoler mm. Endelig har vi den fjerde kategori, som minder om tredje kategori, bortset fra at offentlig anerkendelse ikke er nødvendig for at oprette organisationerne. Hvor første kategori er helt afhængig af det offentlige, og fjerde kategori er helt uafhængig, er det diskutabelt, om de to midterste kategorier er uafhængige. I denne undersøgelse medtages selskaber fra fjerde samt de to midterste kategorier, i tilfælde hvor de lever op til de øvrige kriterier.

⁶⁶ Boje, T. P., Fridberg, T., & Ibsen, B. (2006)

Klassificering af demokratiske virksomheder

I denne sektion beskrives de forskellige typer af erhvervsdemokrati, der optræder i denne rapport.

Forbrugerejede demokratiske virksomheder

Forbrugerejede virksomheder er virksomheder, hvor medlemmerne hovedsageligt er forbrugere af virksomhedens produkter eller services. Klassiske forbrugerejede virksomheder er Coop, GF Forsikring samt mange af de danske elselskaber som eksempelvis Andel og Norlys. De forbrugerejede virksomheder blev oprettet for at sikre forbrugerne høj kvalitet i produkter og services kombineret med en lav pris. Selvom emnet ikke er grundigt undersøgt, og det derfor ikke er entydigt, at forbrugereje altid frembringer disse resultater, har forbrugereje inden for forsyningssektoren i Danmark i forskellige undersøgelser vist sig at levere lavere priser på vand og fjernvarme end andre ejerformer⁶⁷. Om det også er gældende i andre sektorer, er ikke klart, men det er sikkert, at eksempelvis brugsbutikkerne i Danmark i mere end 150 år har kunnet konkurrere med de privatejede virksomheder. Det samme gælder for forbrugerejede forsikringsselskaber, som de seneste år har vundet markedsandele Danmark⁶⁸. Derfor er det nærliggende at tænke, at forbrugereje faktisk lykkedes i deres opgave: At sikre lave priser og høj kvalitet.

Virksomhedsejede demokratiske virksomheder

Virksomhedsdemokratier defineres her som demokratiske virksomheder, hvor medlemmerne er uafhængige privatejede enkeltvirksomheder, producenter, butikker og lignende. Ofte kaldes denne type virksomhed produktionskooperativer eller frivillige kædesamarbejder. Klassiske eksempler herpå er Arla, Danish Crown, Kop og Kande osv. Her er det de enkelte landmænd, butikker eller andre virksomheder uafhængige af kæden, der deltager frivilligt og med lige demokratisk indflydelse i kæde/produktionssamarbejdet. Dansk landbrug og de danske landbrugsvirksomheder er i dag hovedsageligt ejet af danske landmænd. DLG, Arla, Danish Crown osv. har historisk sat dagsordenen blandt virksomhedsdemokratiene. I virksomhedsdemokratier behøver de enkelte virksomheder ikke være demokratisk ejet og styret, men det skal den virksomhed, som samarbejdet går gennem. Fremover benævnes disse virksomheder som virksomhedsdemokratier eller virksomhedsejede demokratiske virksomheder.

Foreningsejede demokratiske virksomheder

En foreningsejet demokratisk virksomhed defineres her som en demokratisk virksomhed, hvor medlemmerne er de enkeltpersoner, som er medlemmer af foreningen/foreningerne, der ejer virksomheden (f.eks. interesseorganisationer, fagforeninger, kristne organisationer mfl.). De foreningsejede virksomheder er ofte karakteriseret ved at have indskudt et ekstra organisationsled mellem det enkelte medlem og virksomheden. De største foreningsejede virksomheder er ejet af danske fagforeninger og interesseorganisationer. Foreningsmedlemmerne er de endelige ejere, som vælger foreningens ledere. Foreningen vælger derpå igen, hvordan dens virksomheder ledes. Da fagforeningernes medlemmer ofte, men ikke altid, er forbrugere af virksomhedens ydelser, kan der tales om delvist eller indirekte forbrugereje. Et eksempel er Arbejdernes Landsbank, Lån og Spar Bank eller LO Plus og tidligere Alka Forsikring.

⁶⁷ Danva, Dansk Fjernvarme, Dansk Affaldsforening, Danske Kraftvarmeværker og Danske Vandværker (2017)

⁶⁸ Forsikring og Pension (2016):

Medarbejderejede demokratiske virksomheder

Medarbejderejede virksomheder defineres som demokratiske virksomheder, hvor medlemmerne er medarbejderne i virksomheden (f.eks. virksomhederne Analyse og Tal, KnowledgeWorker, Murersvendenes Aktieselskab og lignende). Virksomheder ejet af medarbejderne er ikke en udbredt ejerskabsmodel i Danmark. Historisk har fagbevægelsen været med til at etablere og eje virksomheder i en række forskellige brancher – en form for indirekte medarbejdereje – men den direkte styring og ejerskab blandt medarbejderne har aldrig været et særkende for de danske fagforeningsejede virksomheder. Dog har vi i Danmark flere virksomheder med brede medarbejderaktieprogrammer. Disse programmer kan, hvis de er brede (gælder for så stor en andel af medarbejderne som muligt) og dybe (at medarbejderne har en betragtelig andel af det totale ejerskab) betragtes som en medarbejderejet virksomhed. Internationalt er traditionen for fuldt medarbejderejede virksomheder langt mere udbredt i den angelsaksiske verden samt i Sydeuropa.

Multistakeholder – demokratiske virksomheder

I den kooperative forskning er det blevet populært at tale om multistakeholderkooperativer som et af svarene på en omskiftelig økonomi og behovet for flerdobbelte bundlinjer. Multistakeholder dækker over den konstruktion, hvor flere demokratiske ejerformer eksisterer i den samme virksomhed på samme tid. Dette kendes eksempelvis fra den spanske supermarkeds kæde Eroski som tilhører den kooperative koncern Mondragon. Eroski er både ejet af forbrugerne og medarbejderne på samme tid. Dette skaber et unikt styringshierarki, hvor indflydelse på valg af virksomhedens ledelse er delt mellem medarbejdere og forbrugere. Det betyder, at ofte modstridende hensyn bliver bragt helt ind i bestyrelseslokalet: fx. ønsket om lave priser og høj kvalitet kombineret med gode arbejdsforhold og høje lønninger. Demokratiske multistakeholder virksomheder er ikke en velundersøgt virksomhedsform i forskningslitteraturen, blandt andet fordi de mere rendyrkede typer er langt mere almindeligt forekommende. I Danmark er multistakeholder demokratiske virksomheder ikke almindeligt forekommende, og der findes så vidt vides ikke nogen undersøgelse af deres udbredelse.

Figur 4.2: Fem versioner af demokratiske virksomheder

	Beskrivelse	Eksistens i Danmark	Særkender
Forbrugerejede/ Forbruger demokratier	Ejet eller styret af forbrugere, hvor hver forbruger har én stemme.	Stor udbredelse i Danmark. Særligt inden for forsikring, realkredit og pension, hvor de har omkring halvdelen af markedet. Også udbredt inden for forsyning (el, fjernvarme og vand) og detailhandel (f.eks. Coop).	Sammenslutninger bestående af forbrugere med tanke på at sikre sig gode og billige varer og services eller løse andre fælles behov.
Virksomhedseje- de/Virksomheds- demokratier	Ejet eller styret af virksomheder, hvor hver virksomhed har én stemme uafhængigt af størrelsen.	Stor udbredelse i Danmark. Særligt inden for fødevaresektoren (f.eks. Arla, DLG, Danish Crown og Danish Agro).	Har i Danmark vist sig at være stærke i eksportsektoren.
Foreningsejede/ Foreningsdemo- kratier	Ejet eller styret af foreninger/ demokratiske forsamlinger, hvor hver person har én stemme	Stor udbredelse i Danmark. Særligt hos foreninger, der ejer virksomheder: fagforeninger, kristne organisationer, spejderorganisationer, sportsforeninger, erhvervsråd mv.	Er meget til stede i lokalområder og har ofte ideelle formål.
Medarbejdereje- de/Medarbejder- demokratier	Ejet eller styret af medarbejdere, hvor hver medarbejder har én stemme.	Meget begrænset udbredelse i Danmark. Det gør sig dog gældende i en række nyere virksomheder (f.eks. Analyse & Tal, KnowledgeWorker, Rabotnik og Logik & Co.)	Medarbejderejede virksomheder er formentligt den erhvervsdemokratiske virksomhedsform, som har fået mest opmærksomhed i forskningen. Virksomhederne har særligt vist sig at være mere produktive og stabile sammenlignet med andre virksomhedsformer.
Multistakehol- derejede/Multi- stakeholderdemo- kratier	Blanding af ovennævnte samarbejder med forskellige modeller af demokratier.	Uvist hvor udbredt det er i Danmark.	Bruges når forskellige typer af organisationer og sammenslutninger skal samarbejde økonomisk. F.eks. er Coop delvist multistakeholder, da de selvejende brugere kan siges at være selvstændige foreninger i det store Coop-samarbejde. Her formår det nationale forbrugerdemokrati at samarbejde med det lokale brugsdemokrati.

Referencer

Arla (2022): Our company - Arla landmarks <https://www.arla.com/company/unser-unternehmen/history/arla-landmarks/> (tilgået: 16.02.2022)

Bager, T. (1992): Andelsorganisering. En analyse af danske andelsorganisationers udviklingsprocesser, Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg

Berlingske (2015): 17.000 virksomheder skal skifte ejer inden for de næste ti år. <https://www.berlingske.dk/virksomheder/17.000-virksomheder-skal-skifte-ejer-inden-for-de-naeste-ti-aar> - Onsdag d. 25. februar 2015

Berlingske (2018): Danmarks største taxiselskab solgt i historisk handel: Mange nye taxier og bedre service <https://www.berlingske.dk/virksomheder/danmarks-stoerste-taxisel-skab-solgt-i-historisk-handel-mange-nye> - 12. oktober 2018

Bjørn, C. (1999): Fortid med fremtid: Danske Andelsselskaber 100 år 1899-1999. Danske Andelsselskaber.

Bjørn, C. (1999): Fortid Og Fremtid: Danske Andelsselskaber 100 År 1899-1999. Danske Andelsselskaber: pp 10

Bjørn, C. (2019): Andelssamarbejdet i Danmark. Lindhardt og Ringhof.

Bjørn, C. (2022): Andelsbevægelse i Den Store Danske på lex.dk. Hentet 16. februar 2022 fra <https://denstoredanske.lex.dk/andelsbev%C3%A6gelse>

BL (2022): Hvad er en almen bolig? <https://bl.dk/politik-og-analyser/temaer/hvad-er-en-almen-bolig/> (tilgået: 16.02.2022)

Boje, T. P., Fridberg, T., & Ibsen, B. (2006): Den frivillige sektor i Danmark. Omfang og betydning. pp 23

Coop (2020): Coop Amba årsrapport 2020. Coop amba https://info.coop.dk/media/1633/coop-amba-aarsrapport-2020_low.pdf

Cooperatives Europe (2015): Country profiles - Different legal frameworks in different EU countries for Cooperatives - Support document to Ready, Stady, Coop. Bruxelles

Co-operatives UK (2021): CO-OP ECONOMY / 2021

Dansk Erhverv (2018): Hvorfor vil danskere ikke være iværksættere. <https://www.danskerhverv.dk/siteassets/mediafolder/dokumenter/01-analyser/analysenotater-2018/analysenotat---hvorfor-vil-danskerne-ikke-vare-ivarksattere.pdf>

Dansk Erhverv (2021a): markant fald i nyetableringer [https://www.danskerhverv.dk/presse-og-nyheder/nyheder/2022/januar/markant-fald-i-nyetableringefortsat r/](https://www.danskerhverv.dk/presse-og-nyheder/nyheder/2022/januar/markant-fald-i-nyetableringefortsat-r/)

Dansk Erhverv (2021b): Danmark er fortsat bagud med risikovillig kapital og investering til iværksættere <https://www.danskerhverv.dk/presse-og-nyheder/nyheder/2021/april/danmark-er-fortsat-bagud-med-risikovillig-kapital-og-investeringer-til-ivarksattere/>

Dansk Erhverv (2021c): Danske kvinders iværksætteraktivitet er blandt de laveste i oecd <https://www.danskerhverv.dk/presse-og-nyheder/nyheder/2020/juni/danske-kvindes-ivarksat-teraktivitet-er-blandt-de-laveste-i-oecd/>

Danva, Dansk Fjernvarme, Dansk Affaldsforening, Danske Kraftvarmeværker og Danske Vandværker (2017): - Vi forsyner Danmark - Visioner for forsyningssektoren.

Deloitte (2018): 2018 Deloitte Millennial Survey: Millennials Disappointed in Business, Unprepared for Industry 4.0.

Det Økonomiske Råd (2021): Produktivitet 2021 Aktuel økonomisk Politik - Udviklingen i produktiviteten - Langvarige effekter af coronakrisen - Byer og produktivitet

DST (2018): markant fald i nyetableringer: <https://www.danskerhverv.dk/presse-og-nyheder/nyheder/2022/januar/markant-fald-i-nyetableringer/>

DST (2022a): Firmaer og koncerner <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivet-paa-tvaers/virksomheder-generelt/firmastatistik> (tilgået: 16.02.2022)

DST (2022b): Regnskabsstatistik for private byerhverv <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/statistikdokumentation/regnskabsstatistik-for-private-byerhverv> - (tilgået: 16.02.2022)

Ejendomswatch (2019): Medie: Kapitalfond vil overtage Deas <https://ejendomswatch.dk/Ejendomsnyt/Investorer/article11393835.ece> - 21.maj.19

Finans (2018): Danmarks største taxiselskab er solgt <https://finans.dk/erhverv/ECE10935302/danmarks-stoerste-taxisel-skab-er-solgt/?ctxref=ext>

Finans (2020): Corona-året skubber Coop frem, og indtjeningen skyder i vejret <https://finans.dk/erhverv/ECE12926027/coronaaaret-skubber-coop-frem-og-indtjeningen-skyder-i-vejret/?ctxref=ext> - 26.04.2021

Finans Danmark (2021): Realkreditens historie (tilgået: 04-01-2021) <https://finansdanmark.dk/realkreditraadet/dansk-realkredit/realkreditens-historie/>

Fonden Videnscenter (2021): Analyse af: Fondes erhvervsaktivitet i Danmark <https://fondenvidenscenter.dk/viden/fondes-erhvervsaktivitet-i-danmark/>

Forenet kredit (2018): 5 ting Forenet Kredit arbejder for. Link: https://forenetkredit.dk/wp-content/uploads/2018/02/FK_5-m%C3%A6rkesager_A5_100218.pdf.

Forsikring og Pension (2016): Dokumentation for Kvartalsvise Markedsandele <https://www.fogp.dk/media/1186/generel-dokumentation-for-kvartalsvise-markedsandele.pdf>

Hansen, J. A. (2013): De kooperative virksomheder – hvor blev de af? Finansiell Regulering, FINANS/INVEST

Hansen, P. H. (2001): Da Sparekasserne Mistede Deres Uskyld. Odense Universitetsforlag: pp 18.

Hassø, A. G. (1931): Københavns Brandvæsens historie. Et bidrag til Københavns historie. Forlag: Københavns Brandforsikring ; <https://tryg.com/da/om-os/historie>

Herning Folkeblad (2016): Prisen på KK Wind Solutions 100-doblet <https://www.herningfolkeblad.dk/artikel/277f936c-637a-44fa-acb2-360d9b0a8241/> - 18. november 2016,

Hertel, H. (1917): Andelsbevægelsen i Danmark. Gyldendal.

Hildebrandt, S. & Brandi, S. (2017): Andelsselskabet: Ejerskab for fremtiden H&B – Hildebrandt & Brandi.

Hvid, H., Møller, J. L., & Ajslev, J. Z. N. (2020): Demokratisering af arbejdet: en folkestyret hverdag. Frydenlund, frederiksberg.

Indenrigs- og Boligministeriet (2021): Redegørelse for udviklingen i kommunernes detailhandelsplanlægning.

Indenrigs- og Boligministeriet (2021): Redegørelse for udviklingen i kommunernes detailhandelsplanlægning. Bilag 4

Jensen, K. (2016): Brugsen-en anderledes forretning?: 1866-2016: Dansk brugsbevægelse fra pastor Sonne til det moderne Coop. Samvirke

Jeppesen, B. (1987): Andelsboligen, Politiken forlag, København

Jørgensen, A. P. (2020): Medejer: kunsten at overhale konkurrenter gennem demokratisk ejerskab. Gyldendal Business, København

Jørgensen, A. P. (2020): Medejer: kunsten at overhale konkurrenter gennem demokratisk ejerskab. Gyldendal Business, København.

Kristensen, I. T., Kjeldsen, C., & Dalgaard, T. (2006): Landdistriktskommuner-indikatorer for landdistrikt. Tjele, Aarhus Universitet, Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Afdeling for Jordbrugsproduktion og Miljø. "Landdistriktskommuner - indikatorer for landdistrikt"

Landbrugsavisen (2020): Andelshavere fortsætter med at hive penge ud af svineselskab efter Tican-salg <https://landbrugsavisen.dk/andelshavere-forts%C3%A6tter-med-hive-penge-ud-af-svineselskab-efter-tican-salg> - 4. marts 2020

Larsen, P. (2009): Et Spørgsmål Om Tillid. Skandinavisk Data Center.

Lund, A. B., & Sørensen, K. I. (2018): Komparative analyser af dansk socialøkonomi: Sorgfrit udkomme & timeligt velvære?. Copenhagen Business School, CBS. pp 20

Lundkvist, A. (2017): Dansk kapitalisme - gennembrud, storhed og stagnation. pp 65.

Malthe-Thagaard, S. (2019): Stor investeringslyst i virksomhederne, Danmarks Nationalbank, <https://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Sider/2019/08/Stor-investeringslyst-i-virksomhederne.aspx>

Mann, Curt-Olof (2020): Nya kooperativa företag 2008-2018- Siffror, fakta och trender, svensk-kooperation.se, Stockholm.

Nuttall, G. (2012): Sharing success: The Nuttall review of employee ownership. Department for Business, Innovation and Skills.

Pedersen, J. & Lundkvist, A (2017): Dansk kapitalisme. Gennembrud, storhed og stagnation. Forlaget Hovedland, Gjern. Historisk Tidsskrift, 118-2.

Pedersen, J. & Lundkvist, A (2017): Dansk kapitalisme. Gennembrud, storhed og stagnation. Forlaget Hovedland, Gjern. Historisk Tidsskrift, 118-2.

Pedersen, J. & Lundkvist, A (2017): Dansk kapitalisme. Gennembrud, storhed og stagnation. Forlaget Hovedland, Gjern. Historisk Tidsskrift, 118-2.

Pinstrup, A. J., Skovrind, M., Nayberg, F. & Bornakke, T (2019): Danmarks Demokratiske Virksomheder. Første kortlægning af fuldt demokratisk kontrollerede virksomheder, Tænketanken Demokratisk Erhverv

Politiken (2021): Husk dette før det næste boligindgreb: Danske ejendomme er faktisk på danske hænder, Ejendom Danmark og Forsikring og Pension", 2021 - Politiken 4. jun. 2021 [1] Andel (2022): Andelsbevægelsen - Den store guid, <https://andel.dk/andelsbevaegelsen/> (tilgået: 16.02.2022)

Regeringen (2017): Redegørelse om vækst og konkurrenceevne 2017, <https://em.dk/media/10314/redegoerelse-om-vaekst-og-konkurrenceevne-2017.pdf>

Sørensen, P. B., Dalgaard, C. J., Gjersing, A., Nikolaisen, H., Raaschou-Nielsen, A., (et. al.) (2014): Infrastruktur: Analyserapport 5 fra Produktivitetskommissionen.

Taxilovgivning (2018): Lov nr. 1538 af 19/12/2017 - 12. oktober 2018

Westergård-Nielsen, N. (2020): Ejerlederes betydning for hele økonomien og fordelt på kommuner. Center for Ejerledede Virksomheder. Copenhagen Business School.

Bilag

Bilag 1: Metode

Denne rapport er baseret på de nyeste registeroplysninger fra Danmarks Statistiks firma- og regnskabsstatistik for 2017, 2018 og 2019 og BFL (beskæftigelse for lønmodtagere) for 2020. På baggrund af en omfattende kategorisering af danske andelsselskaber, foreninger og andre selskaber med demokratisk styre, foretaget af Tænk tanken Demokratisk Erhverv i 2019 og videreudviklet i 2021, arbejder denne rapport videre med at kortlægge den demokratiske sektor i Danmark.

Demokratiske virksomheder er i denne kortlægning kategoriseret som enten forenings-, forbruger-, medarbejder-, multistakeholder- eller virksomhedsdemokratier afhængigt af, om det er foreninger uden erhvervsformål, forbrugere, medarbejdere eller virksomheder (f.eks. landmænd), der er gået sammen om ejerskab i demokratiske erhvervsdrivende organisationer. I vores statistiske analyser har vi alene anvendt begreberne virksomhedsdemokrati, forbrugerdemokrati og foreningsdemokrati. Det skyldes, at multistakeholderdemokratier og medarbejderdemokratier er så fåtallige i Danmark, at de for at sikre et solidt datagrundlag er lagt under foreningsdemokrati⁶⁹.

Kortlægningen baserer sig på et udtræk af lidt over 20.000 virksomheder fra CVR-registeret i 2021. Virksomheder fra et lignende udtræk i 2019 blev, via vurdering af deres vedtægter og ved eksperthjælp blandt førende forskere og branchekendere (se bilag 1.1.1 samt afsnit om “definition og klassificering”) klassificeret som henholdsvis demokratiske og ikke-demokratiske. I nærværende kortlægning er et lignende udtræk foretaget. Virksomheder i udtrækket fra 2021, der ikke optrådte i udtrækket fra 2019, er blevet klassificeret på samme måde som i 2019, som enten demokratiske eller ikke-demokratiske. Dernæst er virksomheder, hvor demokratiske organisationer er vurderet til at eje mere end halvdelen af aktierne eller anparterne, og derfor har fuld kontrol, blevet tilføjet. Endelig er cvrnumrene sammenkørt med Danmarks Statistiks firma- og regnskabsdata for perioden 2017 til 2019, samt BFL fra 2020, for at kunne sammenligne demokratiske virksomheder med øvrige virksomheder.

Denne metode er valgt, fordi der ikke findes givne variable eller færdigudviklede værktøjer, der gør forskere i stand til at udtrække demokratiske virksomheder fra offentlige databaser i Danmark.

Tidligere studier har alle identificeret de demokratiske virksomheder via spørgeskemaer til kooperative brancheorganisationer eller ved at antage, at bestemte virksomhedstyper var demokratiske (ex. foreninger og andelsselskaber).

I nærværende undersøgelse arbejdes der med ikke-anonymiserede virksomheder, fundet via CVR-registrets åbne API. Rapporten afdækker demokratiet i alle typer af foreninger over en vis størrelse og alle andelsselskaber samt virksomheder med navne og formål, der har karakteristika, der kan tænkes at knytte an til demokratisk virksomhedsdrift. Dette er gjort ved at vurdere, om selskaberne fungerer efter tilnærmelsesvist ét medlem én stemme samt andre karakteristika som fremhævet i afsnittet “Definition og klassificering”. Metoden til at afgøre

dette har enten været ved at vurdere det ud fra lovgrundlaget for virksomhederne (ex. almene boligorganisationer), ekspertvurderinger om bestemte brancher (ex. landbrugets organisationer og vindmøllelaug) eller for flere tusinde selskabers vedkommende ved at læse deres vedtægter.

Derudover inkluderer rapporten, hvilket sjældent er tilfældet i opgørelser af kooperative virksomheder eller andelsselskaber, selskaber, som er ejet af demokratiske virksomheder. I den konkrete analyse er alene medtaget selskaber, der vurderes til at være minimum 50 procent ejet af demokratiske organisationer.

Samlet sikrer denne fremgangsmåde en mere klar vurdering af erhvervsdemokratiet i model-selskaberne og en population, hvor vi inkluderer demokratisk kontrollerede selskaber. Siden begyndelsen af 00'erne har flere andelsselskaber udkapslet deres erhvervsaktiviteter i A/S'er. Det gælder eksempelvis for Arla, Danish Crown og Coop. Derfor er ejerskabet til aktie- og anpartsselskaber vigtigt at medregne, for at få den totale størrelse af demokratiske virksomheder fastlagt.

Arbejdet har dermed bestået i først at definere, operationalisere og derpå udvikle et finmasket indsamlingsværktøj til at indkredse alle de virksomheder, som kunne tænkes at leve op til kriterierne for at være en demokratisk virksomhed. Denne maskinelt indsamlede population er efterfølgende manuelt kodet og kvalitetssikret, så vi kunne nå frem til det, vi kalder populationen af demokratiske virksomheder. Til sidst er der blevet hentet nøgletal og regnskabstal på populationen og alle øvrige danske virksomheder hos Danmarks Statistik.

Arbejdet har således kunne deles op i følgende:

- En definitions- og operationaliseringsfase. Denne er beskrevet i afsnittet definition og klassificering samt yderligere beskrevet i dette bilag.
- En iterativ dataindsamlingsproces, som har bidraget til definitions- og operationaliseringsprocessen. Dataindsamlingsprocessen forløber over 4 trin:

Trin 1: Maskinel/kvantitativ indsamling.

Trin 2: Sortering af bruttopopulation gennem kodning og ekspertvalidering.

Trin 3: Owned by - Demokratiske virksomheders virksomheder - Indhentning af CVRnumre på selskaber ejet af demokratiske organisationer.

Trin 4: Indhentning af nøgle- og regnskabstal. Processen er beskrevet mere indgående i de følgende afsnit.

I det følgende vil vi kort berøre definitionen af demokratiske virksomheder og dataindsamlingsprocessen. Herefter vil vi berøre datakvalitet og fejlkilder.

Metodiske ændringer siden første udgivelse i 2019

De vigtigste ændringer i metoden i forhold til kortlægningen, der blev foretaget i 2019, er, at softwaren til at finde virksomheder, der er ejet af demokratiske virksomheder, er blevet udviklet, således at selskaber, der er ejet i flere led af demokratiske foreninger mv., er medtaget.

⁶⁹ Data fra Danmarks Statistik diskretioneres, hvis en gruppe af virksomheder er for lille, eller én virksomhed i gruppen udgør for stor en andel af det pågældende nøgletal, hvormed nøgletallet ikke kan præsenteres. Dette er også en årsag til at medarbejder- og multistakeholderdemokratier lægges sammen med foreningsdemokratier.

Derudover er interessentselskaber med tre eller flere deltagere, der har lige store ejerandele og indflydelse også klassificeres som demokratiske. Dette skyldes, at mange interessentselskaber oprettes på baggrund af ligelig indflydelse mellem interessenterne. I CVR er indflydelsen opgjort som ligelig, medmindre andet er opgjort⁷⁰. I de tilfælde hvor interessenter har ulige indflydelse er selskaberne ikke taget med i kortlægningen. Samtlige interessentselskaber er kategoriseret som virksomhedsdemokratier, hvis ikke anden viden om deres ejerforhold foreligger, da interessenterne som udgangspunkt enten er virksomheder eller betragtes som selvstændige erhvervsdrivende.

Der er ligeledes blevet foretaget en mindre analyse af fejlkilder vedrørende tilføjelsen af interessentselskaberne. Af de 2139 interessentselskaber, der indgår i kortlægningen, er der alene fundet to fejl (se bilag 28).

Bilag 1.1 Dataindsamling

Bilag 1.1.1 Danmarks Statistiks regnskabs- og firmastatistik

Den totale population af reelt aktive virksomheder i Danmark udgør ifølge Danmarks Statistik ca. 321.494 aktive virksomheder i 2019⁷¹. Grundlæggende informationer om disse virksomheder er offentligt tilgængelige via CVR-registeret og vil i denne publikation danne grundlag for at afdække populationen af danske demokratiske virksomheder. Ved hjælp af Erhvervsstyrelsens åbne API til CVR-registret findes de nyest opdaterede oplysninger om danske virksomheder såsom navn, formål, branche, ejerforhold, årsværk o.lign. De endelige samfundsanalyser vil blive foretaget vha. mikrodata fra Danmarks Statistiks FIRM, REGN og BFL datasæt for at kunne sammenholde sektoren med øvrige virksomheder og ejerformer i Danmark.

FIRM data stammer fra en kompilation af REGN og FIX, som Danmarks Statistik udfører. REGN er opbygget ud fra en stikprøve på 8.000 virksomheder, der indsamles årligt. Det er dermed ikke en helt nøjagtig gengivelse af danske virksomheder, men det nærmeste man kan komme en decideret population. FIX har en række variable blandt andet fra skatteoplysninger, som omregnes til antal ansatte i danske virksomheder, almene boligselskaber o.lign. Dette er årsagen til, at denne analyse har bedre tal på antal ansatte end på omsætning, eksport og lignende inden for boligsektoren, kultur og offentlige myndigheder, omsorg, uddannelse med mere. BFL, statistikken for beskæftigelse for lønmodtagere, omfatter lønmodtagere i Danmark, hvis indkomst, af arbejdsgivere, indberettes til SKATs indkomstregister. Denne statistik er knyttet til arbejdssteder frem for blot til CVRnumre, hvilket gør det muligt at placere lønmodtagere geografisk. Alt dette er med andre ord de tal, rapporten har til rådighed fra Danmarks Statistik.

Bilag 1.1.2 Dataindsamlingsprocessen og overordnet kodeproces

Fordelen ved at anvende CVR-registeret er dels, at vi har adgang til ikke-anonymiserede virksomhedsoplysninger og derfor kan lave kontroller på virksomhedernes ejer- og styreformer, og dels at vi har adgang til ejerskabsdata. Mange af andelsvirksomhederne har udkapslet deres kommercielle aktiviteter i A/S'er, I/S'er eller ApS'er. De endelige lister over demokratisk ejede virksomheder vil derfor både indeholde selve de demokratiske selskaber, og de selskaber de ejer - med angivelser af deres ejerandele. Vi har valgt kun at tælle de ejede selskaber

med, som er mindst 50 % ejet af en eller flere demokratiske virksomheder⁷². Det betyder m.a.o., at den faktiske størrelse af sektorens aktiver og ansatte, som resultat heraf, vil blive lettere underestimeret. Almindelige opgørelser af fx andelssektoren tager ofte ikke denne ejerdimension med, men viser alene opgørelser af virksomheders omsætning, antal ansatte mm. på virksomhedstype uden at vurdere, hvem den reelle ejer bagved er.

Udvælgelsesprocessen af demokratiske virksomheder i denne undersøgelse tager som beskrevet udgangspunkt i CVR-registrets data for virksomheder i Danmark. Mange af disse virksomheder har ikke demokratiske træk og er derfor sorteret fra. Dette er dog ikke en nem øvelse, da der eksisterer demokratiske virksomheder inden for næsten alle virksomhedsformer. Derfor har det været nødvendigt at udvikle en skræddersyet softwarekode, som har kunnet indhente en population baseret på en række søgekriterier, som skulle sikre at vi får sorteret det store flertal af virksomheder fra, som er ikke-demokratiske.

Det praktiske arbejde med CVR-registret er håndteret gennem en såkaldt API (Application Programming Interface), som er en softwaregrænseflade, der gør det muligt for vores eksternt skræddersyede software at interagere med og indhente data fra CVR-registrets database. I første omgang trækkes virksomhedsdata fra CVR-registeret ud baseret på en række søgeord og hovedbrancher.

Dataindsamlingen er således foregået i fire trin. I første trin indsnævres den totale population af virksomheder maskinelt, så de virksomheder, som har demokratiske træk, udvælges. I andet trin gennemgås denne nye population kvalitativt enten ud fra gennemgang af vedtægter enkeltvis eller ud fra stikprøver. Virksomheder, der blev vurderet i 2019, og som stadig er aktive i 2020, får samme vurdering for 2020 som i 2019. I trin ét beskæres antallet af virksomheder fra cirka 321.000 til cirka 47.000. Disse 47.000 virksomheder er virksomheder, der enten er eller sandsynligvis er demokratiske virksomheder. I trin 2 beskæres antallet af virksomheder yderligere via manuel kodning fra 47.000 til ca. 18.000 virksomheder. I trin 3 indsamles det antal virksomheder, som population af demokratiske virksomheder ejer maskinelt via CVR-registret. Her finder vi ca. 2.500 virksomheder, som er mindst halvt ejet af en eller flere af de kodede demokratiske virksomheder. Disse vil således også blive talt med i antallet af demokratiske virksomheder. Disse 'owned by' virksomheder lægges til de 18.000, hvilket bringer populationen op på 20.334 i alt. Det er denne population, vi kalder Danmarks demokratiske virksomheder, og den population vi trækker nøgletal på i trin 4 via Danmarks Statistiks REGN og FIRM fra 2017 til 2019 og BFL for 2020. Processen er beskrevet nærmere i de følgende bilag.

Bilag 1.1.3 Fejlkilder

Der findes en række fejlkilder i denne undersøgelse, som der bør tages forbehold for. I nogle af kodningerne har vi kodet på baggrund af stikprøvetjek. Det betyder, at der er en sandsynlighed for, at en række virksomheder kan være blevet kodet som demokratiske, selvom de ikke er det. På den anden side er en række virksomheder, vi ikke har kunnet finde tilstrækkelige oplysninger på til at kode dem enten demokratisk eller ikke-demokratisk, udgået.

I virksomheder ejet af demokratiske virksomheder har vi valgt konservativt kun at tage de virksomheder med, hvor mindst 45 % er ejet af demokratiske virksomheder (tidligere kaldet >50 %). Data for ejerskab opgøres i kategorier som fx 0-5 %, 5-10 %, 10-15 % og bryder den

⁷⁰ ifølge LBK nr. 249 af 01/02/2021, §15 litra i., er interessentselskaber forpligtede til at indberette oplysninger om reelle ejere og deres stemmerettigheder. Oplysninger om ejerskabsandele er tilgængelige via CVR-registret.

⁷¹ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/erhvervslivet-paa-tvaers/virksomheder-generelt/firmastatistik>

⁷² Den rent tekniske grænse er sat til minimum 25 % procent ejerskab i det nederste interval for ejerskab. Det skyldes at CVR alene opgør ejerskab i intervaller. Alle selskaber med 25-50 % demokratisk ejerskab er dog manuelt gennemgået, og ved opgørelsestidspunktet er de alle ejet minimum 50 % af en eller flere demokratiske ejere sammenlagt. Derfor tælles disse selskaber med som fuldt demokratiske selskaber.

gradvise stigning ved 30-45 %. I vores opgørelse har vi taget udgangspunkt i den mindst mulige procent. I tilfældet at en demokratisk virksomhed angives til at eje 5-10 % af en virksomhed har vi valgt at sætte den til 5 % og på samme måde med intervallet 30-45 %. Det gør, at vi systematisk undervurderer antallet af virksomheder, hvor demokratiske virksomheder har den styrende indflydelse. Vi har dog for simpelhedens skyld oversat kategorien, hvor mere end 45 % af virksomheden er ejet af demokratiske virksomheder til min 50 % ejet af demokratiske virksomheder, da vi har vurderet, at det i langt de fleste tilfælde vil være en korrekt konklusion. De virksomheder, som i 2019 modtog en individuel kodning, blev af ressourcemæssige årsager kun kodet én gang, hvorefter de blev sendt videre til eksperter (Se bilag 5). Dette skaber en vis risiko for manuelle fejl.

Registrene REGN og FIRM hos Danmarks Statistik er opgjort for perioden 2017 til 2019, mens BFL er opgjort for 2020. For FIRM og REGN vil dette i praksis betyde, at det kun vil være muligt at få tal på demokratiske virksomheder, der i 2020 havde samme CVR-nummer som i 2019. Der vil derfor være et frafald af virksomheder oprettet efter udtrækket af data fra CVR-registret, samt virksomheder, der har ændret CVRnummer siden 2019. Disse virksomheder vil ikke kunne findes i hverken REGN, FIRM eller BFL, hvilket betyder undersøgelsen vil underestimere den faktiske størrelse af sektoren.

I nærværende rapport er det kun virksomheder, der var aktive medio 2020, som der præsenteres data for. Dermed vil de præsenterede tal ikke dække samtlige danske virksomheder, men kun dem der var aktive medio 2020. Dette skyldes, at datatrækket fra CVRs API er fra medio 2020, og det dermed kun er virksomheder, der var aktive medio 2020, der er blevet vurderet som demokratiske eller ikke-demokratiske. Alle virksomheder, der er lukket før 2020, ville altså i udgangspunktet blive talt som ikke-demokratiske, hvilket ville give en bias i resultaterne. Derfor er det i denne rapport valgt at kun virksomheder, der var aktive medio 2020, indgår i datagrundlaget. Dermed bliver resultaterne mindre retvisende jo tidligere år, man undersøger, fordi flere virksomheder på daværende har været aktive, men så er lukket før 2020. Men denne fejlkilde må antages at være den samme for demokratiske og ikke-demokratiske virksomheder, hvormed sammenligningen mellem de to grupper stadig kan foretages. Rapporten præsenterer i de fleste tabeller og grafer gennemsnitstal for årene 2017, 2018 og 2019 for at undgå at enkelte års udsving påvirker det overordnede billede, og denne fejlkilde vil altså være til stede i resultaterne. Det er forfatterens forhåbning, at der vil blive foretaget en kortlægning der strækker sig over tid, og ikke blot over ét år, så denne fejlkilde en gang kan fjernes.

Bilag 1.1.4 Datakvalitet og bortfaldsanalyse

Det er desværre tilfældet, at demokratiske virksomheder oplever et stort bortfald i både regnskabs- og firmastatistikken, samt BFL. Det vil m.a.o. sige, at der af en række årsager ikke føres tal på disse virksomheder i DST. For det første skyldes det, at mange af de bortfaldne virksomheder er mindre virksomheder, eller/og at mange af dem ikke er momspligtige, hvorfor de ikke indgår i omsætningstallene for firmastatistikken hos DST. Overordnet set må det derfor vurderes, at denne kortlægning af den demokratiske sektor alligevel kraftigt underestimerer sektorens størrelse.

Ud fra vores grundpopulation på 20.334 virksomheder, som enten var direkte demokratiske eller minimum 45 % ejet af demokratiske organisationer, har vi samkørt med Danmarks Statistiks generelle firmastatistik (FIRM), regnskabsstatistik for private byerhverv (REGN) og beskæftigelse for lønmodtagere (BFL). Fra vores grundpopulation er der FIRM-data på ca. 7.000 virksomheder, REGN-data på ca. 4.000 virksomheder og BFL på cirka 9.000 virksomheder. Bortfaldsprocenten i firmastatistikken er dermed på 65 % for de demokratiske virksomheder, hvor den for øvrige virksomheder er på 66%.

I tabel B1.1 og B1.2 nedenfor er det opgjort, i hvor høj grad de forskellige DST-datasæt dækker demokratiske virksomheder i Danmark. Som det ses af tabellen, er kun 35% af demokratiske virksomheder dækket af FIRM, 21% af REGN, og 44% af BFL.

Figur B.1: Datadækningen for demokratiske virksomheder i FIRM og REGN, 2019

	Demokratiske virksomheder i CVR	Demokratiske virksomheder i FIRM	Demokratiske virksomheder i REGN	Demokratiske virksomheder i BFL
Forbruger	15176	4082	3329	-
Forenings	2208	1419	333	-
Virksomheds	2539	1421	601	-
Multistakeholder	384	129	103	-
Medarbejder	27	13	5	-
Demokratisk i alt	20334	7064	4371	9011
Øvrige virksomheder	-	277515	195573	196109

Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og off administration ikke medregnes.

Figur B.2: DST-datas dækning af demokratiske virksomheder

	Andel demokratiske virksomheder i DSTdata		
	FIRM	REGN	BFL
Forbrugerdemokrati	27%	22%	-
Foreningsdemokrati	64%	15%	-
Virksomhedsdemokrati	56%	24%	-
Multistakeholderdemokrati	34%	27%	-
Medarbejderdemokrati	49%	20%	-
Demokratisk i alt	35%	21%	44%

Kilder: CVR, Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019, Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og off administration ikke medregnes. Anm: Søjlen, der viser demokratiske virksomheder i CVR, er baseret på datatræk fra medio 2020. Søjlerne, der viser demokratiske virksomheder i hhv FIRM og REGN, viser hvor mange virksomheder fra 2017, 2018 og 2019, der gennemsnitligt er dækket af FIRM og REGN. Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv.

Danmarks Statistiks regnskabs- og firmastatistik er alene opgjort for virksomheder i Danmark, og er ikke baseret på koncernregnskaber. Det betyder, at f.eks. Arlas forretninger i andre europæiske lande fremgår som omsætning, hvis Arla i Danmark sælger til udlandet, men alene fremgår som finansielle indtægter, hvis Arla indhenter overskud fra datterselskaber registreret i udlandet.

Regnskabsstatistikken fra DST dækker ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber og offentlig administration mv.⁷³ Især forsikring, pengeinstitutter, landbrug og almene boligselskaber er brancher som demokratiske virksomheder historisk set udgør en stor andel af. Dermed vil visse af rapportens resultater altså kraftigt undervurdere, hvor stor en andel af den danske økonomi, der udgøres af demokratiske virksomheder.

Tallene for ansatte dækker den samlede beskæftigelse i Danmark, mens regnskabstallene og firmastatistikens tal på omsætninger, resultat mm. i højere grad dækker private virksomheders forhold, i mindre grad foreningslivet og i meget ringe grad den offentlige sektor.

Det er desuden sandsynligt, at flere virksomheder er undveget vores maskinelle indsamlingsnet. Derfor antager vi ikke, at denne undersøgelse er et fuldstændigt fyldestgørende udtryk for erhvervsdemokratiske virksomheder i Danmark.

Bilag 1.2. Tilføjelse af demokratiske interessentselskaber til kortlægning

Med kortlægning af de demokratiske virksomheder i 2021 har interessentselskaber (I/S) i Danmark været tilføjet. Dette skyldes, at mange interessentselskaber oprettes på baggrund af ligelig indflydelse mellem interessenterne. I CVR er indflydelsen opgjort som ligelig, medmindre andet gør sig gældende. I de tilfælde, hvor interessenter har ulige indflydelse, er selskaberne ikke taget med i kortlægningen.

Der kan dog være fejkilder til dette. Eksempelvis kan der være tale om familie- eller fondsejede virksomheder, hvor interessenterne udgøres af familiemedlemmer eller fonde med ligelig indflydelse. Selvom der er tale om en demokratisk beslutningsstruktur i det pågældende I/S, er forholdene for disse to alligevel forskellig fra de fleste demokratiske virksomheder, da man eksempelvis må antage, at der ikke lægges op til åben deltagelse af andre interessenter.

Vi har derfor gennemgået alle interessentselskaber i kortlægningen, for at vurdere om disse fejkilder har gjort sig gældende. Der er blevet lavet to opgørelser:

1. En kvalitativ analyse af de 20 største interessentselskabers ejerskab og beslutningsstruktur. Størrelse er målt på antal årsværk. Dette giver indikationer på om der er medtaget selskaber med ikke-demokratiske beslutningsstrukturer.
2. En opgørelse af samtlige interessentselskabernes branchetilhørsforhold. Dette giver indikationer på, hvordan de overordnede strukturer for ejerskab er i interessentselskaberne.

⁷³ <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/statistikdokumentation/regnskabsstatistik-for-private-byerhverv>

Endelig kan der være særlige regler i vedtægterne for I/S'erne, som ikke kan tilgås, men som giver en enkelt eller en gruppe af interessenter uforholdsmæssig indflydelse og som knægter den demokratiske beslutningsstruktur.

De demokratiske interessentselskabers branchetilhørsforhold

Nedenstående tabel viser branchetilhørsforhold for samtlige interessentselskaber der indgår i kortlægningen. Som det fremgår af figuren, er hovedparten af interessentselskaberne i liberale erhverv af forskellig art. De fleste er lægekliniker, -huse eller tandlæger (sundhedsvæsen). Derudover er der mange sammenslutninger af landmænd eller støttevirksomheder til disse. Dernæst kommer forsyningssektoren, hvor vindmøllelaug udgør hovedparten af selskaberne.

Overordnet set peger opgørelsen på, at de demokratiske interessentselskaber er brugt indenfor de liberale erhverv, vindmøllelaug og vandforsyning. Altså brancher som man i forvejen kender som demokratiske.

Nedenfor er opstillet de største interessentselskaber. Samtlige er kategoriseret som virksomhedsdemokratier, da interessenterne enten er virksomheder eller betragtes som selvstændige erhvervsdrivende.

De demokratiske interessentselskabers branchetilhørsforhold 2021

Navn	Branche	Årsværk
Poul Schmith/ Kammeradvokaten I/S	Juridisk bistand	568
Velas I/S	Landbrugskonsulenter	441
SAGRO I/S	Landbrugskonsulenter	364
Kromann Reumert	Juridisk bistand	353
Willis Towers Watson I/S	Forsikringsagenters og forsikringsmæglers virksomhed	297
VKST I/S	Landbrugskonsulenter	255
Munkebjerg Hotel	Hoteller	155
Landbrugsrådgivning Syd I/S	Landbrugskonsulenter	95
I/S UGEBLADSDISTRIBUTION	Andre post- og kurer tjenester	67
SIRIUS advokater I/S	Juridisk bistand	58
Krøyer Pedersen Statsautoriserede Revisorer I/S	Bogføring og revision: skatterådgivning	57
LRP I/S	Juridisk bistand	51
Avlscenter Trekanten I/S	Avl af smågrise	44
Advokatgruppen I/S	Juridisk bistand	35

Fortsættes på næste side.

BUUS JENSEN I/S STATSAUTORISEREDE REVISORER	Bogføring og revision: skatterådgivning	33
SST Fuelling Services I/S	Serviceydelser i forbindelse med luftfart	32
Behandlingstilbuddene Væksthuset I/S	Døgninstitutioner for børn og unge	32
INTERLEX ADVOKATER I/S	Juridisk bistand	31
ADVODAN Helsingør	Juridisk bistand	31
Norrbom Vinding I/S	Juridisk bistand	30

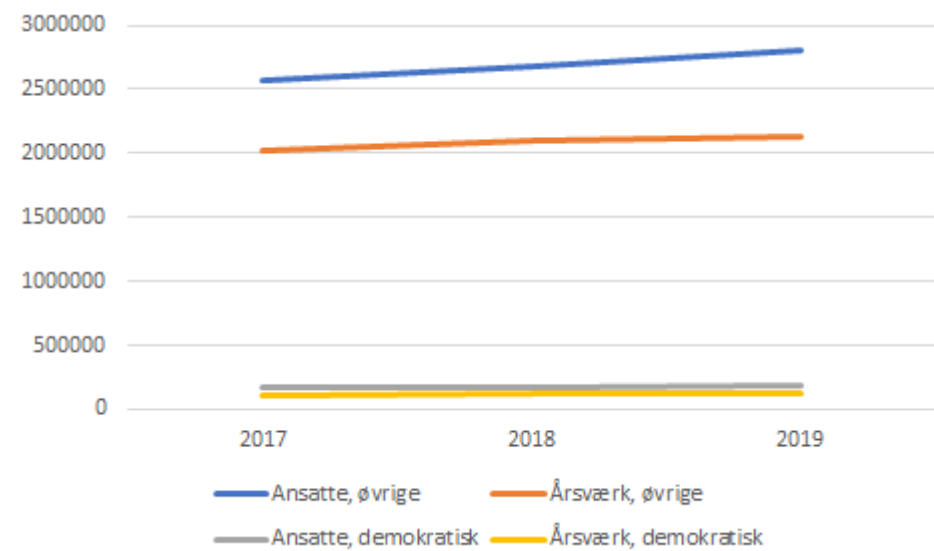
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR

Som det fremgår er hovedparten af de store demokratiske interentselskaber enten liberale erhverv såsom revisorer, mæglere eller jurister samt rådgivere indenfor landbruget. Velas, Sagro og VKST er ejet af demokratiske landboforeninger og yder rådgivning af de danske landmænd, der ejer landbrugets andelsselskaber. Dertil kommer de store advokatselskaber, som fungerer demokratisk mellem parterne, men som ikke har demokrati for deres lønmodtagere.

I opgørelsen er der fundet to afvigelser: Munkebjerg Hotel, som er ligeligt familieejet og I/S, og Ugebladdistribution, som er ejet af datterselskaber af Allerfonden. Der er ikke fundet øvrige afvigelser. Disse to afvigelser rykker ikke ved det samlede billede af de demokratiske interentselskabers bidrag til den demokratiske sektors økonomi.

Bilag 2

Figur B.2: Medarbejdere og årsværk i demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (FIRM) 2017, 2018 og 2019. Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes.

Bilag 3

Figur B.3: Fuldtidsbeskæftigede i demokratiske og øvrige virksomheder fordelt på kommuner, gennemsnit over 2017-2019

	Fuldtidsbeskæftigede i demokratiske virksomheder	Fuldtidsbeskæftigede i ikke-demokratiske virksomheder
101 København	18918	313338
147 Frederiksberg	2170	29512
151 Ballerup	3277	38115
153 Brøndby	1315	21084
155 Dragør	42	2069
157 Gentofte	1843	30026
159 Gladsaxe	837	36063
161 Glostrup	912	17948
163 Herlev	318	18992
165 Albertslund		15778
167 Hvidovre	308	26228
169 Høje-Taastrup	2259	30172
173 Lyngby-Taarbæk	701	28706
175 Rødovre	379	13034
183 Ishøj	262	7202
185 Tårnby	313	22914
187 Vallensbæk		4163
190 Furesø	593	9768
201 Allerød	352	11968
210 Fredensborg	329	9337
217 Helsingør	741	15815
219 Hillerød	733	25090
223 Hørsholm	367	6612
230 Rudersdal	1291	19215
240 Egedal	227	8705
250 Frederikssund	507	11356
253 Greve	292	14071

Fortsættes på næste side.

259 Køge	711	22534
260 Halsnæs	227	6305
265 Roskilde	2641	31743
269 Solrød	215	4314
270 Gribskov	591	8410
306 Odsherred	683	7508
316 Holbæk	1507	19663
320 Faxe	980	8548
326 Kalundborg	637	14639
329 Ringsted	1401	11654
330 Slagelse	1155	25752
336 Stevns	227	3946
340 Sorø	540	8751
350 Lejre	246	5587
360 Lolland	504	11567
370 Næstved	871	22535
376 Guldborgsund	695	16197
390 Vordingborg	774	11526
400 Bornholm	909	11411
410 Middelfart	979	12793
420 Assens	517	10590
430 Faaborg-Midtfyn	917	12635
440 Kerteminde	236	7152
450 Nyborg	449	7981
461 Odense	3722	79751
479 Svendborg	1159	15762
480 Nordfyns	363	6629
482 Langeland	236	2729
492 Ærø	132	1377
510 Haderslev	765	16877
530 Billund	558	15157
540 Sønderborg	2335	24405
550 Tønder	1029	11057

561 Esbjerg	2693	45635
563 Fanø		606
573 Varde	988	15111
575 Vejle	1474	14424
580 Aabenraa	1589	23149
607 Fredericia	1939	21555
615 Horsens	2756	31847
621 Kolding	2749	40152
630 Vejle	2239	41998
657 Herning	2589	34587
661 Holstebro	1651	22060
665 Lemvig	462	6196
671 Struer	260	5744
706 Syddjurs	1002	9352
707 Norddjurs	505	11100
710 Favrskov	739	14327
727 Odder	587	5008
730 Randers	2630	28150
740 Silkeborg	2377	29007
741 Samsø	127	1027
746 Skanderborg	2270	18709
751 Aarhus	9953	149561
756 Ikast-Brandø	746	17894
760 Ringkøbing-Skjern	2886	20149
766 Hedensted	948	15555
773 Morsø	388	6455
779 Skive	873	15516
787 Thisted	896	14936
791 Viborg	1731	37003
810 Brønderslev	791	9012
813 Frederikshavn	1501	19209
820 Vesthimmerlands	712	12437
840 Rebild	348	8295

846 Mariagerfjord	1377	14707
849 Jammerbugt	566	9876
851 Aalborg	4485	85191
860 Hjørring	1279	21637
950/999 Udland eller uoplyst		10414
Diskretioneret	2398	568

Kilde: Danmarks Statistik BFL, 2020. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data der ikke blot viser ét år. I bilag 24 vises udviklingen over tid.

Bilag 4

Figur B.4: Soliditet og gearing i demokratiske og øvrige virksomheder, gennemsnit over 2017-2019

	Soliditet	Gearing
Forbrugerdemokrati	49%	1,0
Foreningsdemokrati	54%	1,0
Virksomhedsdemokrati	41%	1,4
Demokratisk i alt	49%	1,1
Øvrige virksomheder	53%	1,0
Økonomi i alt	52%	1,0

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv. Anm: For at undgå problemer med diskretionering er alle tal i dette afsnit lavet som gennemsnit over 2017, 2018 og 2019. Note: Her er “Ejendomshandel og udlejning” udeladt. Det gør ikke nogen forskel for resultatet.

Bilag 5

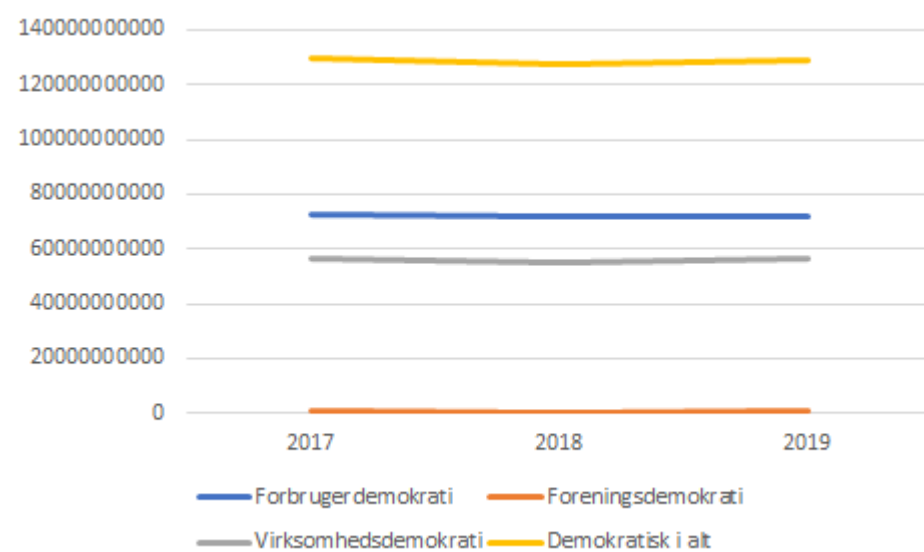
Figur B.5: Nye demokratiske virksomheder hhv. med og uden ansatte i perioden 2019-2021

Nye demokratiske virksomheder			
Branche	Uden ansatte	med ansatte	I alt
K Finansiering og forsikring	103	3	106
G Handel	88	9	97
R Kultur og fritid,S Andre serviceydelser mv.	82	9	91
J Information og kommunikation	76	7	83
L Ejendomshandel og udlejning	69	8	77
N Rejsebureauer, rengøring og anden operationel service	68	5	73
M Videnservice	55	6	61
A Landbrug, skovbrug og fiskeri	44	10	54
Q Sundhed og socialvæsen	22	23	45
D Energiforsyning	34	7	41
P Undervisning	21	12	33
H Transport	26	1	27
C Industri	22	1	23
S Andre serviceydelser mv.	20	3	23
I Hoteller og restauranter	15	7	22
F Bygge og anlæg	16	2	18
E Vandforsyning og renovation	7	1	8
X Uoplyst aktivitet			

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. CVR 2021. Anm: Virksomhederne i denne tabel er oprettet i perioden 2019 til midt 2021. Alle virksomheder var aktive i midt 2021.

Bilag 6

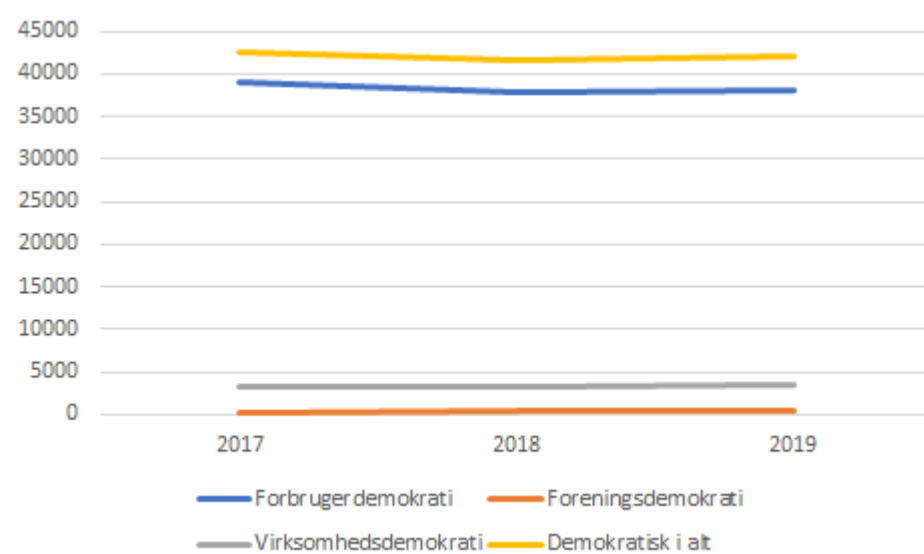
Figur B.6: Omsætning i forskellige demokratiske ejerformer, inden for handel, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (FIRM).

Bilag 7

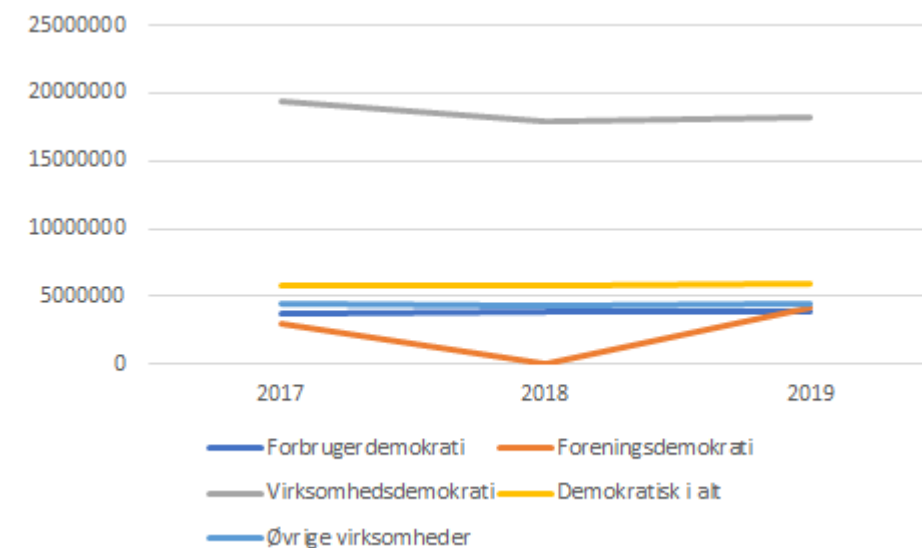
Figur B.7: Antal ansatte i forskellige demokratiske ejerformer, inden for handel, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (FIRM). Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes.

Bilag 8

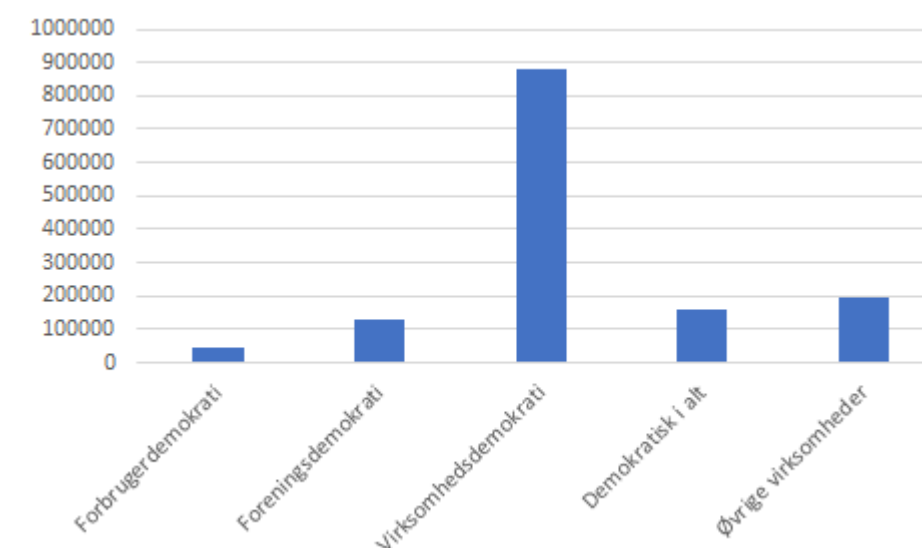
Figur B.8: Omsætning per årsværk i forskellige demokratiske ejerformer, inden for handel, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN). Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv.

Bilag 9:

Figur B.9 Resultat efter skat, per årsværk, handelsbranchen, gennemsnit over 2017-2019

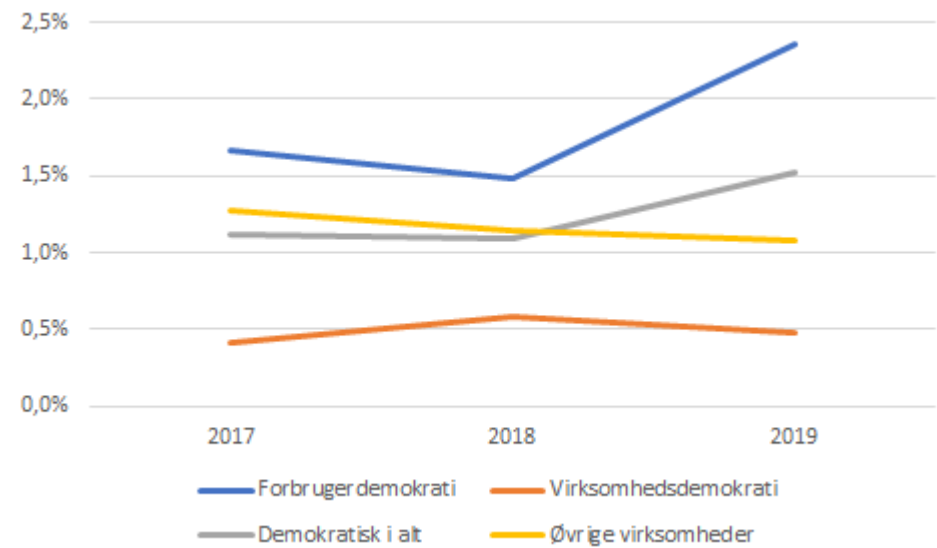

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data der ikke blot viser ét år. I bilag 24 vises udviklingen over tid.

Bilag 10

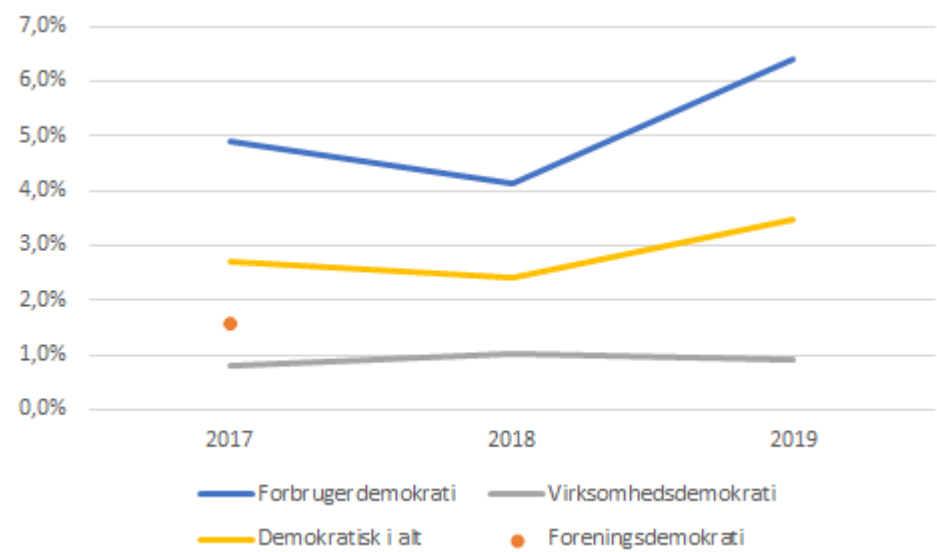
Figur B.10: Nettoinvesteringer over omsætning i forskellige demokratiske ejerformer, inden for Handel, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN).
Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv.

Bilag 11

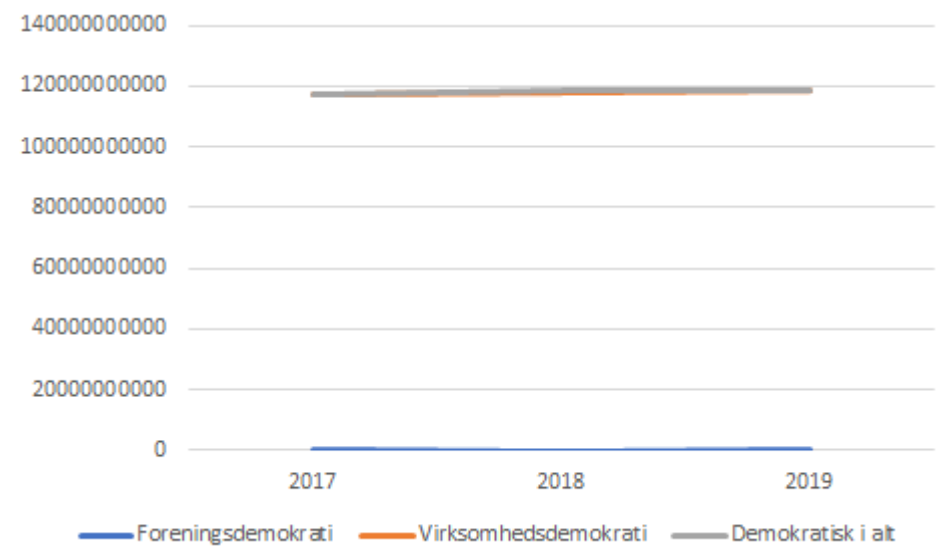
Figur B.11: Nettoinvesteringer over aktiver i forskellige demokratiske ejerformer, inden for handel, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN).
Anm: Grundet diskretionering vises foreningsdemokratier her kun i 2017.

Bilag 12

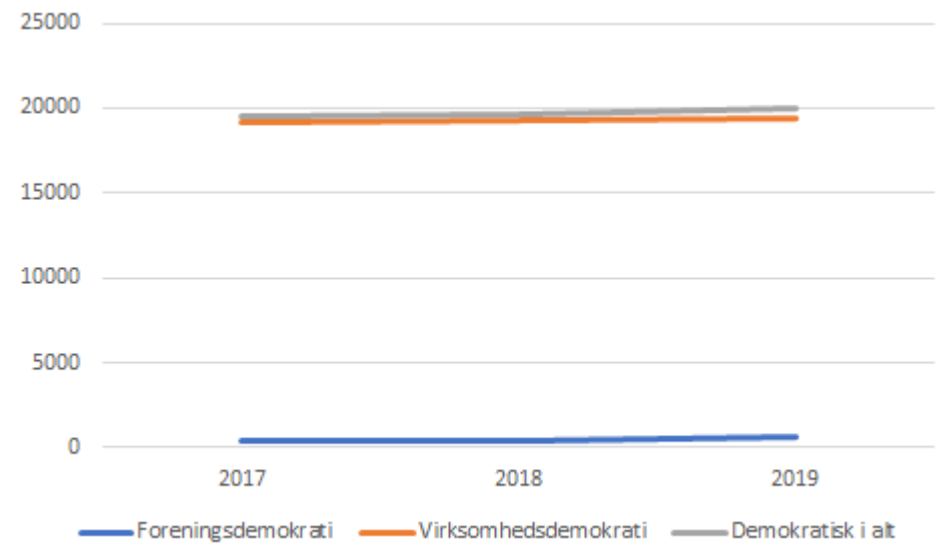
Figur B.12 Omsætning i forskellige demokratiske ejerformer, inden for industri, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (FIRM).
Anm: Grundet diskretionering vises foreningsdemokratier ikke her.

Bilag 13

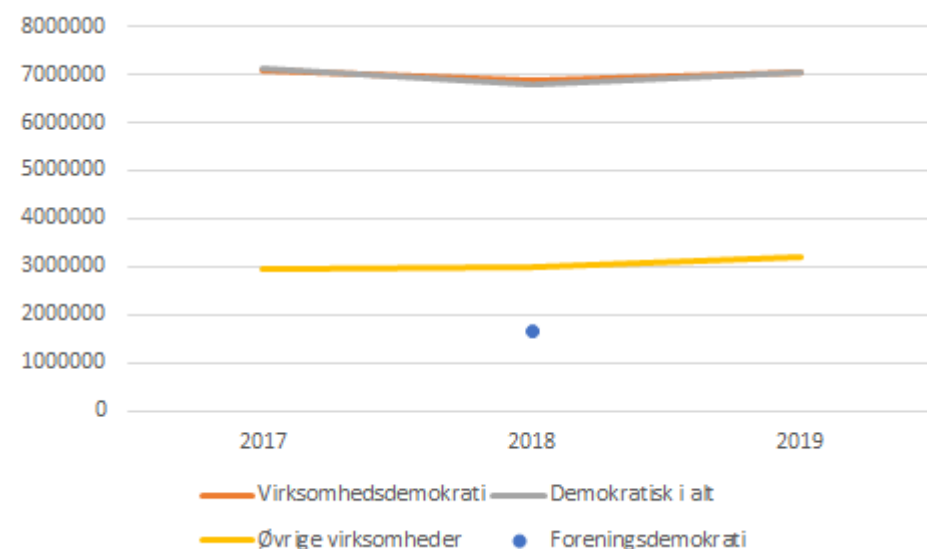
Figur B.13: Antal ansatte i forskellige demokratiske ejerformer, inden for industri, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (FIRM).
Anm: for Danmarks Statistik (FIRM) dækker omsætningstal kun momspligtig og ikke finansielle selskaber, hvormed fx bolig, uddannelse og offentlig administration ikke medregnes.
Anm: Grundet diskretionering vises foreningsdemokratier ikke her.

Bilag 14

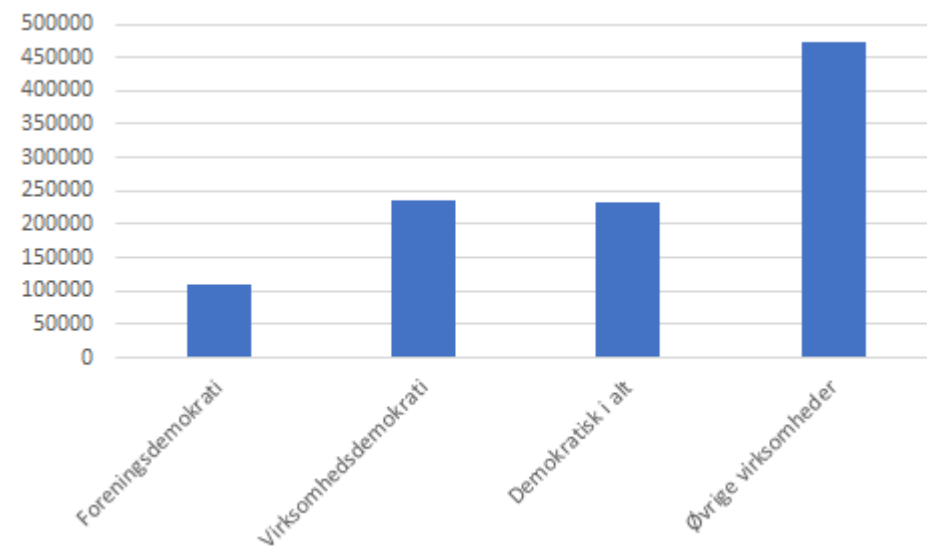
Figur B.14 Omsætning pr årsværk i forskellige demokratiske ejerformer, inden for industri, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv. Anm: Grundet diskretionering vises forbrugerdemokratier ikke i denne figur. Foreningsdemokratier kan på grund af diskretionering kun vises for ét år, hvorfor de her repræsenteres med en prik fremfor en kurve.

Bilag 15

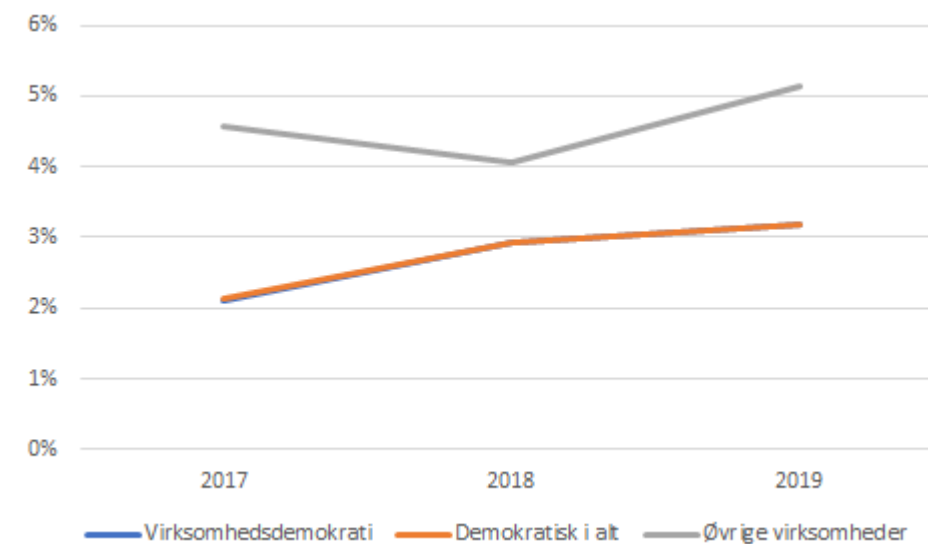
Figur B.15: Resultat efter skat, per årsværk, industribranchen, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: Der anvendes gennemsnit over 2017-2019 for at få robuste data der ikke blot viser ét år. I bilag 22 vises udviklingen over tid. Grundet diskretionering vises forbrugerdemokratier ikke her.

Bilag 16

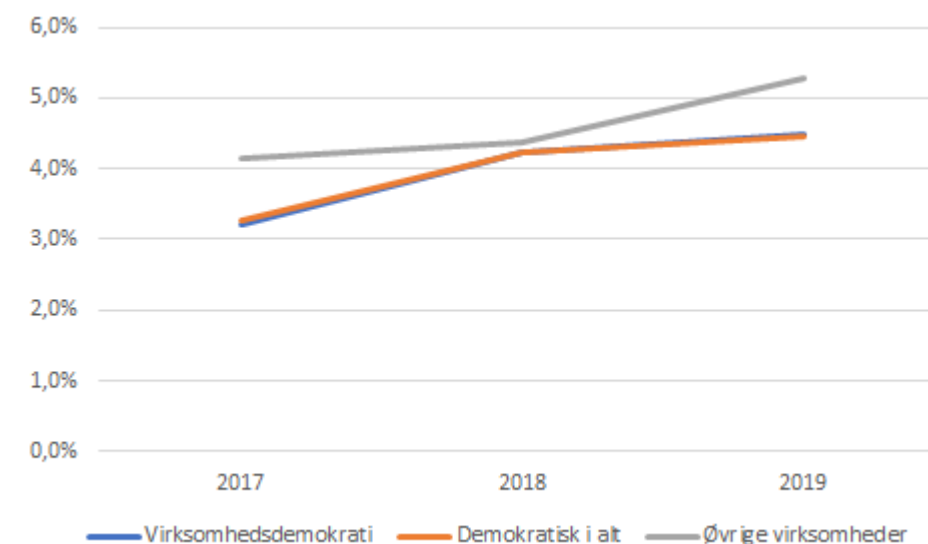
Figur B.16: Nettoinvesteringer over omsætning i forskellige demokratiske ejerformer, inden for industri, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv. Anm: Grundet diskretionering vises forbrugerdemokratier og foreningsdemokratier ikke her.

Bilag 17

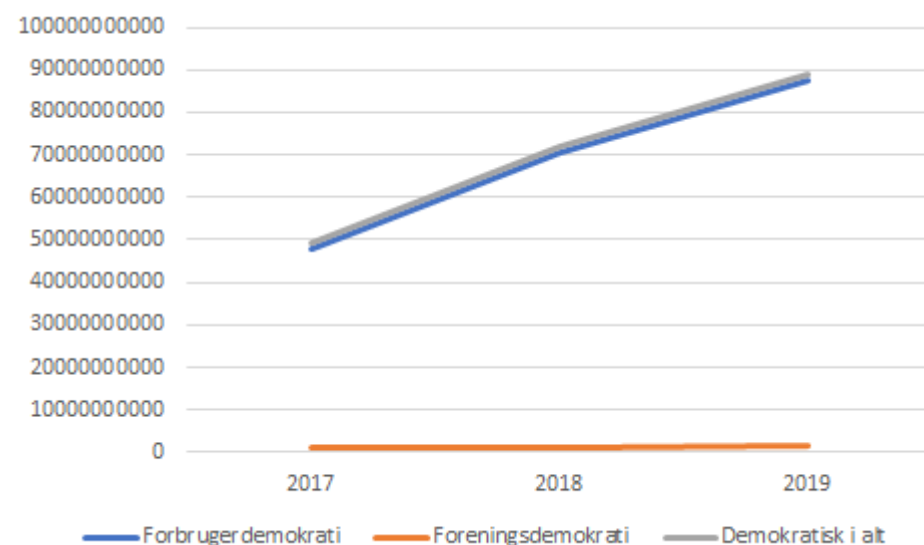
Figur B.17: Nettoinvesteringer over aktiver i forskellige demokratiske ejerformer, inden for industri, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: Grundet diskretionering vises forbrugerdemokratier ikke her.

Bilag 18

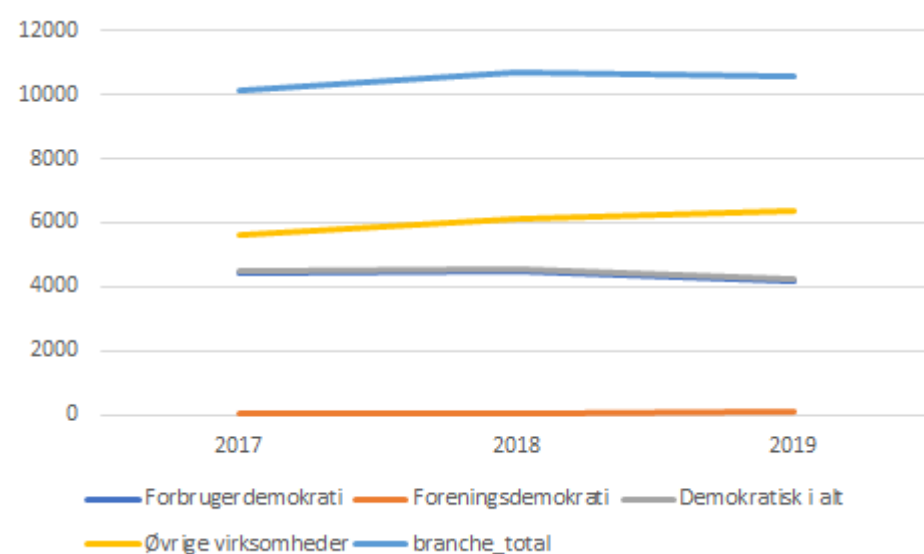
Figur B.18: Omsætning i forskellige demokratiske ejerformer, inden for energiforsyning, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv. Anm: Grundet diskretionering vises virksomhedsdemokratier ikke her.

Bilag 19

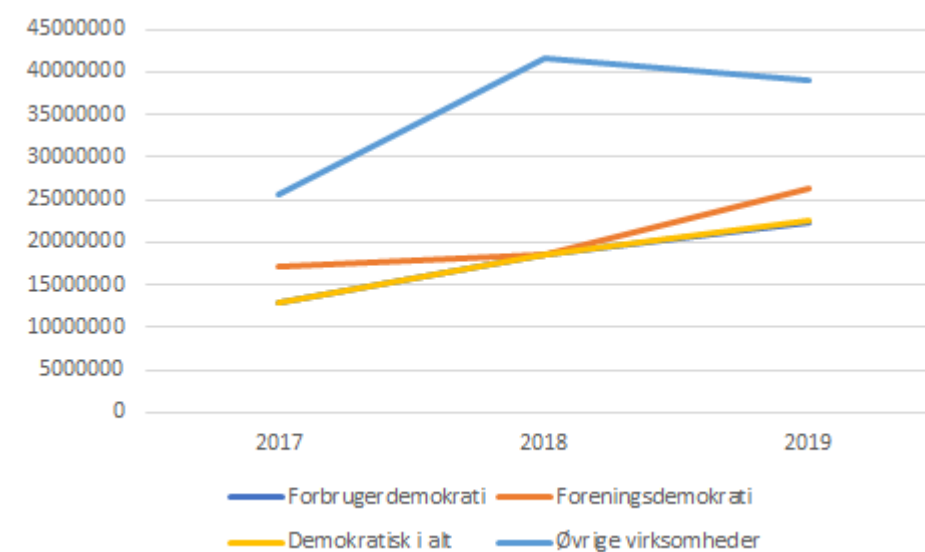
Figur B.19: Antal ansatte i forskellige demokratiske ejerformer, energiforsyning, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: Grundet diskretionering vises virksomhedsdemokratier ikke her.

Bilag 20

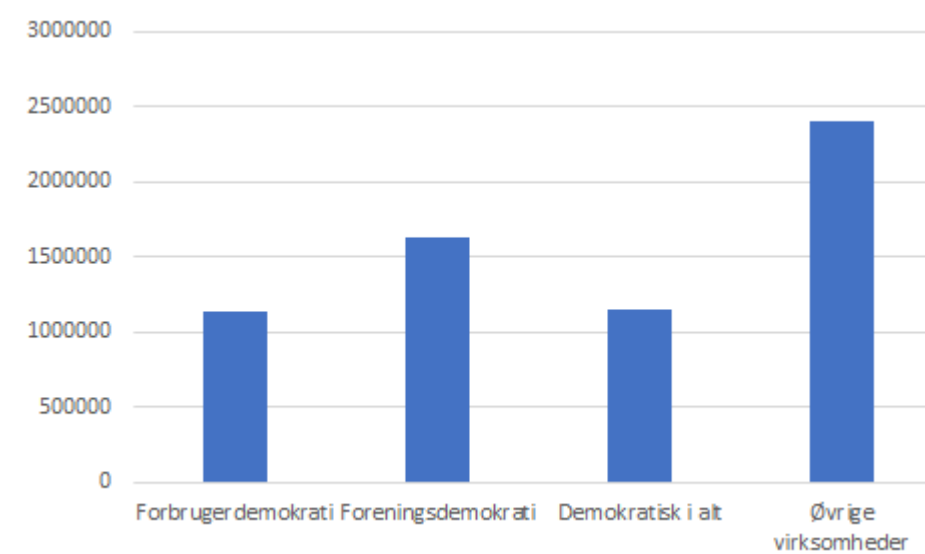
Figur B.20: Omsætning pr årsværk i forskellige demokratiske ejerformer, energiforsyning, fra 2017 - 2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv. Anm: Grundet diskretionering vises virksomhedsdemokratier ikke her.

Bilag 21

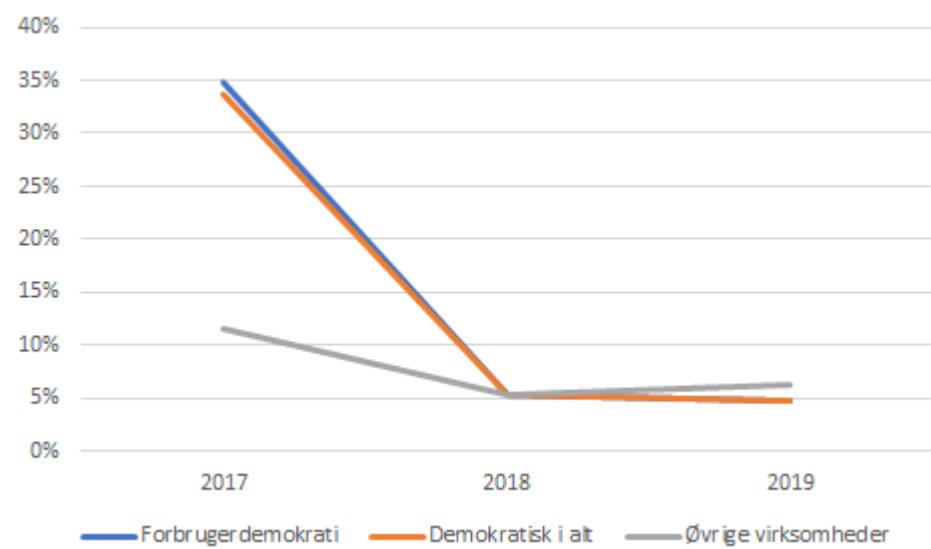
Figur B.21: Resultat efter skat, per årsværk, energiforsyning

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN.) Anm: Grundet diskretionering vises virksomhedsdemokratier ikke her.

Bilag 22

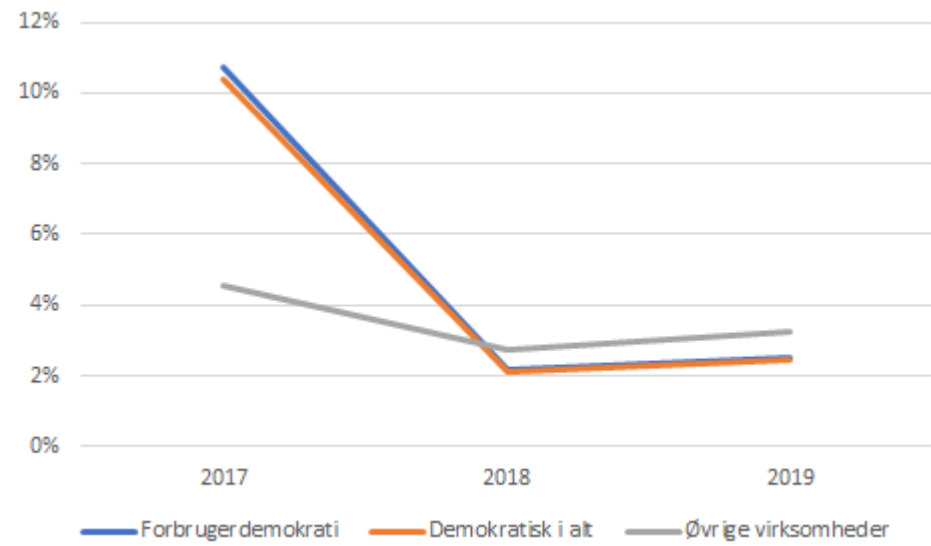
Figur B.22: Nettoinvesteringer over omsætning i forskellige demokratiske ejerformer, energiforsyning, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: regnskabs-data omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv. Anm: Grundet diskretionering vises virksomhedsdemokratier og foreningsdemokratier ikke her.

Bilag 23

Figur B.23: Nettoinvesteringer over aktiver i forskellige demokratiske ejerformer, inden for energiforsyning, fra 2017-2019

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Danmarks Statistik (REGN). Anm: Grundet diskretionering vises virksomhedsdemokratier ikke her.

Bilag 24

Figur B.24: Markedsandele for pensionskasser i Danmark

Koncern	Bruttopræmier og medlemsbidrag	Markedsandel i pct.	Ejertype
PFA Pension	38.521	19,9	Øvrige ejere
Velliv	27.059	14,0	Direkte kundeejet/styret,
Danica Pension	25.427	13,1	Øvrige ejere
AP Pension	14.475	7,5	Direkte kundeejet/styret,
PensionDanmark	13.910	7,2	Indirekte kundeejet,
Sampension	11.672	6,0	Indirekte kundeejet,
Topdanmark	10.981	5,7	Øvrige ejere
Industriens Pension	8.075	4,2	Indirekte kundeejet,
PenSam	6.244	3,2	Indirekte kundeejet,
Lærernes Pension	5.810	3,0	Indirekte kundeejet,
P+	5.216	2,7	Direkte kundeejet/styret,
AkademikerPension	5.060	2,6	Direkte kundeejet/styret,
Sygeplejersker og Lægesekretærer	4.019	2,1	Indirekte kundeejet,
Socialrådgivere, Socialpædagoger og Kontorpersonale	3.148	1,6	Indirekte kundeejet,
Pædagogernes Pension	3.134	1,6	Indirekte kundeejet,
Lægernes Pension	2.871	1,5	Direkte kundeejet/styret,
Skandia	2.681	1,4	Direkte kundeejet/styret,
Sundhedsfaglige	1.838	0,9	Indirekte kundeejet,
Alm. Brand	1.504	0,8	Direkte kundeejet/styret,
Jordbrugsakademikere og Dyrlæger	435	0,2	Direkte kundeejet/styret,
Arkitekternes Pensionskasse	387	0,2	Direkte kundeejet/styret,
Teknikum- og Diplomingeniører	369	0,2	Direkte kundeejet/styret,
ALKA	345	0,2	Direkte kundeejet/styret,
Farmakonomer	194	0,1	Direkte kundeejet/styret,
PKA+	108	0,1	Indirekte kundeejet,
Tryg	38	0,0	Direkte kundeejet/styret,
Norli Pension	22	0,0	Øvrige ejere

Bilag 25

Figur B.25: Demokratiske virksomheder, der er gået konkurs siden 2019

cvrNummer	Type demokrati	Navn	Status	Hovedbranche
61929118	Forbruger	Sandager Og Omegns Brugsforening	Opløst efter konkurs	Købmænd og døgnskiosker
58513113	Forbruger	Nørreby Brugsforening	Opløst efter konkurs	Købmænd og døgnskiosker
41618728	Forbruger	Gedsted Brugsforening	Opløst efter konkurs	Købmænd og døgnskiosker
38368729	Multistakeholder	Kronjyllands Spisekammer Amba	Opløst efter konkurs	Frugt- og grøntforretninger
31078814	Forbruger	Brugsen Dybvang	Opløst efter konkurs	Købmænd og døgnskiosker
21771910	Forbruger	Stauning Brugsforening	Opløst efter konkurs	Købmænd og døgnskiosker
32299636	Forenings	Datoselskabet Af 1. Oktober 2018 A/S	Opløst efter konkurs	Sportsklubber
85910310	Virksomheds	Ikast Taxa	Tvangsopløst	Taxikørsel
26851742	Forenings	Frydenholm A/S	Opløst efter konkurs	Blandet drift
38285122	Medarbejder	PsykologNet a.m.b.a.	Tvangsopløst	Psykologisk rådgivning
35412239	Forenings	Selskabet af 10. oktober 2019 ApS	Opløst efter konkurs	Drift af sportsanlæg
38415026	Forbruger	Green Day IVS	Opløst efter konkurs	Vandforsyning
27394175	Forbruger	Djurs Bioenergi Amba	Tvangsopløst	Fremstilling af gas

24254933	Forbruger	Låneforeningen For Lærere Under Københavns Kommune	Opløst efter konkurs	Uoplyst
24254453	Forenings	Fadl. Århus Kredsforening Under Foreningen Af Danske Lægestuderende	Tvangsopløst	Fagforeninger
20370203	Virksomheds	Klør 5 A.m.b.a.	Tvangsopløst	Dyrkning af korn (undtagen ris), bælgrugter og olieholdige frø
38494082	Forenings	Samsø Biogas Produktion Ivs	Tvangsopløst	Fremstilling af gas
39177293	Forenings	Hse Aps	Opløst efter konkurs	Sportsklubber
30568494	Forenings	Vibygård Ejendomme A/S	Opløst efter konkurs	Udlejning af erhvervsejendomme
30281446	Forenings	Bulhuset Aps	Tvangsopløst	Vikarbureauer

Bilag 26:

Figur B.26: Lejemarkedet i DK; Demokratiske, potentielt demokratiske og ikke-demokratiske lejeboliger

Kommune	Demo- kratiske	Potentielt demokratiske	Private	Andel demokratisk lejemarked	Andel potentielt	Andel private
Gentofte	1435	4219	4659	13,9%	40,9%	45,2%
Samsø	98	112	439	15,1%	17,3%	67,6%
Frederiksberg	5231	15117	6420	19,5%	56,5%	24,0%
Stevns	652	797	1402	22,9%	28,0%	49,2%
Læsø	60	22	170	23,8%	8,7%	67,5%
Lemvig	707	602	1625	24,1%	20,5%	55,4%
Nordfyns	1120	1276	1959	25,7%	29,3%	45,0%
Langeland	627	638	1133	26,1%	26,6%	47,2%
Mariagerfjord	1905	2373	2979	26,3%	32,7%	41,1%
Vallensbæk	519	806	608	26,8%	41,7%	31,5%
Assens	1826	2254	2451	28,0%	34,5%	37,5%
Vesthimmer- lands	1747	1482	2929	28,4%	24,1%	47,6%
Rebild	950	895	1475	28,6%	27,0%	44,4%
Morsø	1003	867	1516	29,6%	25,6%	44,8%
Jammerbugt	1457	952	2471	29,9%	19,5%	50,6%
Odsherred	1563	1294	2289	30,4%	25,1%	44,5%
Thisted	2036	1124	3397	31,1%	17,1%	51,8%
Gribskov	1326	1023	1717	32,6%	25,2%	42,2%
Faaborg- Midtfyn	2614	2334	3063	32,6%	29,1%	38,2%
Ærø	361	155	587	32,7%	14,1%	53,2%
Hedensted	1956	1727	2234	33,1%	29,2%	37,8%
Syddjurs	1934	1254	2539	33,8%	21,9%	44,3%
Tønder	2268	1488	2915	34,0%	22,3%	43,7%
Lejre	810	401	1134	34,5%	17,1%	48,4%

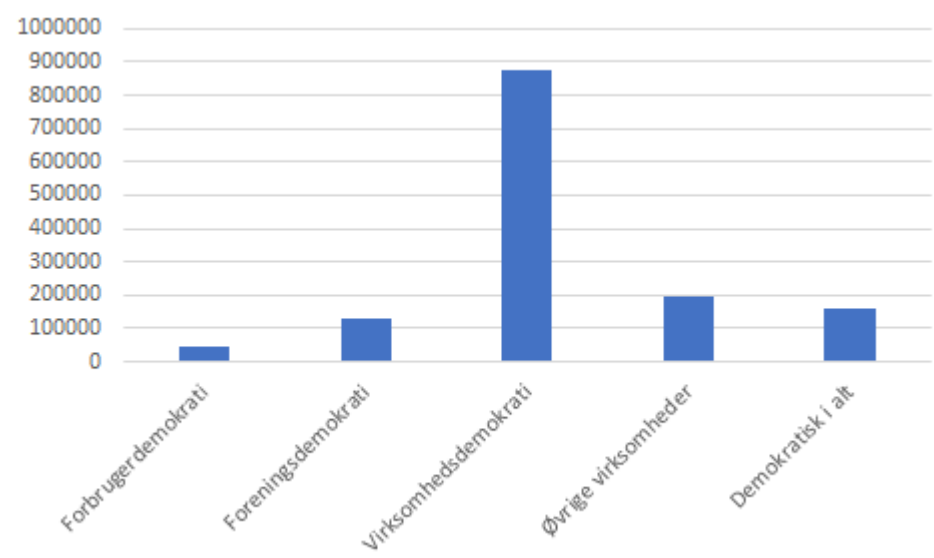
Svendborg	4083	4241	3470	34,6%	36,0%	29,4%
Middelfart	2356	2023	2353	35,0%	30,1%	35,0%
Norrdjurs	2420	1461	2985	35,2%	21,3%	43,5%
Kerteminde	1479	1289	1332	36,1%	31,4%	32,5%
Brønderslev	2061	1478	2073	36,7%	26,3%	36,9%
Ringkøbing- Skjern	3080	1825	3464	36,8%	21,8%	41,4%
Horsens	6978	7427	4459	37,0%	39,4%	23,6%
Faxe	2145	1806	1829	37,1%	31,2%	31,6%
Randers	8178	7229	6241	37,8%	33,4%	28,8%
Bornholm	2418	1291	2689	37,8%	20,2%	42,0%
Favrskov	2102	1354	2070	38,0%	24,5%	37,5%
Hjørring	4332	2315	4682	38,2%	20,4%	41,3%
Guldborgsund	4683	2675	4775	38,6%	22,0%	39,4%
Ikast-Brande	2576	1735	2310	38,9%	26,2%	34,9%
Næstved	6143	3453	6058	39,2%	22,1%	38,7%
København	61451	66575	28380	39,3%	42,6%	18,1%
Fanø	185	64	220	39,4%	13,6%	46,9%
Nyborg	2608	2182	1769	39,8%	33,3%	27,0%
Skive	3441	2309	2868	39,9%	26,8%	33,3%
Sorø	2029	1391	1619	40,3%	27,6%	32,1%
Vordingborg	3466	1819	3223	40,7%	21,4%	37,9%
Hillerød	3834	3532	1741	42,1%	38,8%	19,1%
Skanderborg	3177	2029	2323	42,2%	26,9%	30,9%
Lolland	3546	1338	3509	42,2%	15,9%	41,8%
Varde	3101	1377	2798	42,6%	18,9%	38,5%
Viborg	7704	5110	5188	42,8%	28,4%	28,8%
Vejen	2790	1055	2662	42,9%	16,2%	40,9%
Odense	24684	22036	10438	43,2%	38,6%	18,3%
Herning	7435	4722	5021	43,3%	27,5%	29,2%
Kalundborg	3751	1650	3264	43,3%	19,0%	37,7%

Struer	1627	572	1493	44,1%	15,5%	40,4%
Ringsted	2884	2074	1535	44,4%	31,9%	23,6%
Vejle	10466	7444	5635	44,5%	31,6%	23,9%
Aarhus	45870	34024	22512	44,8%	33,2%	22,0%
Haderslev	5187	2819	3443	45,3%	24,6%	30,1%
Lyngby-Taarbæk	5709	4518	2210	45,9%	36,3%	17,8%
Rudersdal	4140	3109	1717	46,2%	34,7%	19,2%
Halsnæs	2163	920	1574	46,4%	19,8%	33,8%
Hele landet	557359	342947	295450	46,6%	28,7%	24,7%
Odder	1669	822	1071	46,9%	23,1%	30,1%
Silkeborg	8029	4430	4639	47,0%	25,9%	27,1%
Kolding	9293	5832	4444	47,5%	29,8%	22,7%
Aabenraa	5303	2378	3440	47,7%	21,4%	30,9%
Aalborg	29356	20340	11219	48,2%	33,4%	18,4%
Frederikssund	3192	1696	1624	49,0%	26,0%	24,9%
Holstebro	5179	1875	3456	49,3%	17,8%	32,9%
Slagelse	9505	4620	4222	51,8%	25,2%	23,0%
Billund	2374	862	1277	52,6%	19,1%	28,3%
Holbæk	6964	2797	3279	53,4%	21,4%	25,1%
Fredericia	6906	3062	2756	54,3%	24,1%	21,7%
Roskilde	8708	4430	2595	55,3%	28,2%	16,5%
Esbjerg	14626	5285	6312	55,8%	20,2%	24,1%
Sønderborg	9090	2344	4784	56,0%	14,5%	29,5%
Egedal	2212	709	938	57,3%	18,4%	24,3%
Frederikshavn	7059	2223	2883	58,0%	18,3%	23,7%
Hørsholm	2301	961	700	58,1%	24,3%	17,7%
Allerød	1798	703	455	60,8%	23,8%	15,4%
Solrød	1414	272	563	62,9%	12,1%	25,0%
Helsingør	8626	2442	2448	63,8%	18,1%	18,1%
Dragør	932	174	346	64,2%	12,0%	23,8%

Gladsaxe	11448	3875	2257	65,1%	22,0%	12,8%
Høje-Taastrup	5822	1651	1272	66,6%	18,9%	14,5%
Køge	7710	1781	2049	66,8%	15,4%	17,8%
Glostrup	4284	925	959	69,5%	15,0%	15,5%
Fredensborg	5010	1280	871	70,0%	17,9%	12,2%
Rødovre	8211	2038	824	74,2%	18,4%	7,4%
Furesø	4802	1043	600	74,5%	16,2%	9,3%
Greve	5939	758	883	78,4%	10,0%	11,6%
Hvidovre	9579	1718	755	79,5%	14,3%	6,3%
Tårnby	6793	509	1129	80,6%	6,0%	13,4%
Ishøj	4727	291	573	84,5%	5,2%	10,2%
Ballerup	12769	619	586	91,4%	4,4%	4,2%
Brøndby	9995	197	593	92,7%	1,8%	5,5%
Herlev	7937	382	238	92,8%	4,5%	2,8%
Albertslund	7310	140	367	93,5%	1,8%	4,7%
Christiansø	0	0	0	-	-	-

Bilag 27

Figur B.27: Resultat efter skat per årsværk, gennemsnit over 2017-2019

Kilde: Tænketanken Demokratisk Erhverv pba Danmarks Statistik (REGN) 2017, 2018 og 2019. Anm: regnskabsdata omfatter ikke landbrug, fiskeri, havne, pengeinstitutter, forsikring, almene boligselskaber, offentlig administration mv.

